

23. NOVEMBER
ILMUB 1940. A. OKTOOBRI

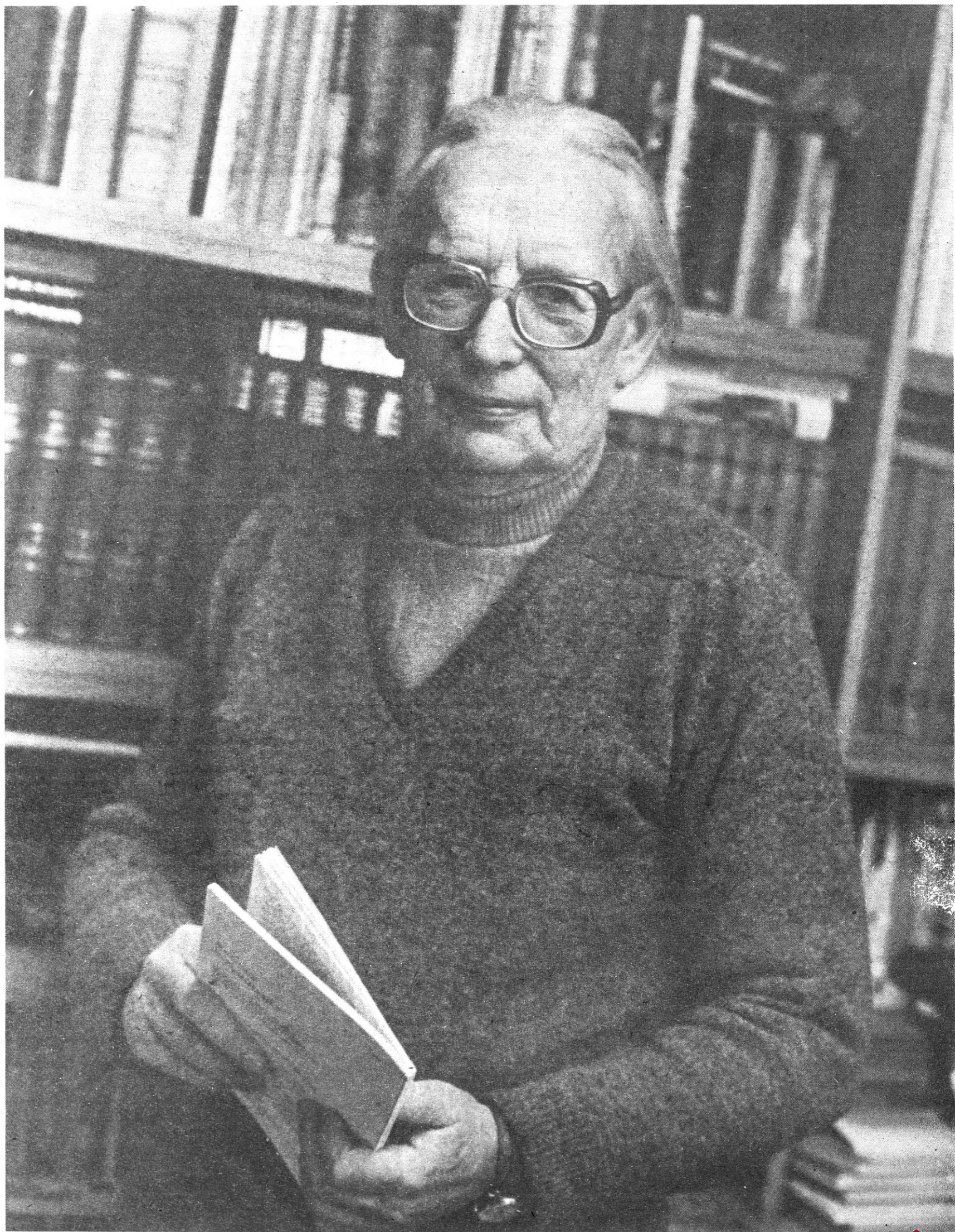
KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

47 • 1984 SIRP ja VASAR

FAIVI KLUUSIKU FOTO

SOTSIALISTLIKU TÖÖ KANGELANE PAUL KUUSBERG

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi

SEADLUS

sotsialistliku töö kangela nime andmise kohta kirjanikele. A. Ananjevile, Zulfijale (Zulfija Israilovale), A. S. Ivanovile, P. A. Kuusbergile, S. V. Sarfakovile, S. N. Hanzadjanile ja M. B. Hrapšenkole

Suurte teenete eest nõukogude kirjanduse arendamisel, aktiivse ühiskondliku tegevuse eest ja NSVL Kirjanike Liidu moodustamise 50. aastapäeva puhul anda sotsialistliku töö kangela nime koos Lenini ordeni ja kuldmedaliga «Sarp ja vasar» kirjanikele:

Anatoli Andrei p. ANANJEVILE,

ZULFIJALE (Zulfija ISRAILOVALE), Anatoli Stepani p. IVANOVILE,

Paul Augusti p. KUUSBERGILE,

Sergei Venedikti p. SARTAKOVILE,

Sero Nikolai p. HANZADJANILE,

Mihhail Borissi p. HRAPŠENKOLE.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees K. TŠERNENKO

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär T. MENTESASVILI

Moskva, Kreml
16. novembril 1984

KIRJANIK – TÖÖKANGELANE

«Mis oleks elu ilma pingutusteta!» mõtiskleb Paul Kuusbergi romaani «Vihmapüsad» üks peategelasi Andreas Jallak. Ikka ja jälle esitab ta endale küsimuse: kas ta on oma rähklemisega aidanud maailma soojemaks kütta?

Maailma soojemaks kütta, teda paremaks muuta on Eesti NSV rahvakirjaniku Paul Kuusbergi kogu loomingu keskne ülesanne, programm, sõltumata sellest, milline on olnud tema romaanide, jutustuste, novellide, publitsistlike ülesastumiste konkreetne teema. Paul Kuusbergi kogu elu – tööliste, sõjamehe, kirjaniku, meie Kirjanike Liidu kauaaegse juhi, ühiskonnategelase elu – on olnud pidev pingutamine selleks, et meil täna oleks parem kui eile ja homme parem kui täna. Selle nimel on ta ikka ja alati võidelnud, innustanud ka teisi. Ettevaatlikke eemaltvaatajaid ta ei salli.

Nädal tagasi tunnistati see elu ja see töö sotsialistliku töö kangela nimega väärikaks. Siitmaalt on vastutus veel suurem, arvas kirjanik ise. Onnesoovile vastas rõõmsalt erutatud inimlik inimene (mitte kõrk rüütliks löödu), vastas mees, kes on töötanud töö enda nimel, mitte kangela eest, vältides väljateenimiseks.

Seepeale mõtlesin – ja on varemgi põhjust olnud mõelda kangelaslikkuse üle üldse. On öeldud: kangelas tegu on tipp, kõrgpunkt. Inimelu fortissimo. Välgunool, mille valgel näed järsku kõike, viimse piisajani... Jah, ka nii.

Paul Kuusbergist pole laiemalt teada, et ta oleks just lausa sääraseid erakordseid tegusid teinud. Pigem on ta

olnud lihtsalt (lihtsalt?) aus, töökas, põhimõttekindel, inimesi armastav inimene, kirjanik-kommunist, kelle kangela teoks on kogu tema tööelu ja elutöö, tema looming. Kulunud väljend, ent õige: kirjaniku relvaks on sõna. Ja võitlusväljaks, kus see relv käigus, inimese mõistus ja süda. Paul Kuusberg ise on öelnud, et «väga teravas võitluses, mis toimub praegu maailmas inimeste mõistuse ja südame pärast, on kirjaniku kohus tunda oma osa uue elu, rahu ja progressi eest võitlemisel»; ning me teame, et seda oma osa on ta suurepäraselt tundnud.

Paul Kuusberg ei raba keelekonksudega, rafineeritud kalambuuridega, mõistatuslike targutustega, ta sõna ei pürgi ereda, kuid kauge tähele saama, ta sõna on elav, lähedane, täpne, tabav ja lihtne (lihtne?), ja sestap jõuab pärale see, mida rahvakirjanik oma rahvale ütelda tahab (ja mitte ainult oma rahvale – tema teoseid on tõlgitud paljudesse keeltesse). Tema raamatutes on elu ise – paljupalgeline ja põnev, rõõmus ja raske; ikka ja jälle tuleb ta meile meelde, et meie keskel on kangela kõrval veel ka kaabakaid, tugevate kõrval nõrku, suure kõrval väikest, ja muidugi kõike seda, mis sinna vahele mahub; ta aitab meil ära tunda (omaks võtta, taunida, mõista) Jallakuid ja Kalmusid, Tõnuparte ja Valgepäid, Tomsoneid ja Lapeteuseid... Ta sunnib meidki nõudlikult iseendasse vaatama.

Paul Kuusberg on rahva oma kirjanik, kellelt küsitakse ja keda usutakse.

ILMAR RATTUS

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi

SEADLUS

kirjanike autasustamise kohta NSV Liidu ordenitega

Teenete eest nõukogude kirjanduse arendamisel ja seoses NSVL Kirjanike Liidu moodustamise 50. aastapäevaga autasustada:

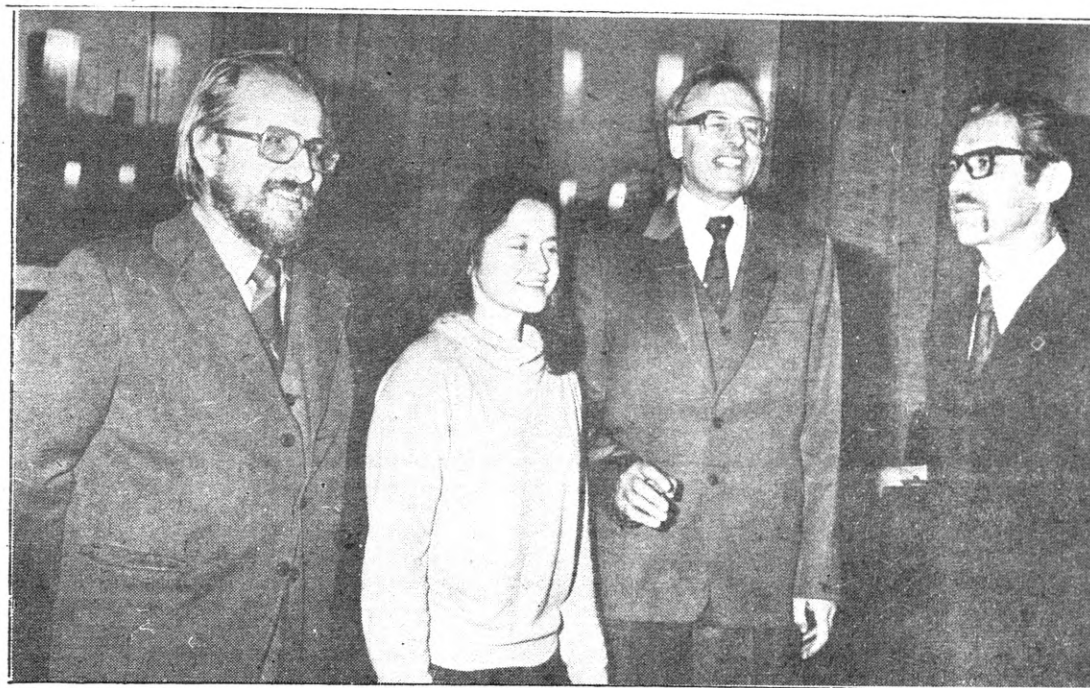
EESTI NSV-s
Tööpunalipu ordeniga
BEEKMAN, Vladimir Eugeni p.

Ordeniga «Austuse märk»
VETEMAA, Enn Arturi p.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees K. TŠERNENKO

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär T. MENTESASVILI

Moskva, Kreml
16. novembril 1984

Jälle on Tallinnas koos Eesti kirjanduse tõlkijad, et osaleda meie kirjanduse vahendajate üleliidulises seminarinõupidamises. Kokku on tulnud üle 20 eesti kirjanduse tundjate tõlkija-propageerija, nende hulgas inimesi, kelle tutvus meie kirjandusega on kestnud juba pikki aastaid: A. Tamm, A. Tomberg, V. Ruber Moskva, V. Azarov ja E. Javorskaja Leningradist, O. Zavgorodni ja A. Sprogis Ukrainast, J. Bedia Gruusiast, E. Astamskas ja D. Sirijos-Giraite Leedust, J. Zīgurs, A. Zīgure

Eesti kirjanduse tõlkijad Tallinnas

ja T. Vilsone Lätist jm. Seminar avapäeval kuulati Eesti NSV Kirjanike Liidu juhataja esimehe V. Beekmani ning Kirjastuskomitee esimehe L. Kaigi sõnavõttu. Järgmistel tööpäevadel esinesid kuula-

jaile A. Langemets («Eesti uuemast luulest»), A. Tamm («Viimaste aastate kirjanduskriitilised otsingud»), A. Pervik («Viimaste aastate eesti lastekirjandusest»), K. Kurg («Väärtuste käsitlus ja kujundi muutumine eesti viimaste aastate proosas») jt. Üks päev veedeti Tartus, kus tutvuti TRÜ-ga, Etnograafiamuuseumiga, kohtuti Tartu literaatidega. Seminar lõpeb täna.

Pildil vasakult: Teet Kallas, Anna Zīgure, Mats Traat ning Olegsandr Zavgorodni tõlkijate seminaril.

Rumeenias toimusid NSV Liidu kultuuripäevad, kus Nõukogudemaa kunstimeistrite seas osales ka Eesti NSV Riikliku Filharmoonia estraadist, ENSV teeneline kunstnik Anne Veski, kellele pärast naasmist mõned küsimused esitasime?

Kellega koos Rumeenias esinesite?
Estraadiansambleid oli kultuuripäevadel üks, heliplaadi-firma «Melodija» muusikud Moskvast. Soliste oli neli.

Kuidas teid vastu võeti?
Andsime kokku üheksa kontserti, iga päev ise kohas. Vastuvõtt oli kõikjal äärmiselt sõbralik. Niisugust sooja vastuvõttu välismaal ei mäletagi. Kõik saalid olid rahvast täis. Kahel korral isegi nii täis, et ilmselt polnud enam ühtegi vaba seisukohta. Silma hakkas, et sealne publik pole üksnes laululembene, vaid oskab ka instrumentaallugusid hinnata.

Enne Rumeeniasse sõitu tulite BAM-ilt?

Seda küll, seal esinesin koos ansambliga «Nemo». 22. kontserdist toimus 11 otse trassil, kõik Tšita oblastis. Olime BAM-i mälestusväärseks ajaks, kui paigaldati «kuldne» ühenduslül. Olime selle piduliku toimuingu tunnistajaks. Too päev jääb aga minule isiklikult veelgi eredamalt meelde, sest sel päeval sain kodu-filharmooniast õnnitlustelegrammi, mis teatas, et mulle

PIKAD LAULUTEED

anti Eesti NSV teenelise kunstniku nimetus.

BAM-ilt ei tulnud te otse koju?

Ei. Seal külm käest sõitsime kontsertidele Kuibõševi ja Sotši. Ikka koos «Nemoga». Kuid Sopot ja BAM-i vahele mahub veel sõit. Mind kutsuti Saksa DV-sse, kus toi-

mus välismaa artistide traditsiooniline TV-kontsert.

Need olidapid tagasi-vaateid. Mis ootab ees?

Esmalt sõit Ungaris. Mul paluti osaleda sealse poplaulaja Reza Zoltasi kontsertides, kes äsja saabus edukalt esinemiselt Ameerikas, kus võitis lauluvõistlusel esikoha ja publiku preemia. Ungaris toimuvad meie kontserdid viies linnas, millele lisandub esine mine Budapesti TV-s.

Seejärel tuleb olla kaks päeva Moskvast, kus Kesktelevisioon koostab juba «Kutsuva tulukese» uusaasta-programmi.

3. ja 4. detsember on Leningradi päevad. Sealse televisioonis toimub poeletunnine kontsert.

7. kuni 12. detsembrini olen taas Moskvast, siis juba koos «Nemoga». Pealinna suurtes kontserdisaalides esineb sel ajal ka ansambel «Družba».

13.–22. detsembrini pakume muusikalist külakosti aga Mari ANSV-s. Kümne päevaga anname kokku 20 kontserti. Nii tihe programm on meil kavandatud seetõttu, et seal toimuvad Mari ANSV pealinna Joškar-Ola 400. aastapäeva tähistamise pidustused. Juubel oli küll oktoobris, kuid seoses Rumeenias läbiviidud kultuuripäevadega ei saanud me sinna sõita. Nüüd siis marilaste palve rahuldamegi. Joškar-Olast koju jõudes võib tänavused esinemised lõpetada.

Vahendanud HARRI TREIAL

NSV Liidu Siseministeeriumi preemiad

võim», «Tunnistaja on kadunud» ja «Metsakuninga lõpp» (kirjastus «Sovremennik» 1984) autor

Miilitsapäeva puhul määras NSV Liidu Siseministeerium 1984. aasta rahalised preemiad ja ergutusdiplomid parimatele kirjandus- ja kunstiteostele, mis käsitlesid Nõukogude miilitsa elu ja tegevust. Tänavused laureaadid on: M. Stepaništšev ja V. Halin – aastatel 1982–1984 ajalehes «Pravda» avaldatud miilitsaaineliste publitsistlike artiklite eest; Kesktelevisiooni noorsooprogrammide autorid S. Berdnikova, K. Lavrov, A. Monastõrjov ja E. Sagalajev; triloogia «Taiga

24. novembril algusega kl. 11 korraldatakse Tallinnas J. Tombi nim. Kultuuripalees vabariiklik raamatupäev. Selle kavas on kohtumised kirjanike ja kunstnikega, oma tegevust tutvustavad huvi-

Vabariiklik raamatupäev

kirjanik B. Možajev; mängufilmi «Asuda likvideerima» stsenaarist E. Hruški, režissöör B. Grigorjev ning näitlejad O. Strizenov, V. Lanovoi ja M. Ziganov; telefilmide tsükli «Juurdust viivad läbi asjatundjad» loomingulise kollektiivi liikmed, teiste hulgas näitlejad E. Leždei, L. Kanevski ja G. Martõnjuk; Mogiljovis püstitatud miilitsapataljoni võitlejate mälestussamba autorid skulptor N. Kovaljov ja arhitekt K. Aleksejev.

alaklubid. Vaadata saab temaatilisi raamatunäitusi ja dokumentaalfilme, võib osaleda viktoriinis, tutvuda kirjastuste 1985. a. temaatiliste plaanidega jne.

NLKP Keskkomitee 1984. aasta oktoobripleenumi kiideti heaks pikaajaline maaparandusprogramm ja abinõud parandatud maade kasutamise tõhustamiseks, mis peavad tagama NSV Liidu tootlusfondi stabiilse suurendamise ning seega NSV Liidu tootlusprogrammis seatud ülesannete eduka lahendamise. NLKP Keskkomitee peasekretär seltsimees Konstantin Tšernenko pühendas osa pleenumikõnest kokkuvõtetele meie maa tootlusprogrammi ellurakendamisel saavutatud tulemustest ning uute sihtide seadmisele selles valdkonnas, mis vahetult puudutab kõiki nõukogude inimesi. Ta rõhutas, et see positiivne, mis on saavutatud käesoleval etapil, ning see, mis meil tuleb teha edaspidi, on paljuski seotud rakendatavate abinõudega maapiirkondade sotsiaalseks ümberkujundamiseks. Kõneleja kinnitas, et «hoolitsuses inimeste eest, neile vajalike töö- ja olmetingimuste loomises ning kultuurielu edasise õitsengu kindlustamises näeb partei tootmisalaste edusammude alust». Ning edasi: «Täna me võime kindlalt öelda, et maatöötajate elus toimuvad põhjalikud muutused, meie küla ilme muutub paremuse poole.»

On vaieldamatu, et NLKP Keskkomitee 1982. aasta maipleenumi otsuste elluviimine on märgatavalt avardanud meie küla majandusliku ja sotsiaalse arengu perspektiive. On laienenud koolide, koolieelsete lasteasutuste ning tervishoiu- ja kultuuriobjektide ehitamine, aastast aastasse täiustub elutarbeline teenindamine. Suureneb kolhoosnike ja sovhoositöötajate aineline heaolu. See kõik moodustab kindla aluse küla kultuurielu edendamisele.

Eesti NSV-s on kultuurielu materiaalse baasi arendamisel pikka aega kestnud vaikelu jätnud jäljed, millest aasta või paariga üle ei saa. Nüüd on olukorra parandamiseks astutud konkreetseid samme. Kuid samas oleks ekslik arvata, et kultuurielu materiaalse külje arendamine üksi suudaks lahendada kõik sellealased probleemid. Aineline külg on küll oluline, kuid seda ei tohi absoluutiseerida. Teine ja sugugi mitte vähem tähtis komponent on inimene. Temast sõltub tihtipeale rohkemgi. On küllalt juhtunud, kus kesisteski oludes on heade eestvedajate abil tulemusteni jõutud, aga ka vastupidi, headeski oludes võib halvasti tööd teha.

Kultuuritöötajate, entusiastide, kõigi nende inimeste, kes taidluskunstist ühes või teises vormis osa saavad, suur teene on, et isetegevus teeb nii hulga- kui ka tasemenäitajate poolest rõõmustavaid edusamme.

Kultuurielu järjepidevast edasiminekust kõnelevad ilmekat keelt reguleerivad ülevaated. Ennekoike mõistagi meie kultuuritraditsiooni ühkus — üldlausepeod. Laulupidude innustav toime on hästi tajutav just praegu, mil on lõppjärku jõudmas ettevalmistused järjekordseks, 1985. aasta üldlausepeoks. Meil on rajoonide ja linnade laulupäevad, piirkondlikud laulupidod, koori- ja orkestriliikide järgi mitmesugused festivalid ja ülevaatused, seminarlaagrid ja kokkutulekud ning palju muid toredaid ettevõtmisi, mis maataidlusele tublisti hoogu lisavad. Kõigil neil suurejoonelistel pidustustel on omakorda tugev tagala — kunstiline isetegevus. Üksnes riiklike klubide juures, mis valdavalt asuvad maal, tegutseb ligi 3500 taidlusringi ja huviklubi ning nende tööst võtab osa üle 76 000 inimese. Nii ringide kui ka neis tegutsevate taidlejate arv on mitte küll suure, kuid siiski püsiva kasvutendentsiga.

Taidlusringide ja huviklubide töö korraldamisel on esmatähtselt ringiujut, kellest meil tuntakse pidevat puudust. See on üks põhjusi, miks sageli meenutatakse kunagist küla-koolmeisterit, maa soola, kes oli

ATK JA KÜLA KULTUURIELU²

LEO LAKS

kõigi kultuuriliste ettevõtmiste eestvedaja. Seejuures ei määrgata, et nüüdispõlvumajanduses, maal on rakenduse leidnud mitukümmend korda rohkem haritlast. Kuid liiga vähe on neid, kes peale otsese kutsetöö suudavad ja tahavad ka mõne huvitava ringi juhtimise enda peale võtta. Põhjuste juuri tuleb nähtavasti otsida kõrgkoolidest, kus noored spetsialistid oma kutsealase ettevalmistuse saavad. Kultuurielu edendamise nimel oleks vaja suuremat rõhku panna ühiskondlike erialade õpetamisele. Kuid ka majandid ning ATK-d peaksid tundma suuremat huvi kultuuritööks vajaliku kaadri ettevalmistamise vastu.

Ettevõtted ja majandid tegelevad majandusajadega ning nende tegevuse tulemusi hinnatakse selle järgi — sellega olemas harjunud. Ent elu on näidanud ja näitab üha selgemini, et sellest ei piisa, et edukalt tootmisprogrammi täita, tuleb õlg alla panna ka kohaliku sotsiaalkultuuriliste probleemide lahendamise raskustele, sealhulgas ka kaadri murele. Praegu näevad majandid oma ülesannet kultuuri- ja maajamajanduse suhtes peamiselt tingimuste loomises, et need kohta peaksid. Kui aga vakants tekib, pööratakse kultuuriorganisatsioonide poole palvega see täita, mida võimaluse korral ka tehakse.

Ehkki niisugune tava kehtib peaaegu kõikjal, on sellel suuri puudusi. Kogu Nõukogudemaal suunatakse igal aastal maaklubidesse ja raamatukogudesse tööle 18 000—19 000 noort spetsialisti. Peale selle, et osa suunatud spetsialistide töökohale ei ilmu, ei jää paljud noored kohale, aastast vahetub ligi viiendik töötajaid. Omakorda ligi neljandik vastseid lõpetajaid läheb kaadri voolavusest tingitud tühikute täiteks. Selle nähtuse põhjustes saavad arusaadavaks, kui silmas pidada, et maalapisi astub meie maa kultuuriinstituutidesse ainult ca 40 protsenti, kultuuritehnikumidesse siiski kuni 90 protsenti, kuid kahjuks ei satu noor spetsialist sageli tagasi kodukohta. Kohanemiskursused on aga noortel kultuuritöötajatel tihtipeale suuremad kui neil, kelle töö ei ole nii tihedalt inimestega seotud.

Niisugusest olukorrast aitab üle saada praktika, kus ATK-d võtavad küla kultuurikollete spetsialistidega varustamise mure osaliselt enda kanda. Tegelikult näeb see välja nii, et rajooni ATK ja õppeasutus sõlmivad kaadri ettevalmistamise kohta lepingu. Majandi stipendiaadina suunatakse õp-

pima kohalik noor inimene, kes pärast õpiaega spetsialistina kodumajandusse tööle tuleb.

Nii talitab näiteks Läti NSV Talsi rajooni ATK, kes näeb majandite sotsiaalses ja kultuurilises arendamises põllumajandusliku tootmise lahutamatu osa. Seepärast suunab rajooni ATK kohalikke noori majandite stipendiaadidena peale agraarprofiliiga instituutide ja tehnikumide ka kultuuri- ja kunstioppeasutustesse. Rajoonis on asutatud tsentraliseeritud fond paikkonna kultuuri arendamiseks ja ka ehitusorganisatsioon, kes ehitab, rekonstrueerib ja remondib kultuuriasutusi.

Pole kahtlust, et need kogemused väärivad järgimist. Ka meie rajoonides vahetub igal aastal 25—30 protsenti klubitöötajast. See tähendab, et erinevatel põhjustel lahkub töölt umbes 300 inimest ning suur osa neist valib endale täiesti uue rakendusala. Sellele suurele hulgale ei ole asendajaid sugugi lihtne leida. Võrdluseks, et alates 1977. aastast on Tallinna Pedagoogiline Instituut andnud klubitöö alase ettevalmistuse ca 300 inimesele ja Viljandi Kultuuriakadeemia kaheksajale. Sellest kõrvutamisest peaks selguma, kui väga on tarvis süvendada tähelepanu kultuuritöötajatele soodsa tööolude ja olme loomisele, mis aitaks neil majandi kollektiivis oma kohta leida.

Statistika kinnitab, et rajoonides töölt lahkunud klubitöötajatele asendaja leidmine muutub järjest aeganõudvamaks. Maaklubides on praegu peaaegu pidevalt täitmata iga kuues ametikoht. Samal ajal on linnades klubitöötajate kaader paiksem, on ka mõningane reserv. Siit võib arvata, et põhjuste ei peitu mitte niivõrd klubitöötajate ettevalmistamise mahus, kuivõrd ikkagi nende kohapealsetes tööoludes ja olmes, mis tihti jätkuvad soovida paremat. Ka kinnitab mõtet, et mõistlik oleks loobuda lootmast üksnes väljastpoolt suunatud kaadri ning võtta tõsiselt käsi selle ettevalmistamine eeldustega kohalike noorte hulga- ja eriti tuleks seda soovitada Paide, Valga, Kingissepa, Harju ja teiste rajoonidele, kus klubitöötajate kaadrit napib kõige rohkem.

Diplomiga kultuuritöö spetsialiste oli Eestis käesoleva aasta alguses selle ala töötajate hulgas 49,1 protsenti, kogu Nõukogudemaast vastav keskmine näitaja aga on 53,8 protsenti. Ka spetsialistide juurdetu tempo on meil madalam. 1975. aastaga võrreldes on diplomeeritud spetsialistide osakaal meil suurenenud 7,4 prot-

senti, kogu NSV Liidus aga keskmiselt 11 protsenti. Järeldus peaks sõnadetagi selge olema: meil tuleb laiendada kultuuritöötajate ettevalmistamist.

Meie tänases külas on rikkalikud võimalused rahuldada kõigi kolhoosnike ja sovhoositöötajate kultuurilisi vajadusi. Peaaegu kogu meie vabariiki saab vaadata Eesti ja üleliidulise televisiooni programmi. Kõikjal on võimalik laenutada raamatuid. Teatrid ja Filharmonia teevad suurt tööd, andes maaelanikkonnale teatritendusi ja kontserte. Filmikunst jõuab meil ka kaugematesse maanurkadesse. Mullu korraldasid muuseumid maal 580 loengut ja 349 näitust. Loetelu on võimalik veel paljus täiendada. Kogu meie kultuurielu on tänapäeval märgatavas osas suunatud maale, maatöötajate teenindamisele. Sellest tehakse mõnigi kord ekslik järeldus, nagu oleks maa kultuurilise teenindamisega kõik korras. On ainult vaja, et teatrid saadaksid külas käiksid, et näitused oleksid sisukamad, et uudiskirjandus kiiremini külaraamatukogudesse jõuaks... Kõik see on õige, kuid unustatakse, et need kultuurikanalid pakuvad vaid loodud kultuurivaradest osasaamist. See on vajalik, ent mitte peamine kultuurielu arendamises. Kui räägime kultuuri edendamisest, ei saa esmakriteeriumiks olla saamine, vaid andmine. Ja kui kõneleme kultuuri andmisest, siis ennekoike tuleb kõneks külaelulise ja kultuurimajade töö, taidlus, ise tegemine. Niisuguse arvata ei oleks, seades tänase küla kultuurielu arendamisel tähelepanu keskmise maaklubi, taidlustöö keskuse. Ning just siin tuntake suur vajadust inimeste järele, kes oleksid kultuurielu eestvedajaks nagu öeldud, peaks olema tänane maaharilane-spetsialist, kellel on kultuuritööks eeldusi ja ka mõningane ettevalmistus. Peale selle on tal niisuguseks tööks tarvis tahtmist ja aega. Paraku paistab, et põhitöö on muutunud aeganõudvamaks, sest tänane põllumajandusspetsialist on tehtud suures osas konoritöötajaks.

Paberliku asjaajamise suured miinused on ammuilma selgeks saanud. Paljud põllumajandusspetsialistid kurdavad nagu kokkulepitult paberitöö rohkuse üle. Ütlevad, et kui tahad põllule, farmi või töökotta jõuda, tuleb paberitöö õhtul koju kaasa võtta ja koduste toimetuste kõrval teha. Aega napib, ja kui seda on

tarvis kokku hoida, tehakse seda pahatihti muude harrastuste, ennekoike kultuurihuvide, sest kultuurist on ikka kõeldud seoses vaba aja kasuliku veetmisega. Kui aga meie tänasel maa soolal kultuuritöö jaoks aega ei piisa ja ta sellest eemale jääb, võib siit välja kooruda hoopiski laiem suhtumine maa kultuuritöösse üldse, sest sellestamast spetsialistist on neid paljus, mida kohalik rahvamaja või klubi teeb või mis temast edaspidi saab.

Kui üldine kultuurihuvimäärava sõnaõigusega majandusmeeste hulgas väheneb, ei olegi neile eriti oluline, kas küla kultuurikolled töötavad nagu tarvis. Kultuuriorganisatsioonide mured jäävad teiste murede ja ajanappuse varju.

Kõige kaalukam kultuurielu edendamisel on siiski kohapealsete inimeste, ennekoike juhtivtöötajate huvi kultuuri-probleemide vastu, nende kultuurilembus. Meil on selle kohta palju häid näiteid. Laia tunnustuse on näiteks võitnud Kirovi-nim. näidiskalurikolhoosi kunstikollektiivid, kes on ligilähedal kutseliste tasemele. Või näiteks kondiitritööstus «Kalev» puhkpilliorkester, kes samuti kutseliste ametivendadele alla ei jää. Ainult osa orkestrante on ametis «Kalevis». Tegemist on vabrikusoojaga kaasa aidata puhkpillimuusika arengule ja levikule.

ATK-d niisuguste probleemidega seni tegelnud ei ole. Ka ei ole ATK-süsteemi asutamise siiani kaasa toonud uusi kultuuritöö ülevaatusi, konkursse või muid tähelepanuvaid majandite kultuuritöö suunamise ja ergutamise mooduseid. Ometi võiks ja peaks sellele mõtlema. Peale muu kasuliku õpetaks see kohapeal kultuuri rohkem hindama ning selle vajadusi silmas pidama. Piirdugem asja näitlikustamiseks üheainsa näitega, mis ei pretendeeri üldistusele.

Miina Härma nimeline kolhoos Tartu rajoonis kuulub miljonärkolhooside hulka. Heililooja sünnikoht ja lapsepõlvkodu asub majandi territooriumil. Üldrahvaliku silmapaistva kultuurimälestisena on hoone võetud riikliku kaitse alla, ent on korrasdamata ja lagunemas. Pole leidunud korrasravat kätt, ehkki mitmed on märganud, et just siin oleks sobiv koht tulevase kolhoosimuuseumile. Niisugust suhtumist ei oska seletada millegi muu kui kulturiivaegusega.

ATK on suur ja mõjuvõimeline organisatsioon, kel peaks jätkuma jõudu ja võimalusi meie küla ja kogu vabariigi kultuuri edendamisel märksa valjemal häälel kaasa rääkida. Kõnelemata kultuurielu materiaalse külje seonduvatest asjaoludest, mis teatavasti on rajoonide ATK-des tähelepanu leidnud, on meil ka mitmeid üldisema ja sisulisema tähendusega ning seni lahendamata probleeme. Võtkem näiteks agitbrigade tegevuse korraldamine, või siis metsameeste eeskujul ka põllumeeste hulgas koorilaululiikumise arendamine.

Kuid siinkohal ei saa pidada õigeks niivõrd konkreetseteks sammudeks retseptide pakkumist, kui põhimõtte rõhutamist, et siht tuleb kultuurihuvide tarbimise laiendamise kõrval seada nende hüvede omapoolsele rohkendamisele. Lõpetuseks oleks sobiv meenutada seltsimees Konstantin Tšernenko kõnes NSVL Kirjanike Liidu juhatuses juubelipleenumi 25. septembril 1984. a. rõhutatud mõtet: «Mõluse partei-, riigi- ja majandustöö valdkonnas me ka ei võtaks, mitte kusagil ei saa me edukalt edasi liikuda, tuginema põhjalikele teadmistele ning kõigi töötajate kõrgele teadlikkusele ja kultuurile, tohtule vaimsele ja loomingulisele potentsiaalile, mille on kogunud nõukogude inimeste põlvkonnad.»

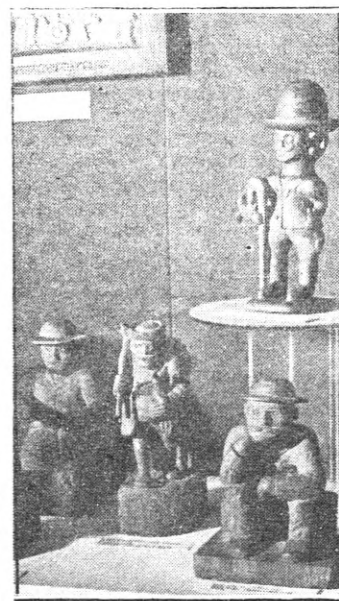
Tehkem siis kõik meist olevat selle potentsiaali rohkendamiseks!

Budapesti Etnograafiamuuseumi näitus «Inimese kujundamine rahvakunstis»

Inimese kujutamine rahvakunstis ei ole eriti sage. Tavaliselt domineerib rahvaloomingus geomeetiline ja taimornameent. Ungarlastel ja nende naabritel ilmub inimkujutis tarbeesemetele, tööriistadele, mööblile ja hoonete kaunistuseks XIX sajandil. Käsitöömeister kujutas oma töös iseenast, rahvaloomingus elulisi episoodide ja tüüpe, nagu püstakirjuseid, põlumehi, taluneid, sõdureid. On kasutatud paljusid materjale: puit, sav, tekstiil, sarv ja luu. Vanimad eksponaadid kuuluvad sakraalkunsti valdkonda: krutsifiksid, puidust, portselanist ja kipsist pühakujud. Näituse külastajal on hea võimalus tutvuda Kesk-Euroopas laialt viljelatud klaasmaaliga, sealhulgas peggimaaliga. Siin on ka mitmesuguseid laste valmistatud mänguasju ja nukke. Naiste peent käsitööd on tühjalt täidetud tükid padjapüürid, rätikud, linikud.

Kui eesti meeste käsitöölooming avaldub peamiselt ilustatud puutöös (esikohal õllekannud, veimevad, rangipuid, pesukirikad jpm.), siis ungarlased on eriti osavad mitte ainult puidu töötlemises, vaid ka sarve- ja luuesemete kaunistamises, keraamikas. Suurema osa väljapanekust moodustavad mööbel, puidust pisitarbeesemed. Erksad on inimpeaga veinikannud, keraamilised kujud, katusekaunistused, portselanist kujukeseid. Käesoleva sajandi keskpaika kuuluvad värvilised joonistused tutvustavad viinamarjakookumist, lõikuspuidu jms. Inimese kujutamist iseloomustab vormi- ja värviküllus ning meeleolude vaheldusrikkus. Ungari rahvakunsti eripäraks saab detsembri algusest tutvuda A. H. Tammsaare Memoriaalmuuseumis.

ASTRID MÄNNIK

Lastekirjandus

1983/84

... võeti vaagimisele Kirjaniike Liidu laste- ja noorsookirjanduse komisjoni korraldatud ülevaatekoosolekul 14. novembril.

Ettekande tegi Reet Krusten. Ta on kokkuvõtvaid artikleid uemate laste- ja noorsooraamatute kohta avaldanud nii hästi «Loomingus» kui ka «Sir» ja Vasaras», seetõttu loe üksikasjalikust «inventeerimisest», ülevaade oli orienteeritud üldisematele probleemidele.

Kriitik hindas vaadeldavaid aastaid keskmisteks: on küll ilmunud keni raamatuid, siiski midagi eriti rõõmustavat ei saa nimetada. Keskmise rahuldava taseme kõrval teevad mitmed raamatud ka rahutuks. Ühtede kohta tahaks teada, kas autoril ikka oli midagi öelda või kirjutas ta inertist, teised aga (A. Vallikivi «Põhjamaala paine») ei ole õigesti adresseeritud.

Luuleloomus — kuus raamatut — jääb tagasihoidlikuks. Kui võrrelda kordustrüki ilmunuga, on selge, et meie lasteluule tippudeeni ilmunud uuslooming ei küüni. Kõige sobivamalt on sisu ühenduses toredate E. Valteri illustreeritud raamatudega K. Kanguri «Punaste traksidega koeras».

Proosa liigitas R. Krusten tingimisi kahte, küll omavahel tugevalt põimunud kontsentrisse — ajalooliste ja eetiliste probleemide käsitlesteks. Ajaloolisest suunast tõstis ta esile T. Toometi, H. Männi, M. Helme, A. Maripuu raamatud, aga ka populaarteaduslikuma tootlusega kirjutatud J. Sarapuu «Salakivi».

Nentinud, et lapsed vajavad raamatuid oma kaasajast, mis võiks, eriti vanemas koolieas, aidata vägagi keerulistes probleemides orienteeruda, arvas R. Krusten, et siin on siiski ka tõlkeramatutest abi loota. Seejärel tegi ta kokkuvõtte vastavasisulisest uudisloomingust, osutades suuremat tähelepanu R. Made «Mikriveskile», H. Rammo raamatule «Päästerõngas iseendale», L. Tungla seikluslikust eetiliste probleemidega seotavale teosele «Pool koera», I. Lemberi «Ülesküntud liivakastile», ka L. Männiksoo juttudele.

Populaarteaduslikust kirjandusest oli esile tõsta H. Jänese «Poiss ja tüdruk», V. Masingu «Sinaspõrs tammega» ja H. Kiige «Maailma viljad II». Huvitavaks ja mitmekülgeks hindas R. Krusten ajakirja «Pioneer».

Kokkuvõtteid tehes tuli tõdeda, et kuigi lastekirjandusel puudub võime elukeerukusi lahendada, on siiski võimalik paljudele probleemidele tähelepanu juhtida. Veel suurem kui täiskasvanutel on lastekirjanduses igatsus positiivsete tegelaste, kangelaste järele, kes suudaksid pakkuda eeskujunihi lastele lapsele kui ka noorukile. Kõlama jäi optimistlik ootusenoot: lastekirjanduses tuleb uusi nimesid, küllap tuleb neidki, kes loovad eeskujuid andvaid karaktereid ja asuvad viljelema nii kaua oodatud noorsooromaani.

Sõnavõtte reia avas S. Väljataga — teda võime vist pidada meie ainukeseks lastekirjanduse eriteadlaseks, kuna ta loeb TPedI-s tulevastele algkooliõpetajatele lastekirjanduse kursust, korraldab ka koos üliõpilastega uurimisi, mille tulemusi on avaldatud «Nõukogude Koolis» (nr. 10, 1982 ja nr. 2, 1984). Ta kõneles kolmest olulisest probleemist: esiteks — lastealastele tutvustatakse väga napilt rahvaluulet (viimased raamatud 1968 ja 1971), nii kipubki ka-

duma kultuuripidevus; regivärss on aga lapselähedane, ilus sõna jääb kõrva kõlama. Teiseks — napilt lisandub laste lugemisvarasse loomaraamatuid, ökoloogilisel printsiibil kirjutatud (R. Saluri) raamatute kõrval oleks tarvis rohkem neid, mis näitaksid loomi erandolukordades, omapäraselt. Kolmandaks — mitmed keskmisele ja vanemale koolieale mõeldud raamatud on kujundatud-illustreeritud nii, et paistavad koolieelikele adresseerituna, mis desorienteerib lugejat ja raiskab kunstniku tööd.

Ka A. Lõhmus kõneles illustreerimisest, leides, et need on muutunud aina infantilemateks, peaksid aga tekstile lisama mingi oma kogemuse, andma annuse elutarkust. S. Ruutsoo kritiseeris algklasside õpikuid, kus ei peegeldu eesti lasteluule ega -proosa varamu, edastatakse nõrkade autorite loomingut ja halbu tõlkeid. Ta kutsus Kirjaniike Liidu lastekirjanduse komisjoni tihedamale koostööle õpikute autoritega.

«Eesti Raamatu» eesti lastekirjanduse toimetuse juhataja M. Ormisson kõneles avanevatest võimalustest (nn. papiraamatud ja versaalid raamatud lugemise õppimiseks), mis nõuavad kirjanike uusi tekste. Ta kinnitas, et lastekirjanduse probleemid on vägagi püsivad, juba aastakümneid räägitakse ikka ühtedel ja samadel teemadel. Teostest puuduvad tänapäeva kooli probleemid, vaid erandjuhtudel jõutakse revolutsioonilise mineviku kujutamiseni (H. Pukk). Uusi tuuli on toonud uued nimed (O. Tanner, J. Põldma). Juhtivad lastekirjanikud aga said tõrelda — nad tunduvad väsinud või loiid, kuid tuleks keskenduda — keegi ju nende tööd ära ei tee. Kirjutamata teoseid kirjastusel välja anda ei õnnestu.

J. Rannap esines «Tähekesel» nimel ja tutvustas neid uusi nimesid, kellele võib lastekirjanduses julgelt lootma hakata: Kai Vasamäe, Ilmar Trull, Peep Ilmet, Evi Proosa, Henno Käo, Jaan Sonn, Ülle Lätte ja Inge Triikkel — mõned küll juba pikemat aega lastele kirjutanud. T. Toomet pidas lastekirjanduse kriitikat tühiheks ja juhuslikuks, paljud lasteraamatud jäävad arvustamata. Nii võivad lastekirjanikel tekkida koguni karistamatuse tunne. Ta kutsus üles retsenseerima kõiki lasteraamatuid ja kinnitas, et hea lasteraamat on ju tegelikult kogu pere raamat. Reet Krusten pidas seda kriitikat õigeaks, kuid selgitas, et retsensioone kirjutatakse siiski toimetuste tellimusele, ka avaldamisruum pole kuigi suur. Temagi pidas vajalikuks tõhustada kunstilist analüüsi.

Koosolekut juhtiv Ellen Niit arvas võimalikuks arutluskoosolekute traditsiooni elustamist, kui valmivad KL-i uued klubiroomid. Ta leidis, et aastaülevaate ülekandmine sügisesse õigustas ennast — võib-olla hakkavadki meie lastekirjanduse inventuurid toimuma edaspidi just novembris. E. Niidu üleskutsel rääkisid oma plaanidest veel lühidalt kirjanikud S. Rannamaa, H. Kiik, A. Pervik, H. Mänd, B. Kabur. Nagu selgus, võivad noored lugejad oodata mitmeid paeluvaid ilukirjanduslikke ja aimeraamatuid. «Sädeme» toimetuse tööd valgustas Ü. Ende. Seegi ajaleht ootab kirjanikelt rohkem algupärandeid.

Nii jäi koosviibimisest mulje, et lastekirjanike tööpõld on lai.

HENN-KAAREL HELLAT

Mari Saadi uue romaani «Oun valguses ja varjus» peategelane Jaan Tamm on ehitaja. Viimaste aastate eesti kirjandusest on meelde jäänud mitu ehitajat: Ööbiku Juss Paul Kuusbergi jutustusest «Linnukesega», Pärtel Arvo Valtoni romaanist «Loomise iga». Nüüd ka Mari Saadi Jaan Tamm. Neis kolmes mehes on lisaks elukutsele ja auväärsetele aastatele muudki ühist: kohusetunne, töömehe südametunnistus, soov teha oma tööd võimalikult hästi. Ehitamine sümboliseerib loomist rohkem kui mõni teine praktiline elukutse. Arvo Valtoni romaanis pealkiri ongi «Loomise iga». Ainult et see «loomise iga» saabub vanale. Pärtlile siis, kui «töölkäimise iga» läbi on, pensionäripõlves. Töömehe «asi pole mõelda, vaid täita», nagu väidab otseõnu ministri asetäitja Ragozin Mari Saadi romaanis (lk. 316), olgu käsk nii ilmselgelt totter kui tahes. Niisugune lühinägelik juhtimisstiil tähendab sedagi, et töömees ei vastuta ise oma töö tulemust eest. Täna ehitab, homme lammutab, raha makstakse mõlma tegevuse eest. Ka ehitusjuht, nagu on Mari Saadi tegelane, ei saa oma tööasju alati ise otsustada. Kõik kolm kirjanikku on üksmeelselt valinud oma tegelaseks mehe, kes tahab teha tööd korralikult. Küllap ka sellepärast on nad kõik pisut veidrikud — linnukesega, sedagi on rõhutatud neis teostes.

Muidugi pole Jaan Tamme tööprobleemid Mari Saadi romaanis ainuolulised. Aga nad on teoses olemas (peaegu analoogiliselt püstitatuna ka Kuusbergil ja Valtonil) ja seejuures enamasti nii publitsistlikud ja päevakajalised, et sobinuksid hästi kas või arhitektide kongressi eel-esse mõttevahetuse meie ehituskunsti päevamurede üle. Ei saa ignoreerida seda osa teosest, kuigi Jaan Tamm ise kahtleb, kas siis töö saab olla elu sisu (lk. 316). Tal on põhjust kahelda, sest kuigi hea saatus on teda säästnud paa-neelmajade ehitamisest, pole ta ikkagi saanud teha oma tööd nii hästi, nagu oleks tahtnud (lk. 454). Aga ta ei kahtle ainult oma töö mõtekuses, vaid üldse kõiges: kogu oma viiekümne kaheksa aastavähe elus. Mihkel Mutt nimetas Mari Saadi keskset tegelast tehnokraadiks, pidades silmas «Katastroofi» Olevit ja «Laanepüü» Marti («Looming» 1980, nr. 4). Formaalselt, puhtametiaalselt on tehnokraat, homo faber ka ehitustrusti juhataja asetäitja Jaan Tamm. Kuid tema mõtled on kuidagi hajali, maailmapilt pole selge ja korrapärane, nagu ühel inseneril oletatavasti olla võiks. Või õigemini, inse-

TAVALISTE INIMESTE

nerlik ja müstiline on seal orgaaniliselt läbi põimunud. Ta ei võta enam midagi a priori olemasolevana, vaid läheneb kahtlusega kõigele. Ainult inimlik headus, mida kehtastab minia Maarja, on väljaspool kahtlust, on kahtlusest kõrge-mal. Aga peategelane väidab ju ka ise oma oleku ja elunägemise viimasel ajal kuidagi kummalise olevat. Ju ta oli siis varem toimekam, tegusam, ei filosoferinud nii pal-

MARI SAAT. OUN VALGUSES JA VARJUS. «Looming» 1984, nr-d 3-4.

ju? Seda me ei tea, kuid iga-tahes on tähendusrikas, et elu üle peab aru praktiliste tegude inimene, mitte mõni elukutseline mõtteaidur või sõ-naseadja.

«Oun valguses ja varjus» on Jaan Tamme siseelu, kõhklus-te, igatsuste, elutunnetuslike otsingute romaan. Peategelase rahulolematuse ümbritseva maailmaga on kõigepealt rahulolematuse isendaga, oma senise ja praeguse eluga. Selleski on Jaan Tamm palju ühist Ööbiku Jussi ja vana Pärtliga. Muide, ka Pärtli ideaalne, kes teda ehitus-platsil külastab, on üsna sarnane Maarjaga.

Oluline tegelane Mari Saadi romaanis on Ragozin. Ta on ainus, keda peale Jaan Tamme perekonnaliikmete on pisut lähemalt kujutatud. Kõigepealt töönõupidamistel resoluutse ja järeleandmatu ülemusena, seejärel raskesti haigena onkoloogiahaglas, ootamatult äralõigatuna kõigest, mis oli tema elu sisu. On küllalt juhuslik, et peategelane läheb teda haiglasse külastama, kuid kunstiteose seisukohalt ei ole enam juhuslik, mida ta seal näeb ja kogeb. Pealegi on käike onkoloogiahaiglasse kirjeldatud üsna põhjalikult. Siin adub Jaan Tamm erilise selgusega inime-lu haprust, kõigi tegude ja püüdluste mõtetuks, tühiheks muutumist surma palge ees. Isegi suure kultuuripalee val-mimine, mis varem oleks Ragozinile nii oluline olnud, ei huvita meest nüüd enam õieti.

Ragozini perekonnaliikmetes, naistes ja tütres, keda peatege-lane kohtab haigevoodi juu-res, adume analoogiat Jaan Tamme perekonnaga. Ei tun-du siingi olevat õiget kooskõla ja üksteisemõistmist, igaüks

elab oma elu, ja suhtlemine tekitab ainult mõrasid inime-meste vahele. Ragozini puhul aimame seda vaid mõnest repliigist, Jaan Tamme peres on lähedaste inimeste ebakõ-lad põhjalikult läbi mängitud. Nad kõik käivad üksteisele natuke närvidel. Ainult Maarjaga arvab Jaan Tamm mingit hingesidet olevat, kuid selgub, et seegi on illusoorne. Niisugune sobimatus on näh-tavasti sügavalt olemuslik, selle põhjused aga tihti inime-meste temperamendis, rääki-misviisis, välistes kommetes, selles, kuidas keegi istub või astub. Tõepoolest, enam-vähem analoogilistes asjades, mida oletab Jaan Tamm ka viimistlustööde juhataja ja Ragozini konflikti puhul (lk. 316). Väliselt, suhete pealis-pinnal, avaldub see põhimõt-teline ebaklapp aga triviaalsustes, banaalsetes sõnelustes, konfliktides mõnikord usku-matult tühihe-asjade pärast.

Romaani tegevus algab sügisel, kui õunapuud on täis lõh-navaid vilju. Oun ja õunapuud on teoses nähtavasti olulised märksõnad, on ju pealkirgi «Oun valguses ja varjus». Valget, vahajalt läbipaistvat õuna näeb Jaan Tamm unes kohe romaani alguses, õunu korjav Maarja hõljub õhus hapra oksakese kohal, lapselaps Triinu lööb hambad kõige suuremasse ja kaunimasse õuna, nii et Jaan Tamm tunneb sest isegi nagu mingit kahetsust. Nagu oleks just õun ideaali kehas-tus ses ebatäiuslikus maail-mas, nagu peaks tema jääma puutumatuks. Romaan pöördub peategelase lõpliku kokku-varisemisega õitsvate õuna-puude all.

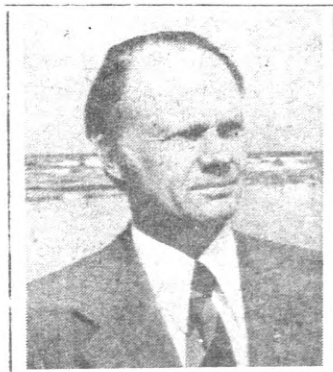
Mari Saat ei ole kunagi püüdnud hülata välise erudit-siooniga või vormiekspimen-tidega. Tema loomingu oma-pära on sügavalt sisuline, au-tori tarkus ja andekus ilmevad komplitseeritud inimsuhte või hingeseisundite laitmatus kujutamises. Kusjuures väliselt tundub kõik üsna liht-ne. Ka pealispinda mööda luges võib enam-vähem kõigist Mari Saadi teostest leida endale midagi igaüks: eel-kõige tänapäeva tavaliste inime-meste tavalist elu. Kirjanik oskab nii lihtsalt ja endast-mõistetavalt kirjutada küllalt keerulistest asjadest, et vähem tähelepanelik lugeja laseb en-nast ära petta: ta haarab pealispinda, välist süzeed, ja on sellegagi rahul, sest seegi osa

Hiljuti andis «Eesti Raamat» välja ROSTISLAV TITOV teose «Tema kõrgeaususe võimu all», mis dokumentaalproosažanri kuuluvana kujutab uut nähtust kirjaniku loomingus.

● Kuidas teos sündis?

Minu elu on merega seotud juba ligi 40 aastat, praegugi töötan Tallinna Merekoolis õppejõuna. Kuivõrd minu huvideringi kuulub esmaajoneks meri, kirjutati mõistagi peamiselt merest ja meremees-test. Kuigi ka minu eelmistes teostes on mingi osa sündinud minu enese või tuttavate elusündmustest inspireeritult (nagu kirjanduses ikka), on need põhiliselt siiski fantaasiaviljad. Umbes kuus aastat tagasi jõudsin piirini, et hakka-sin omaenese elu üle üha rohkem mõtisklema, seda analüü-sima. Siit johtuvalt pöördusin ka loomingus minu jaoks uue žanri poole: hakkasin kirjutama n.-õ. esseistlikku, pihti-muslikku dokumentaalbio-graafilist romaani. Esimene nõukogude kirjanik, kes mind selles žanris köitnud ja häm-mastanud on, oli Juhan

MIS
ON
VALMIS.
TEOKSIL.
KAVAS?

Smuul oma «Jäise raamatuga»: tõdesin, et iseenesest on võimalik kirjutada nii, et see on paljudele huvitav. Oppisin tolal Kirjandusinstituudis kaugõppes ja kirjutasin «Jäi-

sest raamatust» kursusetöö. Seejärel avastasin enesele Le-ningradi merekirjaniku, praeguse hea sõbra Viktor Konetski, kes on kirjutanud suure-päraseid raamatuid just do-kumentaaltbiograafilises žan-ris. Teose «Tema kõrgeaususe võimu all» kirjutasin nelja kuuga, enne aga olin kaks aastat teinud eeltööd, sirvi-nud oma märkmeid ja üles-kirjutisi.

«Tema kõrgeausus» on mi-nu raamatus meri, ookean, kogu vesi, mida on maakeral kaks korda rohkem kui mais-maad. Raamatus on kahtle-mata palju puhtmerelist, ent püüdsin seekord teose piire avardada, näidata erinevaid mõtteviise ja eluvarusaamu. Et oleks kergem oma mõtteid avaldada, tõin raamatusse au-torile vastu vaidlema välja-mõeldud Dotsendi kuju.

Mul on kaks haridust, teh-niline ja humanitaarne: olen lõpetanud kõrgema merekooli ja ka kirjandusinstituudi, ning olen alati tundnud huvi nii teaduse ja tehnika kui ka kunstiprobleemide vastu. Olen veendunud, et meie ajal ei ole

KUMMALINE ELU

Mari Saadi teos(t)est on kõitev. Inimestevahelised suhted perekonnas on ju teema, mis huvitab peaaegu igaüht, ja selle ainevalla kujutamisel on Mari Saat meister. Kuid lihtsa pealispinna all peituvad hoopis komplitseeritud ja kummalisemad suhted ning suhtumised nendesamade tavaliste inimeste tavalises elus. Mõnda neist asjaosalist teadvustavad, nagu Jaan Tamm oma veidraid unesid või kaasinimeste läbinägemisi, kuid enamik jääb kuhugi alateadvuse maile, neile endilegi teadmata ja mõtestamata. Mihkel Mutt on Mari Saadi tegelasi ja teoste atmosfääri iseloomustanud nii: «Nad on ikka nii tumedalt salapärased, sensitiivsed ja mõistatuslikud, ent mitte hirmuäratavad ega vaenulikud. Meieni jõuab kummalist hämarat tunglemit, mille taga kõige sagedamini aimub sugupoolte kui printsiipide ürgsust. Need tunded inspireerivad näiliselt ootamatuid ja «mõttetuid» tegusid» («Looming» 1980, nr. 8).

Neid «hämaraid tunglemit», «tumedat salapära» jms., mis iseloomustavad ka Mari Saadi uue romaani tegelaste hingeseisundeid, saaks edukalt interpreteerida õige mitmete inimese-teooriate vaimus. Mihkel Mutt viitab Jungile ja kollektiivsele alateadvusele. Kui aga asju lihtsamalt näha ja Jaan Tamm näitunud hingeseisundit näiteks neuroosiks nimetada, siis juhuks Freudi psühhoanalüüs arvata- vasti tähelepanu mõnelegi huvitava finessile tegelase mõtisklustes, nägemustes, unedes korduvates painavates situatsioonis, erilise eredusega esile tõusvates sümbolites jms. Ka piirsituatsiooni mõiste selgitas päris hästi Jaan Tamm viimasel ajal muutunud elunägemist, tema kummalisi unesid surnud isast või kaduviku saadikust, samuti külastäike onkoloogiahälgasse ning ootamatult tekkinud lähedust Ragoziniga just tema elu lõpupäeval. Camus' jüngeer analüüsiks võib-olla Jaan Tamm kui absurdist, tema teismoodi-olekut kui absurdist-tunnet. Ka Gabriel Marceli teooria sobiks Mari Saadi romaani käsitlemiseks, sest kuigi elu kaduvus on siin küllalt oluline, korduvalt meenutatud teema, pole teos lõppkokkuvõttes pessimistlik. Pealegi võiks soovi korral mõningaid teose detaile tõlgendada ka kristlusest inspireeritud sümbolitena. Maarja oma leebuses, headuses, kõigest kõrgemal olemises mõjub pühakuna, tema nimi viitab koguni jumalale. Oun on ristiusu traditsioonis patu sümbol, kuid mida arvata kombinatsioonist «Maarja ounaga»? Või Maarja ootamatust-seletamatust abordist? Kas seda, et lunastaja jääb sündimata? Jaan Tamm aga võiks olla see kadunud poeg, kes lõpuks jõuab oma isade koiu. Sootuks erinev eelnevast, kuid sugugi mitte võimatu oleks teose analüüsimine

publitsistliku romaanina. Siis tähendaksid Jaan Tamm hinge- hädad tänapäevase komplitseeritud siseeluga tootmisjuhi muresid. Teda ennast on aga kujutatud mitmekülgseks: nii töö kui ka isiklikus elus, nagu öeldakse kroonikeeles. Mis ju ka poleks vale, kuigi oleks silmanähtavalt ühekülgne.

Eelnevaga tahtsingi näidata, et üht hästi kirjutatud teost võib interpreteerida erinevatest vaatepunktidest lähtudes ja paljude teooriate vaimus. Kuid ühtki neist nimetatud ja veel võimalikest tõlgendustest ei saa kuulutada ainuõigeks. Igaüks jääb milleski oluliselt poolikuks, lisades aga siiski huvitavaid üksikasju teose mõistmiseks ja viidates sellele, et meie kultuuriruumi tähtvatest erinevatest kultuuriloomingutest on üks või teine mingil moel teost võib-olla puudutanud. Olgu autor sellest siis ise teadlik või mitte.

Ühele ootamatule tõlgendus- võimalusele viitab Olev Remsu kirjutis ajalehes «Edasi» (20. X 1984), kus võrreldakse Mari Saadi teose tegelasstruktuuri ja mõningaid süžee- kää- nakuid Akiro Kawabata romaani «Mae hääl». Tüpoloogiliste võrdlustega pole meil nii konkreetset eriti tegeldud, saati siis veel jooks- vas arvustuses, kuigi Mati Unt kutsus juba aastaid tagasi üles vaatlema eesti kirjandust ka maailmakirjanduse taustal («Looming» 1977, lk. 483). Kindlasti oleks selline analüüs nii mõnelgi juhul huvitav ja tululik, näidates muu hulgas ka seda, et meie kirjandus ei olegi nii isoleeritud muust maailmast, nagu me ise mõnikord arvame. Tüpoloogia probleemidesse süvenemine aitaks võib-olla tõsta meie kriitika kultuuri ka kitsamas mõttes: näiteks selleski, et kriitikud ise endale selgeks saaksid niisuguste paralleeli- võimaluste olemasolu ja üldise leviku ning näeksid teoste ja kirjanduste sarnasjoontes normaalset kirjandusilmingut. Remsu aga näib tõsimeeli kahtlevat, kas tuntud süžeede interpretatsioonid on ikka täisväärtuslik kirjandus. Mari Saadi teost Kawabata omaga võrreldes tõdeb ta põhiliselt seda, et see jääb Nobeli laureadi omale alla. Pole just eriti teravmeelne tähelepanek ega tõesta mitte midagi sisulist. Olulisem oleks näidata, miks Mari Saat valis just Kawabata tegelassuhted oma romaani karkassiks, mis on

eesti autori teoses oluliselt erinevat peale koduvillasele jämedakoelise olme ja liiga maapärase tegelaste? Ja kas ikka on romaani irrealsem pool ja ideestik jaapanlaselt laenatud? Sõjajärgne Jaapan ja kaheksakümnendate aastate Eesti on siiski liiga erinevad reaalsused, et Mari Saadi teost ühe suleliigutusega vaid jaapanlase töötluseks nimetada. «Oun valguses ja varjus» ei ole otsustav seljapööramine meie kultuuriruumis väljaku- junenud traditsioonidele, nagu Remsu arvab. Meie kirjan- dust on lisaks lähematele naabritele mõjustanud ka Ida- maad juba lauluisa Kreutz- waldist alates. Ka Jaapani osas pole Mari Saat esmaavastaja, vaid vähemalt Fr. Tuglase traditsiooni jätkaja (novell «Õhk on täis kirge» on kirjutatud jaapani muinasjutu ainetel). Remsu artikkel aga jätkab Tuglase novelli kriitika tra- ditsiooni, sest ka Tuglase sel- le teose kunstiline omapära jäi erudeeritud kriitikule taba- mata. Tuglastki paljastati pla- giaadis. Nii et ajaloo ei õpi- ta, ajalugu kordub. Aga ei õpi- ta millegipärast ka päris lähiminekiku esteetikakirju- tistest. Pisut rohkem kui aas- ta tagasi ilmus SV-s Boriss Bernsteini artikkel «Ateena kool» ja «Universitas Tar- tuensis» (SV 1983, nr. 9), kus on erudeeritult ja rohke faktimaterjali najal selgeks tehtud needsamad problee- mid, millega Remsu oma ar- tiklis rähkleb. Tõsi küll, jutt on kujutavast kunstist, kuid artikli sõnumi tähendus on üldestestiline.

Lõpuks veel seda, et ei Mari Saadi uut romaani ega üldse tema loomingut ei saa kuidagi iseloomustada kui tuleviku autoriteta kunsti, ei iroonilis- küüniliselt, naljatlemisi ega tõsimeelselt. Remsu tekstist on raske aru saada, mis laadi kunsti see on ja miks meid tuleviku just niisugune nähtus ootab. Autoriisikupärata kunsti ei pea me kauges tulevikus ootama, see on ikka olnud ja on praegugi olemas. Tänapäe- val nimetame seda massikul- tuuri nähtuseks, tulevikus sünnib võib-olla ka kompuu- teriproosa. Kuid kas saab Mari Saadi loomingut mingigi kandi pealt kokku viia selle nähtusega? Päris kindlasti üldse mitte. Ja kui mõtse- sead kirjaniku romaani lisaks kõigele muule ka kauge Idaga ühendavad, on teos oma põhi- olemuselt ja ka tegelaskonnalt ikkagi sügavalt isikupärane, marisaadilik. «Oun valguses ja varjus» on loomulik jätk Mari Saadi senisele loomingule: ühtaegu oluline ja kum- maline, igati tõsine, sügav ja järelemõtlemist vääriv teos.

MALL JÕGI

tõsisel literaadil õigust min- na mööda teaduse ja tehnika probleemidest, sest need on meie elus ülitähtsal kohal. Praegune tuumasõjaohkti on ju lõppude lõpuks saanud al- guse teaduse ja tehnika saa- vutustest, sõjaohk on aga nüü- disinimikkonnale probleem nr. 1. Sõja reaalne võimalus teeb mind väga ärevaks. Teine mind sügavalt erutav küsimus on looduse päästmine ja hoid- mine. Nende kahe teema üle olen selles raamatus palju mõtisklenud ja arvan, et ko- gu oma edasise loomingu püüan siduda just nende kahe põhiprobleemiga.

● Kas olete midagi uut sel- les liinis juba kirja pannud?

Möödunud aastal kirjutasin fantastilise jutustuse, õigmini muinasjuttu «Kõige jubedam muinasjutt», mis on pühenda- tud tuumasõjale ja seotud meie kaasajaga. Tulevane loo- ming on kavatsesetavasti kusa- gil selle jutustuse ja eelmise raamatu vahepeal. Võib-olla kirjutan midagi fantastikasse kuuluvat, teaduslikku fantas-

tikat olen lapsepõlvest peale armastanud.

Pärast teose «Tema kõrge- aususe võimu all» lõpetamist arvasin, et dokumentaaltio- graafilises žanris ma kunagi enam ei kirjuta — kõik oleks nagu ära öeldud. Ent ometi ei saa ma selle žanri mõju alt kuidagi välja, ikka tahaksin midagi veel samas laadis kir- jutada. Tänavu suvel tegin purjelaeval «Krusenstern» kaasa Kanada-reisi, sain pal- ju uusi muljeid ja mõtteid. Puhtakujulist reisikirja ma kirjutada ei taha, neid on ju- ba liiga palju ilmunud, seepä- rast arvan, et Kanada-reisi baasil sünnib midagi «Tema kõrgeaususe...»-taolist.

● Kirjutasite oma viimases raamatus: «Tähtsaim raamat on see, mis aitab inimestel elada.» Kas peate seda seis- kohta ka oma loomingus sil- mas?

Olen sügavalt veendunud, et tähtsaim kirjandus on see, mis inimestel elada aitab. Praegune aeg on ärev ja pin- geline, kirjanik aga peab ikka

oskama oma teostesse tuua midagi helget ja lootust and- vat. Mõistagi ei tähenda see silmade sulgemist tegelikkuse ees. Meie aeg nõuab elu vaa- tamist võimalikult avaralt, meie huvid ei tohi piirduda oma toa, oma linna või isegi vaid oma kodumaaga, peame oskama haarata kogu maail- ma. Merd sõites tunnetad maailma suurust, samas olen oma reisidel mõistnud, et praegusaeg ei luba ei ühelgi riigil ega isegi ühelgi inimesel isoleeritult elada — iga suu- rem sündmus tänases maail- mas, olgu see Tšiilis, Afga- nistanis, Indias või mujal, ka- jastub nii või teisiti kõigis inimestes.

Et aktiivselt kirjutada, on tarvis aktiivselt elada. See on üks põhjus, miks ma pole õp- pejõuametist senini maha pan- nud ega ainult kirjatööle pü- hendunud: võimalus merd sõi- ta annab võimaluse maailma avaramalt näha ja vaadata, omaenese igapäevase eluri- ngist välja hüpata, kõigi maail- ma riikide omavahelist seot- tust tunnetada.

LUULEVEERUD

LEELO TUNGAL

Pilved käivad ülal nagu kirved.
Maa on madal nagu ülekoos.
Surume end kokku nagu hirved
niiskes rohus soojas pesalohus.

Tuuled toovad igast ilmatahust
pisaraid ja lõhnasid ja hääli.
Kõrges toonis kõneldakse rahust.
Sõjast sõnumisi, poolihääli.

Kirvepilvi täis on kõrge lagi.
Pole paika, kus võiks olla pelus.
Täna me ei oska kõneldagi.
Hea, kui oskaks homme olla elus.

Õhus külmetas käsi ja liiva sees kand.
Lapsed kandsid villaseid jakke.
Musta adrusse mässis hall poolsaare rand
tühje võõramaa piimapakke.

Luiged ujusid julgelt me silmade ees.
Suurte jalgade sulinat kostis.
Oli, just nagu saatnuks üks pooltuttav mees
meile sõnumi pudelipostis:

«Muj siin tubakat pole ja puudub ka rumm,
kuid ei kurda ma ometigi.
Kei on õnne, see minust on õnnelikum.»
H. Chr. Andersen. (Siinsamas ligi.)

Külje all
hangutäis mullusust heina,
pea vastu
vammistest palkidest seinat,
lamasin,
nägin, kuis üleval lahti
murdus
pool taevatähti siniseid tähti,
valgudes
katuseaukudest lakka
paljude valguseaastate takka.

Suure ja tõise taevaga silmsi,
tajusin painatult, liigagi ilmsi
kogu su rikkuse õnne
ja õnnetust,
tugeva ande kõikvõimsust
ja mannetust.
Mida ka argipäev sinult ei nõua —
kõike ei jõua.
Jah, kõike ei jõua!
Tähed, mis kumavad
kahel pool katust,
margivad valiku paratamatust:
valguvad laiaili mõtted

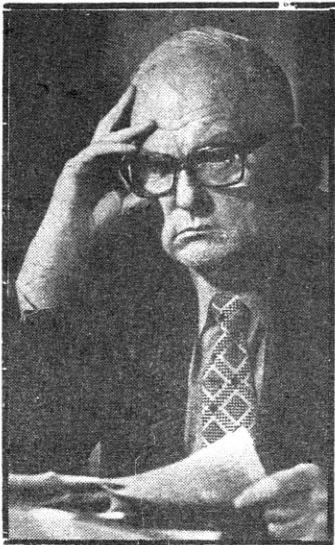
või hooned,
katuselipid
või nootide jooned,
kõike ei jõua,
kuis endalt ka nõuaks.
Ometi tahaks, et mõnigi jõuaks!

VANAPABER

Ära ütle, et miski ei aegu.
Ära ütle — mul niigi on hirm.
Kauge aastakäik sõnu on praegu
koltuv köidetud paberivirn.
Surnud trükimust. Vana puu säsi.
Vanapaber. Ja ometi näis:
seespoolt kaant tõstis kellegi käsi.
Raudne sulepea. Verine käis.

Leelo Tungal

JÜRI MÜÜRIST mõeldes

Mida tean ma Jüri Müürist? Kuulun teise, järgmise põlvkonda. Tema noorus langes sõjaajale. Kolmekümne kolmeselt sai ta diplomeeritud filmirežissööriks. Et siis meie filmi kuuekümnendate aastate tõusulaines lavastada esimene «oma» jõududega tehtud Eesti mängufilm «Uhe küla mehed».

Films ei murta üksinda läbi. Üks ei tee siin midagi. Mõttekaaslased peavad liituma. Ja Jüri Müür ühendas, liitis ja võitles. Tuli «Põrgupõhja uus Vanapagan», Kromanoviga koos, nüüd uuesti vaa-dates isegi paremaks läinud.

Jüri Müür vaatas kõiki sõja-filme. Mitte ainult sellepärast, et sõda oli osa tema noorusest; vaid ka sellepärast, et teda köitis võitlus. Ta lavastas «Inimesed sõdurisinelis». Ta armastas jõulist ja vägevat. Kusjuures Tarkovski oli tema jaoks reebus ja ballett põinud kunst. Ta polnud rokokoo-inimene. Ta tahtis tegutseda. Askeldaval võtteplatsil tajus ta inspiratsioonitulu, kuigi oskas teha tööd ka kirjutuslaua taga. Ent üle kõige armastas ta masinaid. Ta tegi filme lennukitest, autodest, traktoritest, laevadest, atradest, igasugustest põllumajandusmasinatest. Nende abil tahtis ta näidata suursugust, ratsionaalset ja humaanset elu.

Ta oli aktiivne ja aktiivne natuur ei saa hoiduda vigadest. Ent ta oskas end korrigeerida. Oskas kuulata. Ikka oli ta uus, ikka oli ta sünkroonis ajaga. Ta andis sageli nõu ja taotles, et tema nõuandeid ka järgitaks. Ta tahtis ennast maksma panna, ennast ületada. Ületaski. Iga film kurnas, iga uus film oli come-back. Ta ei vananenud moraalselt, ta oskas tajuda ühiskonna liikumist.

Tema pealetungiv, veenev ja vallutav publitsistimina tungis ekraanile, sundis võrdlema Valdo Pandiga. See oli «Kün-nimehe väsimus». Ka sõjafilmi. Sõda hoolimatuse, tardumuse ja nüriduse vastu.

Ta oskas leida kaaslasi. Ta lavastas koos Grigori Kromanoviga mängufilms ja Enn Sädega tõsielufilms. Mõlemad tasakaalustasid ratio'ga pulbitsevat jõudu. Kuigi see polnud ainuke põhjus heaks koostööks.

Ta oli eluaktiivne ja laia-andeline. Selliseid inimesi on rohkem, kui arvame, aga alati vähem, kui oleks vaja. Jüri Müür ei olnud üks teiste hulgas. Jüri Müür oli Jüri MÜÜR. Tema asemele ei saa mõelda kedagi teist.

JAAN RUUS

TEATER LENINGRADI

KULTUURIELUS:

tänane olukord ja arenguperspektiivid. Selline oli hiljaegu Leningradis toimunud teadusliku ja praktilise seminari arutlusaine. Ülevenemaalise Teatriühingu Leningradi osakonna uurijategrupi «Sotsioloogia ja teater» viimaste aastate töötulemustest tehti kokkuvõtteid. Kui sotsioloogide (B. Firsov, B. Diktorov, S. Kudrjavtseva, O. Boškov jt.) varemud uuringud olid keskendatud peamiselt teatri ja elanikkonna suhteile, siis seekordne töötulemuste eritlus pidas silmas teatri osa kunstikultuuri avaramal taustal. Seda võiks arvata ka lavakunsti mõju ning ulatuse iseloomustamiseks ja täpsustamiseks. Või ka vastuse taotluseks küsimusele: milline osa on täna-sel teatril inimese vaimsel rikastamisel?

Kompleksne uurimus kulges kahes suures jaotuses: välised tegurid — teater ja elanikkond (publiku struktuur, inimeste küsitlused) ja sisemised tegurid — probleemide eritlemine teatrite loova koosseisu pilgu läbi. Eriti kaalukas oli tööloik, mis viidi läbi teatris, siin toimusid vestlused-küsitlused kunstiloojate enestest ringis, pressikonverentsid peanäitejuhtidega, intervjuud, vestlused kunstinõukogu liikmetega. Küsitleti lavastajaid ja näitlejaid. Analüüsiti ka teatri arengule mõjuvaid väliseid tegureid (linna elanikkond ja eripära, majanduslik ja kultuuriline areng, teatrite asukohad, linnarahva suhtumine teatrisse jmt.).

Leiti, et tänases Leningradis mõjustab teatri ja inimeste suhet linna kasv ja eeslinnade kaugus teatrite asukohtadest. Sellest kõneldi kui põhiprobleemist, mis soodustab teatri-külastuste vähenemist ja telesaadetele pühendatud ajakulu kasvu. Nenditi, et inimeste vabast ajast kulub kaks kolmandikku telesaatele, langenud on kinode külastatavus. Huvi teatri vastu pole iseenestest ehk nii kategooriliselt langenud. Kuid suhteliselt on vähenenud teatrikohtade arv, sest linn on kasvanud, uusi teatreid pole sellele vastavalt lisandunud. Tuhande elaniku kohta tuleb Leningradis praegu kaks teatrikohta! Takistuseks nimetatakse sageli raskusi teatripiletite hankimisel. Kuid — see motivatsioon seos-

tub enamasti Gorki-nim. Akadeemilise Suure Draamateatri etendustega. Mitmetesse teistesse Leningradi teatritesse tung tegelikult puudub. Tagajärjeks on jäänud mõnede teatrite (näit. Lensoveti teater) katsed õppivat noorsugu (näiteks üliõpilasi) lasta etendustele tasuta. «Hea, s. t. kultuuriharitud vaataja on muutunud nõudlikumaks, halb vaataja kunstivõõramaks,» nentis B. Firsov.

Teatrirahva enese hulgas toimunud küsitlused ning vestlused (neid oli üle nelja-saja ja hõlmatud oli suurem jagu kollektiive) olid suuna-tud teatrisiseste olukordade ning probleemide selgitamiseks. Lisaks peanäitejuhtidele ja kunstinõukogude liikmeile küsitleti ligemale neljasada näitlejat eri teatritest. Mainigem mõningaid iseloomuliku-maid andmeid: Leningradi näitlejaist on 84 protsenti erialase kõrgharidusega, keskmine koormatus nädalas on 36 tundi. Seejuures — üksnes 20 protsenti on seotud suurte (etendust läbivate) rollidega. 45 protsenti näitlejaist pole mänginud ühtki suurt rolli. Näitleja kui kolleegide töö vaataja? Aastas käiakse keskmiselt seitsmel korral teistes teatrites (s. t. Leningradis). Muude linnade teatrite etendusi külastatakse viiel korral. Sotsioloogid hindasid seda küllaltki kõrgeks näitajaks.

Kõige kunstihuvilisem külastaja on üliõpilane, eriti teatriinstituudi noored. Kuid siingi on huvi keskenunud Suurele Draamateatrile. Teisi teatreid tunnevad nemadki hoopis vähem. Ehkki — Leningradi parimaks lavastuseks hindasid niihästi näitlejad kui ka üliõpilased ning teatriinsti-tuudi kasvandikud Leningradi Väikeses Teatris etendunud Abramovi «Kodukotuse».

Näitlejate suhtumine teis-

tesse kunstialadesse on suhte-liselt passiivne. Üldiselt on noored näitlejad ka kunstial-timad üldse (huvitatakse kunstist, muusikast). Küllaltki üksmeelselt nenditi (lavasta-jad, näitlejad, kunstnikud) loomingulise atmosfääri hal-venemist. Häirivate asjaolu-dena toodi esile näitlejate ala-rakendatus. Ka seda, et liid-riteks pole alati mitte kõige andekamad. Tihti peale popu-laarsus ja andekus ei kattu. Enamik küsitlud teatriini-mesi nentis mängutaseme lan-gust.

Vaatajaid iseloomustades leidsid niihästi teatriinimesed kui ka muidu kunstihuvilised, et ühelt poolt ilmneb huvi langus teatri vastu, teiselt poolt aga ei jätku häid eten-dusi. Nenditi, et teatrikülas-tuste massilisus seostub tihti-peale kunstilise vastuvõtuga. Prevaleerib ajaviitelisus. Mär-giti aga neidki juhtumeid, kus teatris käiakse rohkem pres-tiizi pärast kui seesmisest vajadusest.

Teatriinimestele esitatud küsimusele, millest oleneb loominguline resultaat, teatri kunstiline tase üldisemas mõt-tes, saadi järgmised vastused: 12 protsenti leidis, et see ole-neb ennekõike teatrist enesest, 28 protsenti — teatrist (s. t. teatri juhtimisest) ja loo-mingulisest koosseisust, 23 protsenti — teatritegijaist ja juhtkonnast, 23 protsenti — lavastajate ja näitlejate koostööst ennekõike. Teatri-rahvast küsiteldute hulgast ei leidunud ühtegi, kes oleks olnud enesega täiesti rahul(!).

Kokkuvõtteist jäi kõlama: esteetilised probleemid on taandunud teisejärguliseks. Esikohal on plaanitamine. Igatahes — sotsioloogide kar-mid faktid annavad mõtlema-ainet meilegi.

KARIN KASK

Näidendivõistlus

ENSV Kultuuriministeerium ja ENSV Riiklik Noorsooteater kuu-lutasid teatri 20. aastapäeva pu-hul välja lahtise näidendivõis-tluse. Konkursile oodatakse noor-sooteatritele sobivaid, nii lastele, noortele kui ka täiskasvanuile mõeldud uusi näidendeid eelkõi-ge meie tänapäeva elust, aga ka ajaloo- ja revolutsioonisündmus-test, rahvusvahelistest proble-midest jne. Arvesse tulevad võistlustööd, mis pole osalenud

üheski eelmises näidendivõistlu-ses.

Võistlustööd tuleb esitada ma-sinakirjas kolmes eksemplaris, varustada märkusõnaga ning li-sada kinnine ümbrik koos auto-ri andmetega (ees- ja perekonna-nimi, vanus, aadress, töökoht, telefon). Näidendid tuleb saata ENSV Riiklikku Noorsooteatrisse (200 001, Tallinn, Lai 23. Näiden-divõistlus). Võistlustööde esita-mise tähtaeg on 15. mai 1985.

Viis auhinda Vilniusest

Oktoobripühade ajal toimus Vilniuses XVI Balti liiduva-bariikide ja Leningradi ama-töörfilmide festival. Žürii Lee-du NSV teenelise kultuurite-gelase Rimtautas Šilnise ees-istumisel vaatas läbi 47 lina-teost, millest 22 paremat ot-sustati autasustada.

Meie vabariigi harrastusfil-mitegijate töödele anti viis au-hinda. Kulmedali sai Rapla lastefilmistuudio «Mini-Ani-ma» kasvandiku Kadri Uguri multifilm «Üks kõige eest», hõbemedali Tallinna Polüteh-nilise Instituudi stuudio «Pa-rallaks» liikmete Vadim Sam-petovi ja Benjamin Voloži mängufilm «Prokuror Voloži juhtum». Pronksmedaliga au-tasustati tallinlase Olev Mai-lendi dokumentaalfilmi «Kas lumi oli valgem?».

Parima repertuaarfilmi au-hind anti Tõnu Aru loom-etööle «Jüri Arraku näitus Kadriorus». Tallinna Pione-ride Palee stuudio «Noorfilm» liige Margus Schults sai au-hinna parima noorsooteemali-se dokumentaalfilmi eest «Nii ajaratas ringi käib».

Festivali peaaühind läks Läti filmiamatööridele, auhind pa-rama programmi eest Lenin-gradi harrastusfilmide tegija-tele.

RENE REKAND

Lustlik lugu lastele

Aeg-ajalt võib Kirjanike Maja laval näha poodelit, milles on purjekas. Kui see poodelit valla päästetakse ja värvikas mees-kond ümbermaailmareisile asub, on lastel lusti laialt. Kalle Kure kahevaatuseline näidend «Pur-jekas poodelis» on isemoodi selle poolest, et siin on sõna kõrval eriti ohtralt klounaadi ja panto-miimi, kehaliisi harjutusi, tantsu ja laulu.

Et lõbus oleks, selle eest kan-navad hoolt pantomiiminäitleja Maret Kristal, koomik Raimo, Aas ja jooga-solist Madis Kivi, kellele nii sõna kui ka liikumise osas vapralt sekundeerib kaheksa-aastane Vahur Kivi.

Põnevust lisab, et autor on teiste tegelaste hulka võtnud Al-no Perviku raamatutest tulla-va Kunksmoori ja kapten Trum-mi, kelle lavaseisiklused on aga päris uudsed. Tükk sobib eriti nooremale ja keskmisele kooli-eale.

Pääsmeid müüakse Kirjanike Majas, Harju tn. 1 teisel korru-sel. Ettetellimine kollektiividele ja teatud üksikmüügist tel. 44 41 44 ja 44 45 83. Etendused toimuvad 1., 8. ja 15. det. kl. 12 ja kl. 15.

Teine (traditsiooniline?) raamatu- kunsti triennaal

«Meie vabariigis on saanud heaks traditsiooniks organi-seerida raamatukunsti trien-naale,» kirjutab kataloogi ees-sõnas triennaali Vilnius '84 organiseerimiskomitee vastu-tav sekretär Albinas Načiulis.

25. oktoobril avati Vilniuse kunstimuseumis näitus, kus eksponeerivad oma raamatuil-lustratsioonid ja raamatuid viisteist kunstnikku Lätist, niisama palju Eestist, kaksküm-mend Leedust ja kümme Val-gevenest, Ukrainast, Aserbaid-žaanist, Usbekistanist, Mosk-vast ja Leningradist kokku. Loomulikult ei suuda niisu-guses mahus näitus anda üle-vaadet mainitud liiduvabariikide raamatukunstist. Küll aga on näituse tase ühtlaselt kõrge range valiku tõttu. Of-setrüki hoogne areng kõigis liiduvabariikides tagas ka näi-tusepildi värvirikkuse.

Kõige köitvam eesti vaata-jale tundus vist Leedu ekspo-

sitsioon. Leedu kunstnikud erinevad teistest avatuma emotsionaalsuse ja lahenduste julguse poolest (R. Dočkutė, S. Eidrigevičius, I. Guobienė, V. Jurkūnas). Samas on raamatu-spetsiifika hea tundmine ja maketi hoolikas konstrueeri-mine andnud tervikliku tule-muse. Eriti meeldiv oli vaa-data esipreemia pälvinud Ra-sa Dočkutė illustatsioon R. Girkontaitė raamatule «Sūgi-sene sõnajalg» ja A. Matutise «Kirjurähnile». Nendes oli ühendatud vaimukus erk-sa teostuse ja hea maketilahen-dusega. Pidevalt on kiitust pälvinud Stasys Eidrigevičius sümboolik-groteskne laad. (Il-lustratsioonid E. T. A. Hoff-

manni raamatule «Kuld-pott ja teisi jutte».)

Näituse ühe peaaühinna sai vanameister Antanas Kučas traditsiooniliste romantiliste puugravüüride eest V. Myko-laitis-Putinase raamatule «Al-tarite varjus». A. Kučase mustvalgeid illustatsioonid aitas soodsalt esile tõsta ka näi-tuse üldine värvikirevus. Lee-du raamatukonstruktorite saa-vutus rõhutas eripreemia määramine Bronius Leonavi-čiusele raamatu «Suleliste maailm» maketi eest.

Näituse üks tunnusooni oli noorte esinejate rohkus. Ka silmapaistvaid esmaesinejaid oli igast liiduvabariigist. See-tõttu tundus edukaima debü-tandi preemia määramine Daina Stepanovičiutele mõne-võrra küsitavgi. Tema litoteh-nikas paarisleheküljed mõju-sid natuke ilutsev-maneerli-kult. Leedu raamatutegijate eksperimenteerimislusti kinni-

tas ka huvitava väljaande — kahekümne kuue kunstniku illustreeritud Juozas Baltušise raamatu «Jutustus Juzast» trükkimine spetsiaalselt trien-naaliks. Raamatut sai osta müügiletilt ja näitusel olid illustatsioonid välja pandud eraldi vitriini. Huvitavat ka-vatsust ei krooninud siiski täisedu. Raamatu maketi autor ja kujundaja Alfonsas Zvilius oli illustraatoritele jätnud täiesti vabad käed, mistõttu illustatsioonid olid igauks ise formaadis ja eri tehnikas. Nii ei kujunenud raamatust tervi-kut.

Meie lähemate naabrite lätlaste ekspositsioon jättis ühtlase mulje. Lätlaste ette-tõtmised olid kohati üsna ka-pitaalsed. Rahvakunstnik Gu-nārs Krollisele töid eripreemia India-ainelised illustatsioonid raamatule «Jutustus Ramast». Suureformaadilised värvilised ofordid mõjusid ehtindialikult. Krollise ja Aivars Sprūdži jaapani haikude illustatsioo-nide puhul kerkis koguni kü-simus: kas on õige järele ai-mata india miniatuuride või jaapani puolõigete komposit-siooni ja kujutuslaadi?

Läti eksponentidest sai pea-

«Nüüdisaja näitleja on inimene, kel on sisemised vastuvõetud, ergas teadvus, alateadvus, kellel instinkt, talent peab ühinema intellektiga.»

(J. Miltinis)

1983. a. parimaks meesnäitlejaks tunnustati «Ugala» teatri näitleja, ENSV teeneline kunstnik Rein Malmsten (Olovernese rolli eest A. H. Tammsaare «Juuditist», mille lavastas Kaarin Raid, ning Paruni osa eest Gorki «Põhjas» — lavastaja Jaan Tooming).

● Alustame stereotüüpelt: kus oled näitlemist õppinud, kaua juba mänginud, palju on rolle?

Lõpetasin «Ugala» stuudio, kus põhiõppejõudeks olid tugevad teatrimehed A. Sats, K. Ader. Näitlejastaaži tuleb nüüd juba 18 aastat. Rollide kohta ei oska täpselt öelda, umbes 70 tuleb ära küll.

● Millise muutuse on sinu arvates selle 18–20 aasta jooksul läbi teinud Eesti teatrinäitleja?

Näitleja on muutunud seesmiselt aktiivsemaks. Tundub, et kui varasematel aegadel jälgiti elus tüüp, pöörasid suunatud karakterite töepärasele kujutamisele, siis tänane näitleja astub publiku ette kui kodanik. Ta positsioon on ühiskondlikult aktiivsem, läbi oma maailmanägemise oma hinnanguid andev. Täna näitleja mõtlemine tundub olevat avaram, ületab konkreetse rolli või näidendi piirid. Samas ei saa ma öelda, et oleksime targemad kui eelmised põlvkonnad. Varasematel aegadel, mulle tundub nii, oli näitleja intuitsioonil suurem osa, arutleti-targutati vähem. Võib-olla ka mängiti paremini. Töösuhetumises jääme kindlasti alla. Oleme vist üldse kuidagi laisemad, alla jääme eelkõige igapäevast trennituselt.

● Küsimust lihtsustades: lähened sa osale mõistustliku analüüsi kaudu või looad intuitsioonile?

Kõigepealt pean teadma, mida ma mängin, kellele, mis olukorras. Ma tean, mida tahan (kuhu tahan jõuda), aga kuidas — see tuleb juba läbi proovida. Proovis tegutsen, seal usaldan intuitsiooni. Aga eks resultaadini jõudmine kulgeb iga isemoodi.

● Vajad sa lavastajat? Milline peaks sinu puhul olema näitleja ja lavastaja suhe?

Vajan lavastajat väga. Me peame teineteist usaldama, uskuma. Teisiti ma ei saa. Ta peab olema mulle sõbraks, mõttekaaslasaks. Ise ei oska ennast lõpuni leida. Me toitu me ju teineteisest sõna otseselt mõttes. Lavastus on meie ühise töö vili. Lavastajaid-diktatoreid ma ei armasta, samuti

Ma ei saa oma tegevusse teisiti suhtuda

paljusõnalisi, pikki, keerulisi tiraade pidavaid, lavastajaid. Sageli on sellised igapäevast töös abitud, ei oska näitlejat aidata, temaga tööd teha. Austan lavastajat, kes laseb näitlejal mängida, teda pikalt katkestamata. Eriti tähtis on see etenduse valmimise teises pooles.

● Mitme lavastajaga oled töötanud, mitmest neist veel eriti tahaksid koostööd teha? Kaheteistkümne, kolme neist tahaksin midagi uut teha. Samuti nagu M. Mikiveri, E. Hermakulaga, huvitavate kunstnikuisustustega, kellega minu teatritee pole kahjuks veel ristunud.

Väga oluline oli Jaan Toominga periood «Ugalas»: mingi uus tunnetus, nägemine, teine tasand tuli teatrisse. (Näiteks oli see väga tuntav Gorki «Põhjas» puhul.) Oluline oli mulle muidugi viimane loominguline sulam Kaarin Raidiga «Juuditist».

● Intellekt?

Ilmselt silmapaistvalt andekas näitleja ei vaja õpitud haritust: kui ta lavale läheb, vaatad, suu ammuli.

● Sinu kogemuste põhjal: erinevus professionaalse lavastaja ja kriitikust lavastaja vahel?

Eelkõige on erinevus töös. Mitteprofessionaalsel lavastajal-kriitikul puudub sageli oskus näitlejaga töötada, teda konkreetset aidata. Ideed, kontseptsioon on samas suurepärased, originaalsed. Kuid jällegi — huvitav küll — oskab kriitik-lavastaja öelda seda, mida näitleja ei peaks, ei tohiks teha. See omakorda annab tõuke enda mõttemõttevusele, sunnib otsima. Retsepti, kuidas teha, selline lavastaja ei anna. (Ei saagi anda.)

● Nagu teada, on näitlejaid, kes vajavad head partnerit, reageerivad tundlikult

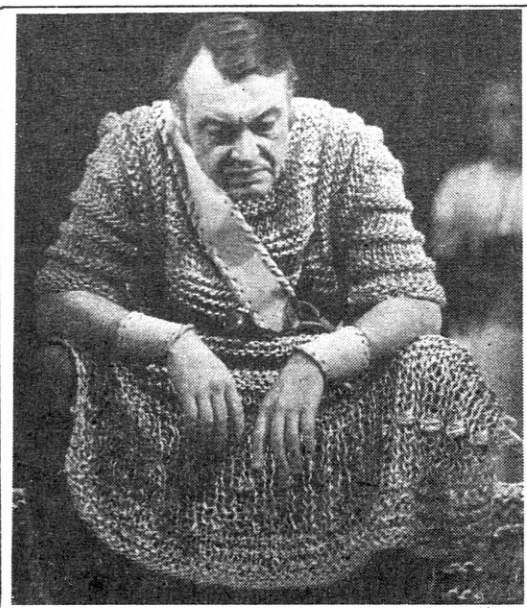
partneri seisundi, meeleolu muutustele, samuti aga on teatris alati olnud nn. omaette, üksik mängijaid — ka suurte meistrite hulgas. Sina?

Vajan partnerit, eelkõige tema silmi. Tajun teravalt muutusi, loomulikult ka erinevaid impulsse, hingeliikumisi. On partner hea, on ka tulemus alati parem. Hea partnerlus on omamoodi pingpong.

● Kas suhted eraelus mängivad laval oma osa? Minu jaoks ei mängi. Ootan sama ka partnerilt.

● Paljud tuntud teatrimehed on väitnud, et teater on jumal, halastamatu.

Jah, eks ta kipu nii olema. Sageli on see situatsioon teatris subjektiivsetest asjaoludest, ohvriks langeb ka palju andekaid; see sõltub enamasti konkreetse teatri õhkkonnast. Eks üks teater olegi omaette

Rein Malmsten Olovernese «Juuditist». ENDEL VELISTE foto

funktsioneeriv mikroorganism, samas aga osa tervikust. Käime üldse pillavalt ümber oma andekate inimestega, saame oksa, millel ise istume. Jah, palju, liiga palju sõnu.

● Mida sa teatris ei armasta, mis segab, muret teeb?

Onupojapoliitikat, silmakirjalikkust. Teatri sagedast võimetust rääkida probleemidest selle valulävega, millega oleks vaja. Ei ole midagi hullumat kui karjerism teatris. Muret teeb teatri iseendasse suletus. Peaksime rohkem liikuma, nägema. Ka vaimsete, loomulike kontaktide piiratus, loidus, pealiskaudsus.

● Ego näitleja loomingus?

Selge on see, et ilma ego'ta kunstnikku ei ole. Kõik on sellest, millistel eesmärkidel ego't rakendada. Laval elame

EDUARDO DE FILIPPO surnud

Napolis San Ferdinando teatri juht.

Tema tuntumate näidendite hulka kuuluvad «Napoli, miljonäride linn» (1945), «Filumena Marturano» (1946), «Oh neid kodukäijaid!» (1946), «Sanitäre rajooni linnapea» (1960) jt. Eduardo de

Filippo realistlike, tihti tragikomikasse kalduvate näidendite keskseks teemaks on lihtsa itaalia elu probleemid ja rõõmud. Seejuures on tema näidendite probleemistik väga üldinimlik, seda iseloomustab kriitiline suhtumine kodanlikku moraali.

Eesti teatrisõpradele on Eduardo de Filippo looming tuntud enekõige lavastuste «Filumena Marturano» ja «Oh neid kodukäijaid!» kaudu, mis meie teatrilavale jõudsid vastavalt 1957. ja 1958. aastal.

ju ikka välja oma instinkte ja komplekse. Oma ego najal kunsti luues pean aga teenima vaatajat.

● Eetika teatris?

Mul seostub see eelkõige austuse, lugupidamisega kolleegide töö vastu. Lavataguse elu kultuur (proovis, etendusel) on langenud — eks väljendu selles vähene lugupidamine üksteise töö vastu, sisemise kultuuri langus. Teatris oleme palju sisemisest mikro-kliimast, atmosfäärist. Kui üleväl (teatri juhtimises) on midagi viltu, siis ka all (kollektiivis). Mul on rõõm kolleegide õnnestumiste üle, aga samas kahjuks tundub halba sooviv tendents hoogu võtvat. Sageli mõeldakse teineteisest halvasti, süvenemata kolleegi probleemidesse, isiksusse. Lisaks tihti klatš, intriigid, demagoogia. Vahel, kui oled saanud tunnustuse osaliseks, on tunne, nagu oleksid kellegi ees süüdi. Ka selles väljendub teatrisisene eetiliste suhete seis.

● Kuidas suhtud osast äraütlemisse?

Positiivselt — kui see pole kapriis, vaid sisuliselt põhjendatud: näiteks puudub kontakt lavastajaga (diktaatorlik lavastaja, eri kontseptsioonid) või tunded, et pakutav pole lihtsalt sinu roll. Muidugi peab äraütlemisse suhtuma vastutustundlikult. Arvestada tuleb ka seda, et vahel muutub esialgu vastuvõetamatuna tundunud roll huvitavaks, meeldivaks. Siiski peaks näitlejal äraütlemisõigus olema.

● Osatäitmised, mis sulle endale suuremat loomingulist rahuldust pakkunud? Pean silmas nii tööd kui tulemust.

Esimestena meenuvad vürst Mõskin Dostojevski «Idioodis», Olovernes Tammsaare «Juuditist», kõik osad Jaan Toominga lavastustes, Treplev Tšehhovi «Kajakas», kuigi lavastus vist ebaõnnestus.

● Salasooovid?

Osad Shakespeare'i näidendid (üldse), praegu eriti «Macbeth». Hamletit nüüd vist enam ei mängi. Meie endi näidendeist eelistan «Pisuhända», milles ei oskagi üht rolli teisele eelistada, kõik ühtviisi head, mängiks kõiki kolme.

● Leedu lavastaja Juozas Miltinis tahab näitlejas näha töetsijat, kodanikku. Jerzy Grotowski räägib igast etendusest kui eneseohverduse aktist.

Ma ei saa, ei tahagi oma tegevusse laval teisiti suhtuda. Saal ju ka ohverdab, annab. See on ühine loomeakt, oleme kokku tulnud üksteise jaoks.

Vestelnud TIIT LUTS

preemia Tallinna triennaalidelgi pärjatud Juris Petraskevičs. Tema värvilised metsotintid kogumikule «Viljasalved» mõjusid eelkõige suure tömahuga. Meie jaoks kahan-das arhaiseerivate illustatsioonide mõju liigne lähedus Vive Tolli laadile. Veenvalt esines rohkem vabagraafikuna tuntud Artur Nikitin. Tema illustatsioonid M. Bulgakovi «Teatrimaanile» ja M. Solohhovi «Inimese saatusele» näitasid kunstniku head kujundus- ja interpreteerimis- oskust. Eripreemia oli igati teenitud.

Näituse preemiažürii pühen-das eritähelpanu populaar-teaduslike väljaannete illust-reerimisele. Sellealaseid töid oli igas osakonnas. Lätlastel oli esitada Edgars Folksi M. Plotnieksi «Kus metsad mü-havad» illustatsioonid. Nen-des oli diskreetset lüürikat, detailset graafilist teostust ja head üldistusoskust. Tulemu-seks vastav eripreemia.

Eelmisel Tallinna triennaalil äratas debüüdina tähele-panu Inara Garklva. Ka Vilniuse triennaalil paelus ta laste muusikaantoloogia vai-mukate illustatsioonidega.

Lätlased teevad julgeid samme ka maailmakirjanduse tippteoste illustreerimisel, Jelena Antimonoval esitas ofor-disarja Homerose «Odüsseia-le» ja Mära Rikmäne värvit-sinkograafias illustatsioonid Dante «Jumalikule komöödia-le». Paraku ei tajunud Anti-monoval illustatsioonides antiikkreeka vaimsust. Pigem tekkisid assotsiatsioonid renessansiaja gravüüridega. Mära Rikmäne tehniliselt kee-rukad illustatsioonid olid ebaraamatupärased, kus iiris-trüki värvisillidus ähmastas tublisti joonistust. Läti eksp-sitsioonist tahaks veel ära märkida Valdis Villeruši puu-gravüüre läti rahvalauludele, milles oli teravmeelsust ja teostusmõnu.

Tundub, et eestlased ei jää-nud oma naabritele millegagi alla. Ka preemiaid ja diplo-meid saime teistega võrdselt. Preemiad preemiateks, aga meie ekspositsiooni üldmõju oli täiesti värske ja vaheldus-rikas. Ka raamatud olid isegi trükitehnika poolest konkurentsivõimelised. Eesti eksp-sitsiooni trumpässaks olid Concordia Klari illustatsioon-id Jaan Krossi romaanile

«Kolme katku vahel». Nende edu oli absoluutne. Žüriis tooni-tati teostuse meisterlikkust ja sisukust, ajaloolise mater-jali huvitavat esitust. Pea-preemia «Merevaik» anti C. Klarile täiesti üksmeelselt.

Suurt huvi äratasid Vello Vinna värvipiilatsiillustrat-sioonid Helvi Jürissoni «Putu-kajuttudele». Neid hinnati eel-kõige kompositsioonilise leid-likkuse ja hea literatuursuse poolest. Ka V. Vinna illust-ratsioonid tunnustati preemia vääriliseks.

Kolmanda preemia meie va-bariiki tõi Avo Keerend. Tema Harald Suislepa «Pere-märgile» loodud illustatsioo-nid paelusid mehise ja selge joonistuse ning kompositsioo-niga.

Maketipreemia määramist Sirje Eelmale Viktor Masingu «Sinasõprus tammega» kujun-damise ja illustreerimise eest võib lugeda meeldivaks ülla-tuseks. Oli see ju Sirje Eelma esimene raamat. Žüriis tõsteti esile illustatsioonide kompli-seeritust ja rohke infomater-jali head esitust.

Peale nelja preemia tuli meie vabariiki veel kolm

diplomit: Jüri Arrakule Enn Vetemaa «Kalevipoja me-muaaride» illustatsioonide eest, Ülle Meistrile Viktor Ma-singu «Sa vaata vaid» illust-ratsioonide eest ja Tiina Rein-salule Aino Kalda «Hundi-mõrsja» kujunduse ja illust-ratsioonide eest. Jüri Arrak võlus isikupäraga, Ülle Meist-ri töö kuulus populaarteadus-likule raamatule loodud illust-ratsioonide paremiku. Tiina Reinsalu diplomitöö võitis hea maketi ja filigraanse teos-tusega.

Meie ekspositsiooni üks ise-ärasusi oli debütantide rohkus. Tervelt neli eksponenti esine-sid Kunstnistiituudi diplomi-tööga. See näitab, et illustra-toritel on järelkasv.

Enamik eksponeeritud illust-ratsioone oli loodud lastekir-jandusele. Tundub, et meil il-lustreeritakse põhjendamatult vähe klassikat. Haruharva il-lustreeritakse luulet. On sage-nenud illustatsioonide laena-mine. Ei saa lahti tunda, et ka hiljuti ilmunud «1001 öö» muinasjutte väljaannet oleksid võinud Paul Luththeini hiilgetöö kõrval vääristada eesti autorite illustatsioonid

(võib-olla Tõnis Vindilt või Jaan Tammsaarelt).

Kuigi ka naabrite saavutu-sed lastekirjanduse illustreer-imisel olid paremad kui klassi-ka vallas, oli nende eksposit-sioon kirjanduslikele lõikes ometi rikkalikum.

Triennaali külaliste saal oli teistega võrreldes vähem vär-vikas. Ka niisuguste raama-tutele nagu «Münchhauseni seiklused» (kujundaja Mihhail Majofis Leningradist) ja «Alice imedemaal» (kujunda-ja Juri Vaštšenko Moskvast) olid loodud oforditehnikas joonele rajatud illustatsioo-nid. Torkas silma, et enamik illustatsioonide oli teostatud graafilises paljundustehnikas. Ainult Aleksandr Ivahnenko Kiievist oli loonud Tarass Ševtšenko poeemidele tempe-ratehnikas maalilised illustra-tioonid. Külalised lisasid näi-tusele kahtlemata olulise akt-sendi.

Nii andis näitus hulgaliselt ainet võrdlusteks ja parallee-lide tõmbamiseks, kindlasti on tal ka innustav järele mõju meie raamatukunsti arengule.

ENNO OOTSING

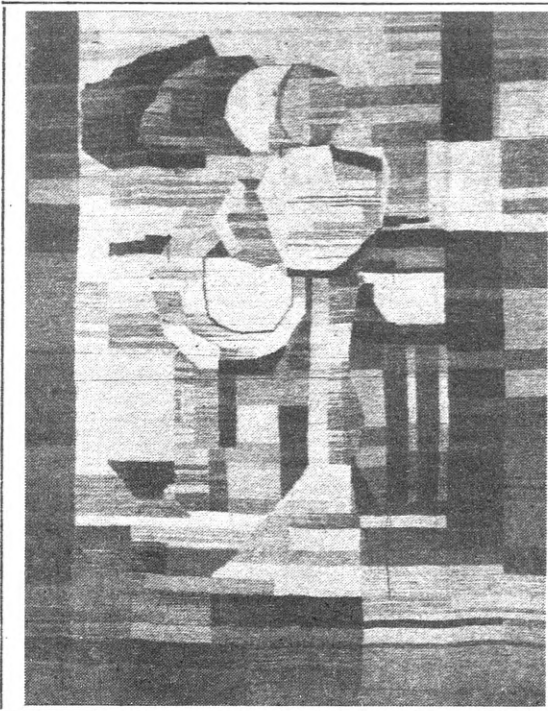
Rahulik, pidulik ja harmooniline on meie tänavuse tarbekunstinäituse üldmeeleolu. Väga stiilselt mõjuv suur saal keraamika ja vaipadega, üles ehitatud eesti tarbekunsti põhikoloriidile, tonaalsusele — sinine — pruun — bež — valge, mida üksikud kõrvalepõiked kuidagi väärata ei suuda. (Kummatigi on kujundajat — Andres Toltsi see väljapeetus lõpuks häirima hakanud ja irriteerivate elementidena on ta tööde vahele surunud robustsed lillepotid.)

Tööpööstest, esmane harmooniarõõm on nii tugev, et ka üksikute vaatlemisel otsid eelkõige vaid eeltoodud põhimõtete ajendeil loodud — L. Kuldkepi ehteid, H. Kuma, E. Henningu, S. Sõmera, T. Lassi, A. Keegi keraamikat, P. Kuutmaa, M. Pajumaa vaibaloomingut, L. Laasi, K. Kitse, S. Kalda nahkehistoid. Loetelu võiks loomulikult tunduvalt pikendada — tuntud headuses esinevad ju väga paljud.

Näitusse süüvimisel ilmneb aga suundade, mõtete ja käsitluslaadide paljusust, alates kuuekümnendate aastate rohmakast stilisatsioonist ja lõpetades kaheksakümnendate transavangardiga (kui see termin ka tarbekunsti sobib). Selle vahele jagub seitsmekümnendate alguspoole vooglevat taimejuugendit, seitsmekümnendate keskel Anu Raua loomingu mõjul laiemat kunstnikegruppi haaranud etnograafilise ainetiku assotsiatiivset käsitluslaadi, popstiilis improvisatsioone, ranget konstruktiivismi, romantilisi loodusülekandeid, sugemeid sürrealismist, objekte-arhitektone ja isegi funktsionaalseid tarbevorme. Ka maitsealine haare pole põrmugi kitsapiirilise, suundudes rafineeritud elegantsist kõige ehtsama kitsini.

Ja kogu selle kaleidoskoobi taustal imetled nüüd tahtmatult kujundajat, kes sellise virvarri on oskuslikult ühtseks tervikuks sulatanud (patustades mitmel puhul küll üksikute vastu), luues aga näituse, mis kogumultelt siiski suurejooneliselt mõjub.

Kui mõelda, siis oleme omateaduses ja soovides vägagi vasturääkivad. Olles harjumustes, koolituses ja vaimus ratsionalistid, otsime näitusele eelkõige emotsioone. Ka sellel näitusel oled siiralt rõõmus, kui leiad tööde seast (mis praeguse tasulitatuks ekspositsiooni puhul polegi nii kerge), mõne irriteeritava, tugevat kunstielamust pakkuva töö, mille puhul enam üldse ei arutle selle tarbelisuse-tarbetuse üle või et miks ta nii suur või väike on või kuidas ta tehtud on. Minu jaoks olid sellised Elo Järve fantastilised ja lummas nahplastika, Mai

Milvi Pärnamägi. «Kauge valgus» (põime, 1984)

Olle Rajasalu. «Olle» (kõrgkuumus, 1984)

MÖTTEID TARBEKUNSTINÄITUSELT

Elo Järv. «Tiib» seeriast «Trofeed piiritsoonist» (nahk, segatehnika, 1984)

Järmuti, Ülle Rajasalu ja Haidi Ratase keraamika, Irene Jürna metallobjekt, Rein Metsa ehted, Milvi Pärnamäe ja Mari Adamsoni vaibad.

Eesti tarbekunsti rahuliku metsajärve foonil on mis tahes aktsendid kui mitte hinge kosutavad, siis vähemalt hingamist elavdavad. Olgugi, et need võivad olla ka kohustusliku hea maitse piiril balansseerivad (igatahes on need tugeva isikupäraga tööd), nagu näiteks Helen Kauksi pöörase värvimänguga vaip «Maastik», Rein Metsa emailplaadid, Leesi Ermi fantastili-

se faktuuririkkuse ja kujundi-keelele vaip «Meie kõige suurem vaenlane on inimene», Elgi Reemetsa naiivse otsesõnumiga «Hüpassaare». Neis kõigis on tunda tõelist sisetunnet vajadust välja elada ja öelda oma sõnum, näidata enda oskusi — need tööd pole allutatud kainele, kaalufilusele. Neist nii mõnigi ei vasta ka minu (võimalik, et nii mõnegi teise) maitseotsustusele, kuid määrav on nende tööde emotsionaalne alge.

Tarbekunstist lugu pidades ja seda armastades naudin alati ka korralikku, hästi

komponeeritud n.-ö. traditsioonilist tarbekunsti tingimisel, et sinna on peale kätesavuse ka hingeõhuga midagi lisatud. Seekord siis Aino Lehise maalilisi raamatuid, Mall Metsa päevaraamatuid, Tiit Viijari väikesi karpe, Krista Virkuse ja Talvi Valgma portselani-maali, Anu Soansi ja Ingrid Allika keraamikat, Riina Tombergi seinavaipu, Katrin Pere kangaid.

Hea ja halb, tavaline ja tavatu... Kas pole viimane mõnikord uudne ainult uudsuse enese pärast. Kuidagi ei vee-na seekord nahast seinaplaadid Urmas Orgusaarelt. Tema stiilsete hele-tumehallide päevikute kohal jätavad need pigem mattide metall- või šamottplaatide mulje. Kui tõesti on suur sisemine vajadus end geomeetriselises laadis ja monumentaalsemalt väljendada, miks mitte siis kasutada selleks sobilikumat materjali kui nahk. Pole ju meie tarbekunsti alade piirid nii suletud ja pretseedid on ka olemas — meenutagem parimate näidetena Adamson-Ericu, Elgi Reemetsa ja Bruno Tombergi loomingut. Sama materjali eiramine kahjustab ka Reda Marksi töid, samuti Urve Arraku nahkvaipa, mis kujutab endast eri maakondade rahvariidevööde libedat nahkset imitatsiooni. Sellise otse-võtuga on kunstnik endale

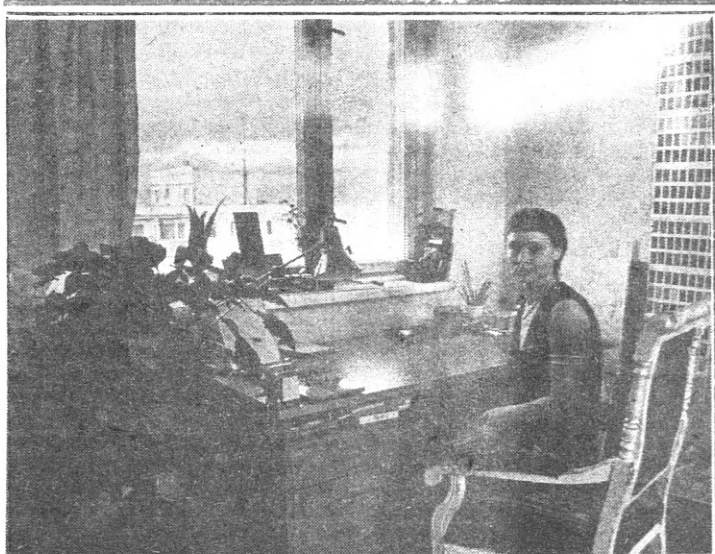
töö loomingulise osa küll väga lihtsaks teinud, mida kuidagi ei korva ka tohutu teostusmaht. Kõrvalepõikena rahvakunstist: see salv on tõesti rikas, sealt on tulnud palju väärtuslikku meie tänasesse tarbekunsti. Kuid kas ei ole laskunud liialt otse tsitaatidesse, omapoolset panust on üsna raske märgata. Liiga otsesõnu on seekord näiteks Malle Antsoni «Aidavaip», kulunud on nahkesemete mitmed kaunistusmotiivid, siin ilmutab end teistest loovamana Mall Mets.

Klaasispetsialistina ja kiindumusest eriala vastu luban endale häbematu pikemat peatuda klaasiekspositsioonil. See väljapanek on nii õnnestunud kui ka ebaõnnestunud. Plusspoolele saab lugeda tervikmõju, miinuseks samas monotoonsust. Viimane nii johtuvalt eksponeerimisviisist (ei väsi kordamast, et klaas on kõige nõudlikum eksponeerimistingimuste, eriti aga valguse suhtes) kui ka eriala tehnoloogilisest piiratud. Kuid aktiivse on nii mõndagi kanda. Peeter Rudaš on end paaril viimasel aastal tugevalt lahti mänginud, looduseassotsiatsioonid tema loomingus on lausa aistitavad ja mati klaasi omapära ilmub siin täiesti uues ja üllatavas kvaliteedis. Irriteerivana jääb meelde ka Kai Koppeli looming, tänase tunnetamine läbi antiikarhitektuuri meenutavate vormide, oma vormivõtete ja mõtte ot-singutega klaasplastikas. Eino Mäelti loomingus on juba aastaid väga nauditava suunana jälgitav maaliliste kompositsioonide loomine klaastahukates, mis üha variatsioonide ja uusi eneseleidmisi pakub. Seepärast ei peaks ta oma loomingu kiltustama tuntuks suu-ruste imiteerimisega. Kuigi tagasihoidlikumate tööde võlu on selles väljapanekus üsna raske märgata, on Anne Oksa traditsioonilises graveerimistehnikas vaas viimaste aastate töödest kahtlemata täiuslikem. Ka vormilt minimalistlikud klaasobjektid (E. Koha, V. Soa) on näitusel veenvalt omal kohal.

Silvi Raudvee, kes juba 1960. aastate algul kujundas välja oma kindla laadi tugeva vormiloojana ja suurte dekoratiivansamblike hea proportsioneerijana, tekitab näitusele esitatud kristallpannoga «Salu-luut» mingil määral hämmingut. Raske on tabada kandvat mõtet ja organiseerivat rütmi, sest materjali ühtlane virvendus hävitab nii rütmi kui ka temaatilise mõtteõnga — jääb vaid kristalli enda mõju nagu sümbol odavale särele.

Rahu ja tasakaal on meie kunstielus niisama vajalikud

DRAAKONI GALERII

Tõnu Tormise foto

on viimaseid päevi Naima Neidre graafika näitusmüük. ERKI 1971. a. lõpetanud graa-

fik tegi algsest nime raamatu-kujundajana — juba 1972. aastal tuli audiplom Nekras-

sovi «Rüütel tunniks» kujunduse ja illustratsioonide eest Leipzigi rahvusvahelisel näitusel «Kaunimad raamatud kogu maailmas» ja samal aastal ka II järgu diplom Eesti, Läti ja Leedu NSV parimate raamatute ja plakatite konkursil. Sellealast tunnustust on tulnud edaspidigi, lisaks diplomid kolmelt viimaselt Tallinna graafikatriennaalilt.

Kunstinäitustele ilmusid aga möödunud kümnendi algul tema õrnad ja lüürilised joonistused.

Arusaadavalt oli Naima Neidre kunstnikuna veel mitte valmis, kuid tundeüheduses ja väljendusvahendites piisavalt meeldejääv, nii et need vähesed perioodikas ilmunud tähelepanu avaldused on olnud peaaegu prohvetlikult paikapidavad.

Naima Neidre joonistustes on rafineeritud fantaasiat, hapraid meeleolusid, mänglevust, kirjutas 1973. a. Mai Levin (SV nr. 44/73) ja ütles tabavalt: Naima Neidres on varjul tööpööstest peen lüürik, viimast aga tahaks näha ehe-

damal kujul. Vaevast küll, et johtuvalt just sellest soovituselt on Naima Neidre praegu tööpööstest peen lüürik, meie graafika emotsionaalsema pooluse esinumbreid. Naima Neidre — salapärase läbikavamine looduses ja ajas. Nii iseloomustas Marju Mutsu kaasesinejat graafikute grupinäitusel Tartus. («Edasi» 4. märts 1979. a.)

Ja Jüri Hain kirjutas: Tõsi, oma ootides ei juhi kunstnik meid kuigi sügavale oma mõttemaailma: kohati jääb see üsna eksklusiivseks. Ta teoste muinasjutuline alge on aga huvitav, vaatajat kaasafantaseerimisele haarav. Muinasjutulisust rõhutab oforditehnika, mis jätab pildist pilti hõbehalli, veidi nägemusliku mulje. Kuigi tema loomingu areng võimaldab prognoosida muinasjutulise alge kujunemist müütiliseks ja nõnda uuele tasandile tõustumist, ei märgi see ainsat võimalikku suunda. Nimelt on Naima Neidre võimeline seni saavutatult järsult lahti ütlema ja ennast veenvalt maksma panema hoopis teises laadis,

avades oma andes sootuks teistsuguse, uue tahu. («Graafikute grupinäitus Tartus» SV 11/1979.)

Ja nüüd, nagu kinnituseks, on näitus Draakoni galeriis, mis muide on kunstniku esimene personaalväljapanek. Seitsme aasta pildid. Intiimsed, naiselikud, ühtaegu avalad ja salalikud. Joone virtuoslik, nagu alateadlikult vaba mäng (või seiklus?) pildi pinnal. Ei dramaatilist heletumedust, ei sümbolite intellektuaalset mõistukõnet — kõike valitseb joon, mis ühtaegu nagu jaseb aimata, peaaegu avab, samas ka varjab ja katab. Tööpööstest, tundub üsna ahvatlev lasta kanda end kaasafantaseerimise võimalusest ja sõnalist saatepartiid komponeerima hakata, lubada ka endale subjektiivse verbaalse väljaleelamise magusat mõnu. Taevas hoidku (hoiatab ratio), see võib ju üsna naeruväärne oma pingutatud siiruses välja tulla.

Kuid kuna Naima Neidre pildidel on võime saada vaataja oma võimusesse, siis...

kui ärrituski, nad peavad eksisteerima koos, vastaspoolustena teineteist rõhutades. Praegune seis näitab aga paljudel rohkem puhkepausi kui otsimis- või siis vähemalt täiustumistungi. Kokkuvõtvalt hakkab silma, et hirmust kaotada oma tuntud käekirja hoiak kinni mingitest välistest võtetest, korratakse ammu-proovitud nippe (hea veel, kui enese omi, aga kurvastusega näed ka silmanähtavaid laene kolleegidelt ja naabritelt), mis olid omal ajal omal kohal kindla sisulise mõtte teenistuses, nüüd aga jäänud puht-formaalseks. See ilmneb kõige nähtavamalt just dekoratiivtööde puhul, kahjuks ka vaibakunstis. Praegune üldine stiilide kirjusus ja paljulubavus eeldab ajaloost tuntud stiilivõtete kordajailt tugevat isikupära, tänapäeva viimise oskust — seepärast ei saa kuidagi võtta 1920. aastate konstruktivistlike võtete läbi-nähtavat imiteerimist metallist lauagarnituurides vastu ap-lausiga, mis sellest, et taotlus ise on tervitatav. Kuhugi ei oska paigutada mitmeid deko-ratiivobjekte, ei aega ega ruu-mi, siin ei kanna ei deko-ratiivne moment ega sisu. On autoreid, kelle loominguga kõrg-punkt oli murrangulistel kuue-kümnendatel või kuunes väl-ja lüüritelisel-lainetavatel seitsmekümnendatel ja nad jätkavad vankumatult samas vaimus. Muutumine ei nõua tõepoolest mitte niivõrd käe-kirja välist ümberkujunda-mist, vaid eelkõige uut mõt-tetasandit. Seepärast rõõmus-tavad ja üllatavad need vana-ma põlvkonna, kuid igipõliselt loomevärsked ja uuenemistah-telised kunstnikud nagu Mari Adamson, Salme Raunam, Lee-si Erm, Hilja Kulles, Ai-no Alamaa. Mari Adam-soni vaip, mis on üles ehitatud kaheplaani- lisele kom-positsioonile ja julgele kont-rastile, on formaalse loogika ja klassikalise kompositsiooni-õpetuse seisukohalt küll näili-selt sidumatu, kuid tulemusena tervik. Ja nagu kunagised Salme Raunami ehted mere-karpidega «Bel canto» (nende modifikatsioonide kohtab teiste loomingus ka praegusel näi-tusel), olid tavadud ja uudsed, siis praegune pööre väärrib taas tunnustust.

Ja siit järgmine mõttearen-dus. Ärgu kartku žüriid-ko-misjonid ka noorkunstnike ta-vatuid, esmapilgul kas või kahtlase väärtusega töid. Är-gem peljakem nende soetamist ka kunstikogudesse, et järeltu-levatele põlvedele ei jääks meie tarbekunstist üheülbane ja igav nägu. Risk ja julgus peaksid olema mõlemal poolel, nii loojatel kui ka loomingu hindajatel.

MAIE RAUN

kui palju annab kunstnik end vaataja võimusesse?

Naima Neidre: Pilt saab ka mind enda võimusesse, nii et vaataja küll pilti tehes pähe ei tule. Ühel päeval, kui juh-tusin salongi tagaruumis ole-ma, tuli mu juurde üks kü-lastaja ja tahtis teada, mis asjad on konkreetselt natüür-mordil ja kes on pruudi kõr-val. Ütlesin, et mina ka ei tea. «Ah-ah. Väga hea. Sel-ge», jäi ta täiesti rahule. Mis sai selgeks?

Ega ma teagi oma vaatajast kuigi palju, hea meel on küll, kui pärast näitust keegi tuleb ja ütleb, et pilt meeldis. Kummaline on, et sellel näitu-sel nagu kokkulepitult taha-vad paljud üht ja sama pilti — väike ofort «Linnud» on peaaegu terves tiraazis ära ostetud, samuti paistab «Pruut» mitmetele meeldivat. Ja nagu räägivad salongi töötajad, on igal kunstnikul küllaltki erinevad vaatajad ja ostjad. Minu omad pidid kõ-vasti erineva näiteks Malle Leisi ja Jüri Arraku austa-jatest.

TIINA KÄESEL

NIKOLAI TRIIK 100

Juubelikonverentsilt RKM-is

Nikolai Triigi juubeliürituste keskseim ettevõtmine oli kunstni-ku loomingut käsitlev, kaheksa ettekandega teaduslik konverents oktoobrikuus. Siinkohal tutvus-taksin põgusalt konverentsil esi-tatud kontseptsioone Triigist, mida aitasid kujundada mitmed ettekandjate ühised seisukohad.

N. Triigi pärand on meie kunstiteaduses läbivalgus-tatumaid ning selles on väga vähe valgeid laike ja vaidlus-aluseid küsimusi. Konverentsi keskmesse tõusis neist peami-ne — Nikolai Triigi seosed kaasaegsete stiilidega. Teema pakub iseenesest liigagi avarat tõlgendust, sest Triigi kuju-nemist ümbritses nähtusteri-ka, endas tulevasti suuri mur-ranguid kande kunstiatmo-sfääri. Triik oli juba 1906. a. Ahvenamaal, oma loominguga algetapil jõudnud tasandile, mis meil Eestis oli Laikmaa loominguga saavutatud. See-järele läks kunstnik kaheks aastaks Pariisi, kus tal tuli laveerida väga eriliimeliste kunstinahtuste vahel. Anek-dootliku sisuga juhtumised ja pajatused välja arvatud, on meil toimunud siiani puuduli-kud pidepunktid. Kodumaale saabus Triik juba väljakuju-nenud, samas uute arengumõ-tetega kunstnikuna, kelle laad oma viimistluse ja meister-likkusega jätkuvalt tähelepa-nu pälvis. Kõigi ettekannete huviringi tõusiski kunstniku kujunemine ja seda mõjusta-nud allhoovused. Triigi pä-rand on muidugi rikas mitme-suguste tegevusvaldkondade ja episoodide poolest, ta on meie tuntumaid raamatugraafikuid, kunstielu organisatooreid, portreejoonistuse meistreid, «Pallase» professoreid jne. Ent kaks ainevalda läbivad kogu tema loomingut, — port-ree ja maastikumaal — kajas-tades kunstniku loomingu kõi-ki olulisi aspekte. Triigi inten-siivsele portretistitegevusele eelnes tihedam kontakt maas-

tikumaaliga, viimase kaudu kujundas kunstnik välja oma stiili. Maastikumaaliga tegeles Triik kõige tõhusamalt 1906., 1907. ja 1908. aastatel, taotle-des selle žanri vahendusel moodsama kunstikeele oman-damist ja uut vormi, mille kättevõtmine tema koolituse puhul tähendas eelkõige vaba-nemist üheplaani- lise realist-likust loodusekäsitlest. «Noor-Eesti» lähikondlasena huvitus Triik endastmõistetava sümboolismist, viimane viis ta kokkupuutesse postimpres-sionismi, sajandilõpu deka-dentliku kunstiatmosfääri ja suure norralase E. Munchi-ga. Maastikumaali võimalikud sümboolistlikud tagamaad ava-nesid Triigile siiski talle lähe-dases põhjamaises keskkonnas, Norras. Seal adus Triik tegeli-kult kujutusvõime ja loovu-se osatähtsust, mistõttu suutis maise ühendada ideaalsega. Norras valmis Triigi esimene suur töö «Dekoratiivne Norra maastik», milles kõige kunsti-küpsemal viisil väljendus tema huvi sümboolismi ja rah-vusromantismi vastu. Kahjuks esindab see töö Triigi juubeli-näitusel ainsana Norra-aren-guteed, ülejäänud tööd läksid viimases sõjas kaduma. Ent kui palju vaesem oleks meie Triigi tundmine ilma selle maastikuta. Asjatundlik noor kunstioopper ei saanud Pariisis tähelepanemata jätta juugen-di peatset lõppu kuulutavaid märke ega uute väljendus-põhimõtete sündi. Meil ei tar-vitse Triiki seostada foovide-ga, kuid tema suur imetus ja huvi Van Goghi ja E. Munchi vastu näitavad selgesti enese-gi asetamist piirile. Kumbki Trii-gi eeskujudest ei mahtunud oma algupäras ja ekspres-iiv-suses enam hästi sajandilõpu raamidesse, ent nad sobisid oivaliselt uute suundade argi-likule ettenäijale. Kodumaale jõudis Triik jõuliseks are-

nenud väljenduslaadiga, jul-gelt värvi vastandava meistri-na, kelle juugendlikus vormi-kõnes aimuvad eelekspressio-nismi pinged. Triik naasis suu-re loomingupotentsiaaliga, milles jätkus ruumi sümbooli-smile, rahvusromantilistele ideaalidele ja ümbritsevale tegelikkusele, mida ta vahendas oma sisutihedate portreede-ga. Viimastes näeme Triiki sam-maaval liikumas ekspres-sionistliku kunstimõtte suunas.

E. Pihlak, kelle ülesandeks lan-ges taas kord lahti harutada Triigi ülimahukas ja kompli-seeritud portree looming, vaagis põhjalikult Triigi 1910. aastate portreede stilistikat ning seostas kunstniku toonase ekspres-sionis-mihuvi E. Munchi portreekunsti-ga. Munchi spontaanne kaldumus ekspres-iiv-susesse äratas Triigis huvi ning ta keskendus Munchi väljendusvahendite ja vormi-käsitlusele. Triigile imponeerisid norralase portreede särav ilme-kus, portreeritava siluetti kau-nis kōne tühjal pildifoonil, Munchi hoogne pintsitöö. Siit näeme kasvavat aluspõhja Triigi eesistatusele, ent oma port-reedes on Triik tõsisem, reser-veeritum ning idealistlikum, üht-lasi on ta Munchist kitsama ja konkreetsama toonikaaliga, kuid ka keskendumum ja jõuli-sem. Võiks öelda, et Munchi-tema oligi üks konverentsi kesk-semaid probleeme, Triigi maasti-ku- ja portreekäsitlusele võitis see endale mahuka osa. Triigi küpsusaastad seostusid juba ot-seselt ekspres-sionismi proble-maatikaga. Ekspres-sionism kui mineeris Triigi 1913. a. Berliinis valminud A. Laikmaa jõulises portrees, milles meie kunstipi-did lausa väljakutsuvad värvi-koosusi on kasutatud. Tähelepa-nu äratav ka järgmine töö, 1914. a. Kilos Gustav Suitsu pool valminud «Soome maastik». Siiski jääb ekspres-sionism Triigi maalil reminisentsiks, põhju-sed näivad peituvat Triigi looja-natuuris. Ekspres-sionism tuli laial rindel eesti kunsti alles pä-rast maailmasõda ning Triik sel-le levikule ei osalenud. Ent eks-pres-sionismi seisukohalt paku-vad suurt huvi Triigi väikesed kompositsioonid aastatest 1913 — 1921. «Alevi kõrts», «Oriad», «Suurlinn», «Märter», «Ulguv koer» jt.

Ekspres-sionistlikku Triiki tutvustas lähemalt Ene Lambi

ettekannet. Ene Lamp näeb Triiki oma kompositsioonides vaagivat isiksuse ja ümbritse-vate olude konfliktset vastas-seisu, milles kunstnik kord näib uskuvat positiivse lahendu-se võimalusse, kuid lõpetab siiski sügavas lootusetuses. Ühtlasi on Triik oma väikese-formaadilistes töodes järginud juugendkunstis kohustuslikku kompositsioonipõhimõtet, mil-leks tal maalikunstis puudusid võimalused. Need teravdatult nägemuslikud tööd esitavad ilmekalt kahe voolu elementide ristumist erinevate kunsti-väljenduste piiril. Triik jäi indi-vidualistiks, kes sidus eks-pres-sionistliku inimesekunsti kõige loomulikumalt oma isik-like läbielamustega, küllalt väljakujunenud kunstnikuna pörkas ta ekspres-sionismi ra-dikaalse vormiuuenduslikkuse ees tagasi.

Triigi edaspidine tee kuju-nes traagiliseks. Veel vaid üksikud välgutused reedavad vahetevahel Triigi maali-ja-temperamendi tegelikke varu-sid, tema loojanatuur on maa-ilmasõja järgses vastuolulises kunstielus pärssitud. Kunstni-ku portree loomingus näeb E. Pihlak süvenevat rahunemis-tendentsi ja jätkuvat esindus-likkuse taotlust, maastikumaali ilmutab häirivat pealiskau-sust. Kõige olulisem kunstisaavutus sel perioodil on tema portreedesari eesti kultuuri-egelastest. Triigi viimane Emajõe vaadete sari aitas kunstnikul veel kord laine-harjale tõusta. 1930. aastatel muutus kunst Eestis elulähe-dasemaks ning selles uues konkreetsuseihalus leidis ka Triik enesele teotsemisvõima-luse. Selleks ajaks oli ta are-nenud lihtsa selguse suunas, siiski on provintsi olustik, mi-da ta üksiksalajliku tööpärasu-sega kirjeldab, jätnud talle paratamatult oma pitseri. Kon-verentsis osalejate ühispingu-tusel omandas kunstniku ras-ke tee enam konkreetsust ja mõtestatust. Ning muidugi kerkis üles mitmeid uusi probleeme, mille lahendamiseks peab eesti kunstiteadus veel mitu sammu edasi astuma.

EHA KOMISSAROV

AUTORIPLAKAT '84

mis võimaldatud laiendatud eksponeerimispind mõnele noorele aktiivsele plakatis-tile: seekord peale eelnimeta-tud Jüri Kassi ja Margus Haavamäe ka Priit Reale, kõik disaineridiplomiga. Jüri Kass on oma plakattidega juba jõudnud kõita meie kunsti-avalikkuse tähelepanu. Kõgu näituse õnnestunumate tööde hulka võis arvata tema muu-sikateemalisi plakateid. Te-ravmeelsete sümboolitena on «Eesti muusika» plakatil lan-geva veega kosele pingutatud pillikeeled. J. Kassi plakati-maastikes avanev fantaasia võib oma käekirjalt meenuta-da kord kristallide mikroskoopi-st struktuuri, kord päikese protuberantsi. Tema muusika-maailmad jõuavad kujundites laiendada teaduseilma kauge müstilise «musta auguni» või Flammarioni «Astronoomia» pärit avani taevavõlvis, mil-lest uudishimulik keskajaini-mene sai pea välja pista. Ent kui maastik pöörata pea alas-pidi, saab sellest lillaka kolo-riidiga objektist J. Kassi iroo-nia tahtel ehk päris tavaline jääauk eesti meremaastikus.

Priit Rea plakattide teemade enamik puudutab keskkonna-ja rahukaitset. Õnnestunud sümboolidele on mitmeid. P. Rea tutvustab end ka võime-ka kirjakonstrueerijana («Ruum & vorm» plakati). Siis-ki tulnuks kunstnikul mitme töö näitusele esitamisel ilmu-tada kriitilisemat meelt. Lau-sa lubamatu tema võimekuse puhul oli hahuuramaitselise «Agro» lilleplakati väljapane-

mine ja seda kõrvuti tema enese ja kogu näituse ühe tiptööga — «Eesti NSV Loo-duskaitse Seltsile».

Kolme plakattisti väljapane-ku reklaamplakati on õnnes-tunult kujundanud Tõnis Vint.

Nüüd mõningaid mõtteid näi-tusel nähtud parimate plakati-kavandite oletatavast tulevikust. Levinud ajakirjandusžargoonis on saanud traditsiooniks nimeta-da iga ehitajate käelgiutust, ise-gi hindega «rahuldav» üleantud elamut kingituseks. Ehk niisama-suguseks kingitusžestiks on ku-junenud (kvaliteedis vastupidi-selt) tippgraafikute loometöö andmine trükkialtele tiražeerimiseks. Seda pikkaide aastate kommet võiks nimetada hoopis ohverdamiseks. Võrreldes indus-triaalse raehitusega on kunsti-kavandisse rakendatud mõnigi kord rohkem oskusi ja hinge. Kuid lihtsameelne värvilahutus, retuseerimine, montaaž ja trüki-värvi ebaühtlane lisamine võivad trükkiojaga viia košmaarse lõpp-tulemuseni.

Praegu on rahvusvahelisel arvestatav plakatikultuur sünteesivalt omandanud maali-tehnika faktuurikäsitletuse, graafilised finessid ja fotoob-jektiivi võimalused, jäädvus-tamaks slaidile teatraalsemad-ki tundeirvendused. Plakati-mõtte paremik on saavutanud ülima paindlikkuse, kujundli-ku täpsuse. Ta pakub võrd-väärset konkurentsi estamp-graafikale või ületab selle, kui viimane tegeleb aina žanrilise puhtuse ja retseptioonivaev-ustega. Konkurentsiivõimeli-sed võivad olla eeskujulikult teostatud kavandid (autori-plakattid) ja ainult kvaliteetsed trükised. Mõningaid keeruka-male slaidi- või polügraafilis-

tel tehnikatel rajanevaid pla-kattideid saab lõplikult hin-nata alles kokkutrükult. Autoriplakatinäitusel võiks selliseks pidada Järmuti — Kärmase Ellinor Piipuu ke-ramikanäituse plakati. Ent niisuguseid enam-vähem ra-huldava trükiga plakateid võib kohata närtustelgi harva. Me ei saa puhta kullana võtta üle-liiduliselt tuntud plakatiarvus-taja Jelena Tšernevitši sõnu meie autoriplakattistest («Deko-rativnoje Iskusstvo» nr. 6/84), kes kirjutas, et plakati tegelik elu algab siiski tiraazist. Tõsi, aga kriitik on vist arvestanud Moskva ja Leningradi trükka-lite materiaalseid võimalusi ja tõusnud töökuultuuri?

Siit selgubki meie tradit-siooniliste autoriplakatinäitus-te väärtus, mille põhjaks sai üle kümne aasta tagasi Alfred Saldre ideekingitus ja mida nüüd näituses osalejad ehk suudavad õigesti hinnata. See foorum lubaks vähemalt hästi-teostatud originaalloomingugi kaudu näidata plakatikunsti täisvõimeid.

Tõnu Soo

NBI
Maalijad,
skulptorid,
graafikud

Seoses plaanide muutumi-sega on tööde vastuvõtt va-bariiklikule sügisnäitusele 13. detsembril Kunstihoones.

Oktoobri lõpul õnnestus mul viibida Kopenhaagenis muusikafestivalil «Põhjamaade muusikapäevad». See on väga vana traditsiooniga festival — esimene toimus juba aastal 1888 ja samuti Kopenhaagenis. Algul üsna pikkade ja juhuslike ajavahemike järel, alates 1948. aastast iga kahe aasta tagant vaheldumisi Stockholmis, Oslos, Helsingis, Kopenhaagenis ja Reykjavíkis. Festivali organiseerib Põhjamaade Heliloojate Nõukogu (2 esindajat igalt maalt) ja selle president on praegu Mogens Winkel Holm, kes on ka Taani Heliloojate Liidu esimees. Kontsertide kavade koostab viieliikmeline žürii viimase 4–5 aasta loomingu (käsokooli) aastal olid esindatud ka klassikud — Sibelius ja Nielsen). Paistis (ja rõõmustas), et žürii eelistas just nooremaid heliloojaid — tunduvalt üle poolte polnud veel neljakümneks saanud.

Programm oli õige tihe: 8 päeva jooksul 2 kammerooperit, 7 sümfooniakontserti, 7 kammerkontserti, 1 elektronmuusika kontsert ja 4 etnograafilist kontserti (kuulda võis viit rahvalaulikut Soomest, koori Fääri saartelt, kolme eskimot oma trummidiga ja lauludega Gröönimaalt ning saami jõululaule Rootsi ja Norrast). Väljaspool festivali ametlikku programmi toimus veel kammerkontsert Põhjamaade naisheliloojate loomingu.

Rõõmustas, et saime tutvuda väga erinevate esinemispaikadega — neid oli tervelt 12: lisaks tavalistele kontserdisaalidele veel kunstimuuseumid, kirikud, vana ja väga ilus borsihoon (kus veel 10 aastat tagasi käisid ägedad rahalised tehingud) ja üks endisest soolalaost ümberkujundatud, keskmise suurusega nelinurkne saal, kus nägime ühte kammerooperit (improviseeritud lava ühe ja orkester teise seinas) ning vaatajad, keda mahtus u. 150 (kahe ülejäänud seina ääres) ja ühte kontserti balleti osavõtul (publik ringis ümber saali, põrand keskelt tühi).

Festivali organisatsiooniline külg (erakordselt ladus) lasus tervelt ühe kena ja rõõmsameelse daami, Taani heliloojate liidu sekretäri, Käthe Kirki õul. Ta tegi tõepoolest kõik: koostas väga ilusa koondkava (56 autori piltide, eluloo ja annotatsioonidega ettekan- tatavate teoste kohta, lisaks veel esinemispaikade plaan ja palju muud tarvilikku teavet), oli kõigil üritustel, müüsi poolel kontsertidel pileteid, seletas paaril rahvamuusika kontserdil esinejatele, mida nad peavad tegema, ja lohus nii mõndagi (eriti eskimod tundsid end võõras ümbruses halvasti), võttis külalisi lennujaamas vastu ja saatis neid ära, aitas kogu festivali jooksul lahendada nende väikest ja suurt muresid. Külalisi oli üsna palju kõigist osavõtjatest maadest, lisaks veel kaks kolleegi SDV-st, kaks Tšehhoslovakiast ja Nõukogude Liidust mina. Üsna pea kujunes meist sõbralik ja tihedalt suhtlev pere. Sellele aitasid kaasa mitmed vastuvõetud (üks meelde jäävamaid raekoja) ja välja-

MUUSIKA- MULJEID TAANI- MAALT

sõit 45 km mööda kaunist mereäärset teed Helsingori «Hamleti» lossi ning Louisia- na-nimelisse rikkalikku ja üli- põneva ekspositsiooniga mood- sa kunsti muuseumisse. Poe- tilis-koomiline on muuseumi nimesaamise põhjus: selle ma- tiiki omanik, kus muuseum asub, oli kolm korda abielus ja alati oli ta abikaasa nimi Louise.

Üheks toredaks ürituseks, millest võiks eeskuju võtta, olid igapäevased tunnipikkused pressikonverentsid. Seal tuli juttu teostest, mis olid kavas järgmisel päeval. Ohkkond oli kodune. Osa võtsid 5–6 auto- rit, kes küsimustele vastasid, kolm muusikateadlast-ajakirja- nikku, kes väga asjalikke ja tõepoolest asja olemust puudu- tavaid küsimusi esitasid, ning tavaliselt ka mõned külalised. Tähelepanu äratasid heliloo- jate selgitused. Enamasti olid nende sisulised ja tehnilised tootlused kolossalselt erine- vad, muusika aga, mida me järgmisel päeval kuulsime, üs- nagi ühenäoline.

Meil on palju juttu olnud, et helilooming on kogu maa- ilmas muutunud romantilise- maks, et heliloojad püüavad taastada vahepeal kaduma kippunud kontakti publikuga. See on tõepoolest nii, roman- tilisemale teele on asunud pal- judki kunagised juhtivad avangardistid. Samal ajal aga olen võinud veenduda mitmel- tel viimaste aastate festivali- del ja eriti nüüd Kopenhaage- nis kuuldu põhjal, et valdav on ikka veel (mõnel pool vä- hem, teisel rohkem — ja Põh- jamaadel ilmselt rohkem) 1950. —1960. aastate «akadeemiline modernism». Ainult et kui too- kord oli see oma uudsuse tõttu põnev ja huvipakkuv, siis nüüd mõjuvad seda laadi teosed üsna igavalt. Ja ainult väga eredad anded suudavad sellest igavu- sest ja ühenäolisusest läbi murda ja kunstirõõmu paku- da.

Publikut oli festivalikontser- tidel vähevõitu, aga see väike- searvuline publik võttis paku- tu entusiastlikult vastu. Ja võrdse vaimustusega aplodeeri- ti nii kuivadele avangardistli- kele kui ka üksikutele roman- tilist suunda esindavatele teostele. Kuuldud 54 teosest pakkus mulle kuulmisrõõmu 8–10. Kui meenutada eelmisi kodu- ja välismaiseid nüüdis- muusika festivali, polegi see nii väike protsent.

Tugeva mulje jättis Karl Aage Rasmussen (Taani, s. 1947) ooper «Jefta». Kolm pea- tegelast, koor ja liikumisrüh- ma funktsioonid kolm meest ja kolm naist (sageli ülinapilt riietatud, ilusa figuuri, kauniste hääle ja ülipuhta intonatsioo- niga) ning 7-liikmeline saate- ansambel suutsid end (eriti III vaatuses) jäagutult kuulama panna. Helikeel seejuures väga keeruline ja usum, et lauljatele veel raskem kui Kangro «Oh- ver».

Salapärase ja erutava mulje jättis Mogens Winkel Holmi (Taani, s. 1936) «Tarantel» tantsijannale, flöödile, oboele, cornole ja klaverile. Annotat- sioonid kirjutati, et helilooja oli ka tantsuseade kaasautor. Dekoratsiooniks vaid paar de- taili — peegel, ühel pool kauss sinise ja teisel pool punase veega, millega paljasjalgne tantsijanna end kastis ja mis ta helevalge ürbi laiguliseks värvisid. Ma ei ole kindel, kas see tants oli just kõrge kunst või muusika eriti sisukas, aga kõigest kuuldust-nähtust jäi siin kõige rohkem võimalusi edasimõtlemiseks ja -tundmi- seks.

Et muusikavälised tegurid muusika vastuvõtmist soodus- tavad (mõnikord muidugi või- vad ka segada) veendusin kuul- lates Yngve Slettholmi (Norra, s. 1956) pala sooloflöödile «Luz». See oli hea, aga tõe- näoliselt mitte väga hea teos. Emotsionaalselt tõstis aga selle mõjujõudu tagasihoidlik val- gusdramaturgia. Pala algusosa mängis flöötist (kaunis, sügav- musta riietatud naine) peaaegu pimedas, ainult näol väike valgusekuma. Siis astus ta mõ- ned sammud edasi järjest he- ledamaks muutuvasse valgus- vihkku ja pala lõpul jälle hä- marusse tagasi. Mõtleisin, et oleks seda pala tavalises kont- sertesituses või lindilt kuulnud, oleks ta mul kõrvust mööda li- bisenud, nüüd aga jäi eredalt meelde.

Väga meeldiva mulje jättis Alfred Janson (Norra, s. 1937) «Vinger» kammerkoorile ja kümneliikmelisele instrumen- taalansambelile. Eredad kujun- did, huvitav ja maitsekas põi- ming džässielementidega, koo- ri ja instrumentide oskuslik ja värvikas kasutamine. Arvan, et see teos võiks väga edukas ol- la Filharmonia Kammerkoori repertuaaris.

Meie sümfooniakontsertide kavasse tahaks soovitada Bent

Lorentzeni (Taani, s. 1935) oboekontserti. Hoolimata heli- kanga dodekafoonilisest orga- niseerimisest on see muusika täis elu, põnevaid rütme ja rikkalikku fantaasiat. Autori sõnade järgi avaldasid talle tugevat mõju Brasiilias veede- tud nädalad ja seal kuulnud muusika spontaansus ja eks- taatilisus.

Hästi võiks meie publik vastu võtta ka Pál Pálssoni (Island, s. 1928) Klarnetikont- serdi. Sel festivalil kuulsin üldse esmakordselt elus islandi muusikat. Sümfooniase muu- sika traditsioonid on seal veel nooremad kui meil ja seda rõõmustavamad on tulemused. Sümfaatse mulje jätsid islandi muusikast veel Jón Nordali (s. 1926) «Tvisöngur» (tüheosaline sümfooniiline teos, mis baseerub islandi rahvalaulu primi- tiivsel polifoonil — paralleel- sed kvindid lüüdia helilaadis — ja mille vormilahenduses on tunda minimaalmuusika mõju) ja noore naishelilooja Karolina Eiriksdotteri (s. 1951) «Sonans» kammerorkestrile (vormilt veidi rabe, aga idee- delt sümfaatne).

Muljete positiivselt poolelt võiks märkida veel Knut Nys- tedi (Norra, s. 1915) sümfoo- nist «Mirage» (väga rikka fantaasiaga, aga veidi laiali- valguv) ja Wayne Siegeli (Taani, s. 1953) värvikat teost «Watercolor-Acrylic-Watercolor» viiele puhkpillile ja piele keelpillile.

Aga oli ka kontserte, milles tehniliselt hästi kirjutatud, aga mõttelt ja fantaasialt iga- vad teosed üksteise otsa kuh- judes lausa masenduse tekita- sid. Ja siis oli hea minna hilis- õhtustele rahvamuusika kont- sertidele, millest erilise helgu- sega meelde on jäänud Fääri saarte koori esinemine. Noored ja kaunid inimesed, tagasi- hoidlike värvikombinatsioonide- ga rahvariites tulid läbi saali lauldes ja tantsides lava- le, esitasid algul K. A. Her- manni laadis rahvalaulu sea- deid (harmooniaalt siiski veidi teistsugused ja põnevamad), siis rahvalaululisi koraale ning lõpuks ehtsaid ühe-kahehää- liseid tantsulaule koos liikumi- sega. Ja siis võtsid nad kogu saalitäie rahvast endaga koos tantsima. Erakordne atmosfäär ning väga ilusad ja kaasakis- kuvad rahvariisid!

Veidi kahestunud tunded tekkisid eskimote õhtul. Muu- sika oli põnev, aga kurb oli vaadata kaht ennast ilmselt väga halvasti tundvat vana meest laval prožektorite val- guses. Arvan, et ehtsad rahva- laulikud on mõeldavad ainult oma koduses miljöös ja parem neid siis seal filmida, aga mit- te vaadata nende hirmunud silmi ja tardunud olekut kõle- das rambivalguses. (Ümber sama tunne tekkis kord ka meie Heliloojate Majas ühel rahva- muusika konverentsil, millest mõtlemapaneva filmi «Tuhan- deaastane muusika» tegi vist M. Soosaar.)

Jäi meelde veel üks traagi- lis-koomiline (ja õpetlik) seik eskimote esinemiselt. Õhtut juhtivale muusikateadlasele (tegelikult väga sümfaatsele mehele) tuli kontserdi keskel meelde üks eriti põnev eskimo helilaad, mis polnud seni veel kõlanud. Ta laulis selle eskimo

vanamehele ette ja palus siis temal jätkata. Rahvalaulik lau- lis aga oma endist laulu edasi. «Ei, see pole see,» ütles muu- sikateadlane ja laulis uuesti ette. Püüdlukult pöristas vana- mees trummi ja laul hakkas õige veidi lähenema muusika- teadlase soovidele, aga õige polnud see ikkagi. Kui ka kol- mas kord ei õnnestunud, põge- nes rahvalaulik häbi tundes lavalt ära. Tõenäoliselt polnud see tema laul, või oli ta liht- salt veidi ebamuusikaalne, aga minu kõrval istuval daamil tu- lid pisarad silma.

Tundsin end Kopenhaagenis väga hästi. See on tõepoolest ilus, inimlike mastaapidega ja hästi hooldatud linn. Väga meeldisid inimesed — rõõm- sad, avalad, sundimatus, hilis- õhtul ka sümfaatset ülemee- likud. Mõnikord võib see üle- meelikus siiski ka ohtlikuks muutuda, nagu kogesin ühel päeval, kui läksin «Väikest merineitsit». Kopenhaageni sümboliks kujunenud skulp- tuuri otsima. Kuisin teed ühelt daamil, kes väga Auro- ra Semperit meenutas. Kui ta oli mulle õige põhjalikult sele- tanud, kuidas minna, lisas ta rõõmsalt: «Aga teate, tal on nüüd ka parem käsi olemas.» Selgus nimelt, et mõne kuu eest olid kaks purjus meest merineitsil ühe käe küljest mürdnud ja ära viinud. On- neks tõid nad selle hiljem siis- ki politseisse ära. Restaureeri- mine kestis terve nädala.

Tähelepanu äratas suur jalgrataste hulk ja see, et au- tojuhid neile kitsalt tänava- tel ohutu sõiduruumi jätsid. Rõõmsalt üllatas, kui nägin festivali presidenti pidulikult avamisvastuvõtule jalgrattal sõitmas. Paar päeva hiljem kohtasin bussis kontserdile sõi- tes tema abikaasat ja kuisin, millises peatuses tuleks maha minna. See elegantne daam vastas, et väga täpselt ta ei tea, peab igaüks juhuks bussi- juhilt küsima, sest on peaaegu alati sinna teist teed mööda jalgrattal sõitnud.

Rõõmustas loomulikkus ja igasuguse formaalsuse puudu- mine ka kõige pidulikemates olukordades. Meenub, kuidas ühe ooperietenduse alguses sel- gus, et kohale oli tulnud roh- kem inimesi kui saalis istmeid. Kusagilt muretsiti kiiresti too- lid ja kuna kohti oli vaid poo- diumide äärel, kust oleks võin- nud maha kukkuda, otsiti ka mõned laiajupid, naelad ja haamer. Ning hetkel, kui eten- dus oleks pidanud algama, kõ- lasid saalis hoopis rõõmsad haamrilöögid — naelutati pro- diumide külge piirdelaudu, mis võimaldasid paarikümnele üle- plaanilisele külalastajale ohutu istumise.

Ja lõpetuseks:

Eri Klas on Taanis dirigen- dina õige sage külaline ja seal ka eesti muusikat esitanud. Ta- haks väga loota, et taani nüü- gisaegsete heliloojate muusika (nende suurt klassikut Nielse- nit olene siiski õnneks kuul- nud) ka meie kontserdisaalides kõlama hakkab ja vastastiku- sed kultuurisuhted selle süm- pfaatse maa ja toreda inimes- tega tihedamaks muutuvad.

EINO TAMBERG

TEISED MEIST

vatust, mis intensiivsele arengule nii vajalik. Olgu veel lisatud, et kunsti seosmine areng vajab ereda rahvusliku faktori olemasolu, mis teatrit tõesti rikastab. Nagu pressikonverentsil kuulsime, tun- nevad eesti heliloojad, tänu teat- ri aktiveerivale suhtumisele, suurt huvi ooperižanri vastu ja on loonud rohkelt uusi lavateo- seid.

«Estonia» ooperitrupi jõudu demonstreeris retsensendi arva- tes kõige paremini «Luia Mil- ler». «Kahel etendusel oli võima-

lik näha solistide erinevaid koos- seise. Tänu peame kinnitama, et kunstiliselt tasemelt pole nel- del koosseisudel vahet. Kuigi — esimese etenduse kogumulle oli võimsam. Arvatavasti on see tin- gitult juhtivate solistide suure- mast kogumusest. Anu Kaal, Hendrik Krumm, Mati Palm ja Urve Tauts on publikut haaravad kunstnikud. Nad mõjustavad ka nooremaid partnereid, nimetatud juhul Milanost äsja saabunud Väino Puurat jt. Siiski, ka eel- misel aastal Milanos stažeerinud noor laulja Helvi Raamat saavu- tas teisel etendusel koos Ivo Kuuse, Teo Maiste ja Lelli Tam- meliga dramaatilisi kulminat- sioone. eriti viimases vaatu- ses.» Nautinud Eri Klasi maks- mumaktiivset juhatamist, tähel- dab V. Briede pöördemomente- õiget ja vajalikku aktsentueeri- mist dirigendi poolt, mis Verdi muusika puhul isegi ebatradit- siooniline tundub, kuid on siiski

tehtud soliste respektiivides ning neid intonatsiooniliselt täpsuse teed juhtides.

Ajakirja «Советский Балет» käesoleva aasta neljandas num- bris on avaldatud Juri Tjurini kir- jutis «Vanemuises» lavastatud balletist «Satanilla ehk Armastus ja põrgus». «Vanemuise» noo- rele tantsijale, Leningradi koreo- graafialkooli kasvandikule Vassili Medvedevile, kes seni lavastaja- na on valmistanud kaks kompo- sitsiooni ja ühe lasteballeti, oli «Satanilla» esimene katse teha suurt mitmevaatuselist balletti.

Et mõista lavastaja ülesande raskust, pruugib meenutada, et teos pole tervikuna säilinud. Sellega seletub ka, miks «Sa- tanilla» Nõukogude Liidus seni keegi polnud proovinud lavas- tada.

Sõltuvalt «Vanemuise» balleti-

trupi võimalustest, tuli V. Med- vedevil teha muudatusi ka lib- retos, vähendada tegelaste arvu. Ta on tegevuse üles ehitanud klassikalise tantsu ja pantomi- mi alustele. Seile juures, nagu märgib artikli autor, on tehtud huvitav katse orgaaniliselt ühe- dada prantsuse klassikalise tantsu kooli stiilirisused vene aka- deemilise koreograafiaga. Ja sel- lest kokkupuutest, erinevate tan- suliste joonte ühtepoimimisest on saanud väljendusvahendite süntees, mida juba võiks nimeta- da autori isiklikuks stiilik. Autor mõnab V. Medvedevit vabalt valdavalt kombinatsiooniliselt ja kompositsiooniliselt ülesehituse kunsti.

Heade sõnade kõrval balleti koreograafilise lahenduse kohta leitakse, et nõrku kohti on režiis- sööri tõus. «Noor lavastaja ei oska seni veel täpselt üles ehi- tada misantseenilist tegevusjoo- nist, veenvalt motiveerida oma

TARMO LEPIKU «MERE VÄRAVAS» ESIETTEKANDE EEL

T Lepiku kümme aastat tagasi loodud «Kolm Betti Alveri luuletust» meeskoorile oli RAM-i kavasa pikka aega ja jõudis enne olümpiat ka heliplaadile. «Mere väravas» on RAM-i repertuaaris nii värske teos, et proovisaaialist lavale jõuab alles homsel kontserdil. Partituuri esilehelt on lugeda, et «Mere väravas» on meeskoorile ja solistile a cappella ja et RAM-i repertuaarivõistlusele on seda auhinnatud II preemiaga. Teose 50 takti on pandud kirja 1984. a. jaanuaris ning muusika kestab autorist arvestust mööda kuus ja pool minutit.

T Lepik: Meeskooriteoses «Mere väravas» on püütud lahata ühe mereäärse maa ja rahva probleeme.

Tekstina on kasutatud Kersiti Merilaasi pealkirjaga luuletust «Järv — tare taga, meri — väravas...» poetessi kogudest «Kevadised kopsid» (1966) või «Kuukressid» ja Jaan Kaplinski «Tolmust ja värvidest» (1967) pärit «Õõtsub mandri ja mere vahel...». Mõlemad tekstid leiduvad ka E. Priideli koostatud kogumikus «Merelaulud» (1980). Luuletused on oma tõenäoliselt loomisajalt lähedased, praegusest hetkest peaaegu paari kümnendi kaugusel.

T. L.: Merilaasi ja Kaplinski tekstid esitatakse vaheldumisi üksikute lõikude kaupa. Sellist ülesehitust esineb ka teistel kunstiladel. Kirjanduses, filmis ja kujutavas kunstis on täiesti tavaline, et kõrvuti asetsevatel või üksteisele järgnevatel lõikudel toimub tegevus eri ajastutel või olukordades, eri tasanditel.

Heliloojapoolne luuletuste «vaheldumisi lugemine» (tegelikult ju ühendamine) on andnud neile uue kvaliteedi, uue sisulise nüansi. Nad hakkavad elama ühte elu, täien-

dades ja süvendades vastastikkü teineteise mõtet. Kogu teose raamiks on Merilaasi luuletuse algusread:

Järv — tare taga, meri — väravas
ja ümber nurga ookean.

Sellesse avarasse, ent suletud veeringi tulevad Kaplinski värsid, mida kolmel korral katkestab «Järv — tare taga...». Katkestuste kiirenev rütm valmistab ette kulminatsiooni, mis langeb Merilaasi luuletuse ülejäänud ridadele. Pärast Kaplinski luuletuse viimaseid värsse kõlab veel kord «Järv tare taga, meri väravas». Ookeanini enam ei ulatu...

T. L.: Loo põhikujundiks on üksteisest poole tooni kaugusel asuvad ühise tertsiga mažoor- ja minoorokolkolad — nagu elu pluss- ja miinuspool. Kord on eespool, aga seejuures madalamal mažoorokolkolal, kord on eespool, aga kõrgemal minoorokolkolal. Sellel kujundil põhineb täielikult Kaplinski luuletus, samuti Merilaasi luuletuse värsiread 4–8.

«Mere väravas» põhikujund peab üheaegselt kujutama nii rannal liikuvat inimest samme kui ka laine loksumist. Kaplinski teksti puhul seisab see (kujund) paigal, kuna Kaplinski luuletus on mediteeriv, stailisem, rahulik. Merilaasi teksti puhul on see kujund pandud liikuma, sest luuletuse antud lõigus on palju rohkem dramaatilist pinget.

Merilaasi luuletuse kolme esimese rea intonatsiooniliseks aluseks on «Meil aiaäärne tänavas...».

Paar aastat tagasi poetas T. Lepik ühes vestluses: «Vokaalmuusikas peab olema tekst psühholoogiliselt intoneeritud.»

«Meil aiaäärne tänavas...» on teose esimene ja viimane

intonatsioon, algul kaugusest lähenev ja lõpus sinna kaduv. Niisuguse viisi hakatuseks võtmine teritab tähelepanu, alateadvusest kerkib pinnale viisiga seotud Koidula tekst. «Meil aiaäärne tänavas...» on võti, mis viib meid lapsepõlve, koju, võti T. Lepiku kogu teosele. Kui solisti partii esimene fraas on viisiliselt lähedane, omane, siis teise fraasi meloodia («ja ümber nurga — ookean») laskub ühes joones septimi võrra. See pidetu langus on kui kaugenemine koduranniku turvalisusest, sest helilooja jätab n.ö. otsad lahiti: laskuv rida lõpeb laadi teisel astmel, mõjuks küsimusena, millele vastus alles järgneb. Igipüsiv meri oma liikumises ja mereäärne rahvas oma kestmisest ajast aega — see on «Mere väravas» teema.

Lepiku helikeele üks ja väga mõjuv tugisammas on rahvalaul — sealt kasvab välja intonatsioon, mis keeruliste konstruktsioonidega algosades on lihtne, lähedane, omane. Seda ka juhul, kui otseside rahvaviisiga puudub. Horisontaalis on olemas arenguloogika, mis allub teatavatele meloodika rahvuslikele tunnustele (näiteks sekundi- ja tertsi liikumise primaarsus). Lepiku teoste kompositsioon on peensusteni läbi mõeldud. Kaplinski tekstiga muusikas on kasutatud aritmeetilisi mudeleid, mida võib kaudselt seostada meetrilise variablusega: 1, 2, 2, 4; 4, 2; 1, 2; 2 (osalise rotatsiooniga aritmeetiline rida). Selliseid aritmeetilisi mudeleid on autor kasutanud peaaegu kõigis oma koorilugudes.

Mida tähendusrikkamaks muutub teksti mõte «Mere väravas», seda pikemalt antakse stroofide vahele aega selle mõjuks. Teose põhikujundist moodustuv nn. merefoon täidab jutustuses stroofide vahe-

lised pausid. Iga häälerühm võib esitada oma motiivi ka eri arv kordi (vertikaal näeb partituuris välja kolmnurga) või kordavad kõik rühmad seda võrdelt, aga erinevate sisseastumisaegadega, sel juhul on veemassi liikumise mulje lausa stereofooniline.

Kulminatsioonilõik on seotud tervikuna Merilaasi luuletusega. Merefoon on taandunud. Nagu jõukogumiseks enne otsustavat momenti koonduv koor hetkeks unisooni. Pinge kiire tõus viib fortissimo'ni (kahetaktiline bataalne pilt «klirinal ristuvad möögad» — tänu hääle kaanonile kule nihutamisele). Dramaatilise mõju järgne unisoon «mu kodumaa» subito piano's. Teose dünaamiline kõrgpunkt, «Järv — tare taga...» tervelt koorilt (fff) kõlab sügava vaipustena.

Vaoshoitult ja vaibudes lõpeb ka baritonide jutustus (Kaplinski luuletuse viimased stroofid). Järv — tare taga, meri — väravas. Ookeani ei näe...

T. Lepiku «Mere väravas» materjali ja selle arenduse vahel tundub olevat õnnelik tasakaal. Selge ülesehitus peaks soodustama teose mõtte veatut ning täpset jõudmist kuulajani. Kas see nii on, selgub varsti.

Meetriline variabilus püüab muusika summeeritud ehitust lõhkuda mitmesuguste taktimuutustega. Taktide asümmeetrilise järgnemise tulemusena muutub mitmekesiseks teose formaalne struktuur.

Rotatsioon — ebatäieliku permutatsiooni erikuju. Heligrupid (rotatsioonilised) roteeritakse (muudetakse) nii, et eelmise rotatsiooni esimene heli saaks alati viimaseks.

a) lihtne aritmeetiline rida: 2, 3, 4, 5... 9... 5, 4, 3, 2;
b) osalise rotatsiooniga aritmeetiline rida: 2, 3, 4, 5, 4, 5, 6; 5, 6, 7, 6, 7, 8; 7, 8, 6, 5, 6, 5, 4; 5, 4, 3, 4, 3, 2.

THA JÄRG

TRÜ AKADEEMILINE NAISKOR oli 9.–29. oktoobril kontserdireisil Volga-äärsetes linnades Tatar Kooriühingu külaliseks. Uljanovskis, Kaasanis ja Zelenodolskis anti kokku viis kontserti, kavas peamiselt eesti ja nõukogude koorimuusika. Kohuti üliõpilaskooridega. Dirigent Väike Uibopuu andis näidistunni Kaasani Riiklikus Konservatooriumis.

Dirigent ROMAN MATSOV juhatas 15. oktoobril Khuthais sealse ooperi- ja balletiteatri orkestri (peadirigent Revaz Hurtšilava) sümfooniakontserti. Kontsert oli pühendatud Saksa DV moodustamise 35. aastapäevale ja toimus Saksa DV kultuuripäevade ürituste hulgas. Kavas oli Beethoveni IV klaverikontsert, solistiks itaalia pianist Sandro de Palma, ja V sümfoonia.

Prahas toimus 18.–21. oktoobril traditsiooniline, juba XV rahvusvaheline džässifestival, seekord osales paarikümne riigi muusikud. Nõukogudemaad esindasid «Lucerna» suures saalis festivalikontsertidel ORKESTER «SOVREMENNİK», G. GARANJANI TRIO ja L. SAARSALU KVINTETT. Viimase poole tunni kava tuugines eesti muusikale, mängiti U. Naissoo, T. Pauluse, L. Saarsalu loomingut.

HENDRIK KRUMM käis taas laulmas külalissolistina Läti Ooperi- ja Balletiteatris Riias. Ta esines 24. oktoobril Verdi «Malkallist» kuningas Gustav III osas, dirigendiks oli Richards Glazups, partneriteks Solveig R. ja (Amelia) ja Vladimir Okun (Renato).

JÄLLE

MUSEUMITUND

Tallinnas, Müürivahe 12

Hooaeg TMM-is algas 20. novembril pianisti ja dirigendi Priit Nigula 85. sünniaastapäeva tähistamisega.

1924. aastal asus P. Nigula pianisti ja dirigendina tööle Tallinna ringhäälingusse. Pärast «Estonia» teatri muusikajuhhi Raimund Kulli surma kutsuti ta tööle «Estoniasse», kus tegutses kuni surmani (1962. a.). P. Nigula on menukalt lühendanud paljusid muusikalavastusi — Tsai-kovski «Padaemandat» ja «Jevgeni Onegini», Mussorgski «Boriss Godunovi», Puccini «Boheemi» jmt.

Omaaegsetest kolleegidest kutsuti juttu puhuma Kirill Raudsepp, Elsa Maasil, Viktor Gurev, Veera Neelus ja Hendrik Krumm.

29. novembril tähistame koos Tallinna Linnamuuseumiga muusikaajaloolase, helilooja, organisati ja esperantisti Hiljar Saha 85. sünniaastapäeva. Prof. Hugo Lepnurm on lubanud rääkida H. Sahast kui muusikaajaloolasest ning ühtlasi ka mängida tema «oreliasjakesi». Endist kolleegit Tallinna Linnamuuseumist meenutab vanemteadur Kaupo Deemant.

Meie muusikaajaloolasest on H. Saha ainuke, kes uurinud väga põhjalikult Eesti linnade, eriti Tallinna muusikaelu juba varasest keskajast peale. Põuasa ülevaate sellest tohutust tööst annavad tema trükis ilmunud teosed «Muusikaalust vanas Tallinnas» (1971), «Eesti muusika ajaloo lüemik» I–II (1934, 1940) ja «Vana Tallinna nootikirjandusest — trükkimine, kirjastamine, levitamine» (1945). Olgu veel öeldud, et ta on eesti orelite ja oreliehitajate uurijana olnud kirjavahetuses Euroopa mitmete orelifirmade esindatega, muusikaajaloolasena teinud kaastööd H. Reimanni «Muusikaleksikonile».

Detsembris on planeeritud Paul Pinna mälestusõhtu ning kohtumiskohtu Hendrik Krummiga. P. Pinna meenutavad tema kolleegid, H. Krumm räägib endast ise. Talle toeks palume H. Krummi kaase kontsertmeisteri Frieda Bernsteini ja ka mõne kolleegi.

Uue sarjana lähuvad tänavu koostööd Tallinna Riikliku Konservatooriumiga kontserdid eesti muusikast. Kõrvuti esinevad nii õppelõud kui ka ärksamad tudendid. Õppelõududest astuvad ette Urve Tants, Ivo Kuusv. Maria Teearu, Heliu Taur. Urmas Vulo. Nana-Ly Sakkos. Kalle Randalu. Tõnu Reiman. Ada Kuus. Andrus ja Teet Järvi. Vardo ja Maaila Rumessen. K. Kontsertide kavas on nii klassika kui ka nüüdislooming. 11. mail õhtu on E. Tubina loomingut ja lähendatud tema 90. sünnipäeva.

DŽÄSS TUNGIB ITTA

tulus. Mängiti mitut moodi. Viksili kikiilipsudega astus üles Krasnojarski diksiländ, kaabu ja vallali juustega tuli lavale Abakani salongilauljatar Maria Stertser, reliktses maneeris tegutsesid pianist Aleksander Hassinovi ja saksofonist Vladimir Majeovski Abakanist, aga nende koosseisudega taidlusdžäss piirduski.

Saksofonist Mihhail Jevtusenko kvartett Novosibirskist (teine solist Igor Uvarov nii haruldasel pillil nagu vibrafon) läks jõudsalt piki peahoovust. Häärmastavalt talitsetud jahedad džässis esitas Boriss Tolstobokovi kvartett Krasnojarskist. Laenrepertuaarilt stiilsele omaloomingule oli siirdunud Valentin Russinovi

sule annab prantsuse pastoraali tunnusjooned. Tema kangelanna on graatsiline, kokekne, otsekui François Bouchert'i lõuendilt mahastunud. Puuduseks on toodud tema tantsu ebastabiilsust.

Balleti muusikat on hinnatud tänapäeva mõistes pisut illustratiivseks, kuid sellel ei puudu oma plussid — selgus, muusikalise keele lihtsus. Dirigent Toomas Kapten on hästi tabanud etenuse tantsulise stiilia.

Ja autor ütleb lõpetuseks: «Vanemuise» teatrit iseloomustab kaasaegse plastilise kujundilikkuse taotlus, millele viimasel ajal on lisandunud pöördumine klassikalise repertuaari poole. Seda kinnitab ka vana balleti uuestisünd «Vanemuises».

džässroki ansambel, samuti Krasnojarskist. Esile tõusis ka mitu uut tähelepanuvõndlejat. Krasnojarski pianist Mihhail Edkin mängis andekaid, klassikalise vormiselt aegsate akadeemilise kallakuga omaloomingulisi kompositsioone. Sooloesinemised akustilisel kitarril pole džässis just sagedane nähtus. Selle pilli üllatava meistrina näitas end Vladimir Skibin Kemerovost. Raevukat avangardi veidrate sugemetega orientalistest klassikast, vene folkloorist ja renessansiaegsest muusikast viljeleb Mihhail Agre kvartett Tjumenist. Uut, pealekasvavat põlvkonda — haritumat ja veidi oma haritusega eputavatki esindas Irkutski muusikakooli kvartett. Head bebop'i mängis noor altsaksofonist Oleg Lavrov Angarskist.

Sära andsid Krasnojarski džässipäevadele mitmed ereda suurujärgu tähed. Need kombinatsioonid omavahel ja ka kohalike muusikutega mitmesuguseid koosseise. Kontserdisarja naelaks oli Leningradi džässileiduri Sergei Kurjohhni eklektiline, aga vahva kompositsioon «Populaarne mehaanika nr. 17». Selle kandis ette linnadevaheline koondis: Sergei Panassenko (kontrabass) ja Sergei Belitsenko (kitarr, löökriistad) Novosibirskist, Valentin Ponomarev (vokaal) Moskvast, Valeri Kolesnikov (flüügelhorn) Donetskist — see oli tema elu esimene avangardikatsetus; Sergei Kurjohhin ise mängis klaverit ja

saksofoni ning laulis. Üle poole tunni kestnud lugu lummas saali täielikult. Kui Sergei Kurjohhin lausa pakatab uutest ja värsketest mõtetest, siis teine Leningradi pillimees Anatoli Vapirov on oma arengus seiskunud. Tema nartsissistlik väljamõeldis «Inimkonna mälu» kõitis kuulajaid liidri fantastilise mäguosavuse ja muusikaliste efektidega (koosseis: kontrabass + kolm löökpillimängijat, kes omavahel instrumente vahetasid), kuid muusikaliselt jäi see pretensioonikas teos vaeseks.

Kõige nauditavamalt mängisid klassikalisi džässiteemasid kaks meest, kes end läbi lumetuisu ikkagi kohale olid võidelnud: Novosibirski pianist Igor Dmitrijev ja Riia kontrabassivirtuos Ivars Galeniks, kellele ei möödu Nõukogude Liidus ainsatki džässifestivali. Lõppakoridiks oli tähtede koondise programm «Džässis küldsed aastad». Näib, et üks ajalooratta ring hakkab jälle täis saama.

Eestlasi neil oktoobri alguspäevil Krasnojarskis ei esinenud. Meie sidemed pole lihtsalt küllaldaselt tugevad ja laialdased ning meie pillimehed piisavalt tuntud, et üleilmailisel areenil püsivalt figureerida. Taseme poolest kõlvanuks nii mõnigi mees ka sealse tähtede rivistusse.

Krasnojarski publik on haritud ja asjatundlik. 800-kohaline saal oli kõigil viiel korral välja müüdud. Saalis oli rühmiti džässiharrastajaid, kes ei pidanud paljaks mitmesajakilomeetriseid sõite, et oma lemmikmuusikat kuulata. Neid oli Angarskist, Bratskist, Irkutskist, kaugemaltki. Džäss tungit jätkub...

MATI BRAUER

tegelaste käitumist. Kritiseeritakse ka kunstnik F. Matti tööd, kooskõlastamuse pärast režissöörkontseptsiooniga. Osatähtmistest leiab tähelepanu Vassili Medvedevi Fabio: «Elegantne, spetsiifilises intellektuaalses leningradlikus maneeris, see on klassikalise meelestatuuse registrite valdamise demonstratsioon». Esile on tõstetud veel Rufina Noore krahvinna Bianka partiid, selle veendunud ja tehniliselt meisterlikku teostust. Lavastaja on Bianka ette näinud kirglikuna, otsustavana, agressiivsena, millega tantsija ka toredasti toime tuleb, etteheite teenib ta vaid liigse ühes koorilõid püsimise, liigse sirgjoonelisuse pärast.

Kolmanda osalisena on mainitud veel Venera Gilmudtinovat küllaneit Lilliana, kes oma tant-

See on üks väga vana lugu. Tema algusest teatakse juba mõndagi, kuid ta järg on teadmata.

Millal ta algas siis? Kunagi, kui üks pidevalt sinise mere ääres elav hõim põldu pidama hakkas ning sugukonna Rebaseks hüütud esivanema kultusliku kuulsuse märgina üks küla Rebala nimeks sai. Küla andis nime kihelkonnale, see tervele rannikule, nii et 1000 aastat tagasi viikingisaa-gades seda randa Refalandina (rebaste maana) tunti. Ja kui Lindanise linnus taanlaste kätte langes, sai seegi samast tüvest kasvanud nime — Re-val. Küla ise — too ürgkogu-likonlik sumbküla — on Tal-linna külje all tänaseni alles. Aga — paarisaja meetri kau-gusel seisab Maardu Keemia-tehase kaevandusfront, lahti-sele kaevandamisele läheb Re-bala põldude ja karjamaade all asuv fosforiidimaak. Seegi on oamoodi järg. Ent küm-me aastat tagasi algas üks teine Rebala lugu — Rebala kaitseala lugu... Kuid ala-kiem uuesti algusest.

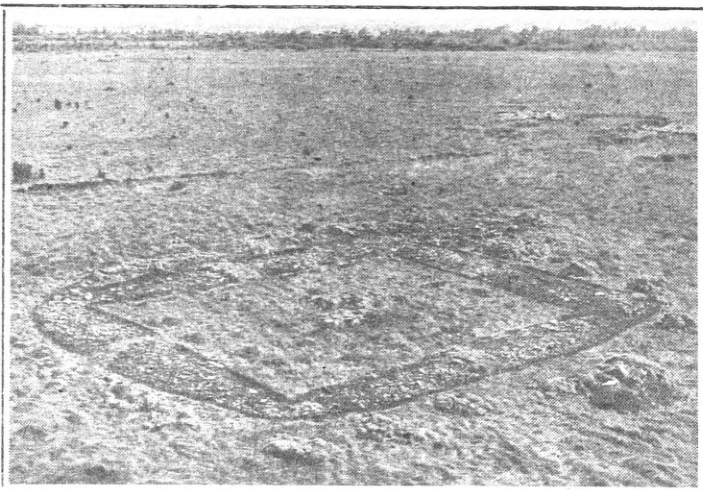
ENSV TA Ajaloo Instituudi arheoloogiasektori vanemtea-dur, ajalookandidaat Vello Lõugas: Viimase viiekümne aasta jooksul on eesti muinasuurimise kesksemaid küsi-musi olnud maaviljelusliku püüasustuse kujunemine. Va-nemad uurijad on nimetanud selleks meie ajaarvamise al-gust, mitmed nooremad vara-se rauaaja algust umbes 600 a. e. m. a.

Miks see siis nii oluline on, kas maaviljeluslik püüasus-tus kujunes mõnisada aastat varem või hiljem? Püüasus-tusel on määratu suur tähtsus inimese kogu kultuuri, seal-hulgas ka tootmiskultuuri ku-junemisel. Akadeemik Lih-hatšov Leningradist ütles mi-nu arust õigesti: «Inimene on kõlbeltiselt paikne olevus. Ise-gi rändrahvastele tähendasid peatusteks sobivad rännaku-alad paikust. Ainult ebakõl-belisel inimesel ei ole kuskil püsi ja ta on võimeline hävi-tama teiste paikust.»

Juba enne arheoloogilisi kaevamisi võis Rebala kalme-te väliskuju ja maastikul esi-nevate väikelohuliste kultuse-kivide põhjal väita, et püü-asustus ulatub siin tagasi vä-hemalt 2000 aastat. Seda täp-sustatakse muidugi kaevamis-tega. Aga tunnistagem — see-gi vanus äratub aukartust. Tulge ja kõndige neil kahe tuhande aastaste põldudel ja istuge neil muinaskalmekün-gastel, ning püüdke silme ette manada meie eelkäijaid, esi-isasid-põlluharijaid seal künd-mas ja külvamas, ning samal ajal heitke pilk tolle aja rah-vusvaheliselt tähtsamatele sündmustele: orjade üles-tõus Roomas Spartacuse juh-timisel 74—71 a. e. m. a., Gal-lia vallutamine Caesari poolt 56 a. e. m. a. ja tema sõjakäik Britannia vallutamiseks 55 a. e. m. a. ... või teises ilmakaa-res sadu tuhandeid orje usu-nasti Hiina müüri ehitama...

Rävalas muinasajal tekki-nud külad — Rebala, Jõeläht-me, Koila, Parasmäe, Kosti-vere, Vandjala, Võerdla, Maardu — on kõik kirja pan-dud muinas- ja keskaja piiri-mail. 1219. a. kui taanlased vallutasid muistse Rävala, koostasid mungad omapärase «komanderinguaruande» ja kirjutasid «Liber Census Da-niae» Eestimaa lehtedena tun-tud nimekirjas üles kõik risti-tud külad, pannes kirja ka pere-arvu.

1970. aastate esimesel pool-el jäbiviidud muististe regist-reerimine Jõelähtme—Kosti-vere—Rebala ümbruses näitas, et see piirkond on säilinud muististe pooldest erakordselt rikas. Umbes 5x5 km alaie jäi üle 300 kinnismuistise, s. t. rohkem, kui Saaremaal — mis tervikuna moodustab meie vabaõhumuuseumi. See oli üsnagi üllatav asi, ning kõik said aru, et esmaseim vajadus on kaitsta mitte ainult üksik-muistiseid, vaid ka kogu loo-

12,5x15 m on selle muinasaja põllulapi mõõtmed.

R. KARNERI foto

REBALA LUGU

uslikku miljööd, milles need kalmed, ohvrikivid ja linnu-sed kunagi tekkisid.

Looduslikuks taustaks on aga Rebala haruldane maasti-kutiüp — loopealsed.

ENSV Looduskaitse Seltsi aseesimees Jaan Eilart: Loo-pealseid esindab kogu Nõu-kogude Liidus ainult Eesti NSV. Kõnesolev piirkond on maailma loopealsete klassika-line ala, võrreldav sellisena üksnes Ölandi Suuralvariga. Siinsed ammu-aegse kultuuri mõju al olnud karstilood lan-gevad ühte riiklikult kaitstava Kostivere karstiaala ning sala-jõgedega. Selles kõiges on paiga asendamatu ainukord-sus.

Ühesõnaga — loodusliku ha-ruldusega kattuv ajaloomä-lestiste piirkond vajab kaitset just tervikuna. Mõtte teosta-mise poole astuti esimene samm 1975. aastal.

ENSV Kultuuriministeeriu-mi Muuseumide ja Kultuuri-mälestiste Inspektsiooni tead-usliku-metoodilise nõukogu esimees Ants Kraut: Arheo-loogide väljaselgitatud andme-te kohaselt tegid Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut ja TRÜ NSV Liidu ajaloo ka-teeder ENSV Kultuuriminis-teeriumile ettepaneku luua 5803 hektaril Kostivere so-vhoosi maalil Rebala riiklik agraarajalooline kaitseala. Tegelikult loodi hoopis Harju rajooni RSN TK otsu-sega 1979. a. 1338 ha suurune kohaliku tähtsusega kaitseala (mis praegu jääb Tallinna Näidislinnavabrik-sovhoosi piiridesse).

Vello Lõugas: See oli mõel-dud tegutseva agraarajalooli-se kaitsealana, ja niisugusena on ta maailmas ainulaadne. Veel teiseski, internatsionaal-ses mõttes on ta erakordne, meil ei ole Eestis tegelikult ühtegi arheoloogiamälestist, mille leiud kõneleksid ainult sellel väikesel maalapil ela-nud hõimude ajaloo. Eesti arheoloogilist materjali on oma muinasajaloo uurimisel vaja vähemalt neljakümne kolme rahval! Näiteks nüüd, mil nõukogude ajalooteaduses tekkinud diskussioonis varja-gide etnilise päritolu üle esi-tatakse hüpotees, et varjaagid olid tegelikult lääneslaavlased — tähendab nimetus *venid*, *venelased* on just sealt pärit — siis omandavad Eesti kui vaheala muististe uurimise tulemused otsustava kaalu nende küsimuste õigel inter-preteerimisel.

Kuid minnes tagasi Rebala juurde...

Ants Kraut: 1981. a. tehti Rebala kaitsealast 178,5 ha suurune maaeraldis Maardu Keemiatehasele karjäärilae laiendamiseks. Vastavalt aja-

loo- ja kultuurimälestiste kaitse alasele seadusandlusele tulnuks muistiseid ohustavad tööd kultuurimälestiste kaitse organitega kooskõlastada, nii et oleks olnud tagatud muist-iste säilimine.

Absoluutne kinnipidamine säilitamispoliitist on te-gelikkuses võimatu, 1970. aastate keskpaiku saabus Eestis kriitiline seis muinsuskaitse ja tänapäeva laiahaardelise majandustegevuse vahel, sest tihedalt muistiseid täis aladel planeeriti suurehitisi, millele koha leidmine mälestisi kah-justamata oli võimatu.

Enne muististe likvideeri-mist tuleb objektid läbi viia avariikaevamised.

Ants Kraut: Viimase 10 aasta jooksul on päästekaevamistel Tallinna—Narva maantee äärsel aladel kuni Kuusaluni jäbi uuritud 104 rahvamajanduse objektidele ettejäädud muistist, suured päästekaevamised toimusid 1974. a. Iru soojuselektrijaama alla jäänud kalmetel ja põllujäänustel, alates 1978. aastast Tallinna—Narva maantee alla jäävatel muististel Kuusalus ja Jõelähtmel, mis 1984. a. lõppesid ainulaad-se suure kivikirstkalmetest koosneva hilispronksiaja kal-mistu läbiuurimisega säilinud osas (tavaliselt on kalmetel vahet mitukümmend meetrit ja neid on koos 10—15, siin aga müür müüris kinni ehi-tatult 36).

1982. a. algasid ka külast mere pool, Rebala igipõlistel karjamaadel päästekaevami-sed. Seekord aga töid need as-jade kõiku olulise pöörde.

Vello Lõugas: Meie põhi-ülesandeks oli igakülgset fik-seerida likvideerimisele kuu-luv maastik ja läbi kaevata kuus riikliku kaitse alla kuuluvat kalmet. Enne meie ajaarvamist püstitatud kal-mete juures avastasime aga ootamatult maaparanduse, täpsemalt kivikoristuse jäl-jed. Süvendasime otsinguid, et leida kohta, kust neid kive oli koristatud, ja nii leidsime esimesed muistised põllulapid ja -peen-rad, mis põllupeenardest lei-tud keraamika ja ka kalmete põhjal, mille vastu kivid olid lükatud, on dateerita-vad ajaarvamise va-hetusse.

Need põllulapid ei ole esi-mesed mitte üksnes meil Ees-tis, vaid kogu NSV Liidu metsavöötmes Balti merest Uuraliteni. Muistsete põldu-de uurimine algas Põhja-Eu-roopas üsna hilja, praktiliselt 1920. aastatel, meil Eestis 1969. a. Haapsalu lähedal

Kõmsil, kus kaevati läbi esi-mesed muistised põllukivihun-nikud ja leiti neist I—II sa-jandi keraamikat. Aga kuidas need põllud välja nägid, mil-line oli nende konfiguratsio-on, suurus, sellest ei olnud meil enne absoluutselt aimu.

ENSV TA ühiskonnateadus-te osakonna akadeemiksekre-tär Juhan Kakk: Loodustea-duste ja ühiskonnateaduste koostööst on seni ikka veel rohkem räägitud kui midagi reaalselt ära tehtud. Saatus on meile kinkinud ainulaadse võimaluse suhteliselt hästi säilinud unikaalse mälestus-märgi põhjalikuks kompleks-seks uurimiseks. Eskätt ar-heoloogide ja mullateadlaste ühist jõududega (kasutades ka teiste teadusharude metoo-dikat) tuleb detailselt ja võrd-levalt uurida ürgsete põldude jäänuseid, sealset andmeid võrrelda materjalidega mujalt meie vabariigist, ära kasutada meile looduslikult lähedases Skandinaavias saavutatud uurimistulemusi.

EPA mullateaduste ja agro-keemia kateedri juhataja, bio-loogiadoktor Loit Reintam:

Seesuguseid põlde olen näi-nud hoopis «nooremas välja-andes» vaid Kesk-Aasias ja Hindustanis. Muinasajaloo te-ma korrapärasuses, karstunud loomaastikule kohaldatust ja ühildatust inimese elu ja ol-mega võib tänapäeva uurimis-meetoditega tuvastatavas täiuslikkuses näha vaid Re-balas. Ja üsna tõenäoline, et needsamad põldud võivad tu-leviku uurijale jutustada veelgi rohkem — vastavalt täiustuvatele ja detailiseeru-vatele uurimismeetoditele.

Ants Kraut: Arheoloogia-mälestiste läbikaevamine on alati selle lammutamine, sel-lega me võtame võimaluse muistist tulevikuks täiusliku-mate meetoditega uurida, te-mast täiendavat informatsioo-ni ammutada. Seetõttu on muistiseid, mille täielikuks läbikaevamiseks luba kunagi anda ei saa — näiteks Kunda Lammamägi, Rebala jt. Tu-leb silmas pidada, et arheo-loogiline muistis erineb oluli-selt kõigist teistest mälestiste liikidest, sest ta ei ole ainult mälestusmärk, vaid esmajoone ajalooallikas, ainus või-malus saada informatsiooni ajast, mida veel ei kirjelda kirjalikud allikad.

Vello Lõugas: Arheoloogid võivad need põldud kiirmee-todil 1—2 kuu jooksul arheo-loogiliselt «läbi puistata», et saada dateeritavaid leide, aga samal ajal hävitada selle ha-ruldase «mullakonservi». Ja ma kiidan saatust, et meie käsi pooltel teel peatuma jäi...

Loit Reintam: Rebala muinas-põldude, nende kõrval olevate põllustumata loopeal-sete ning nüüdispõldude mul-lad on asendatud nii loo-dusliku mullatekkeprotsessi tempo, saaduste ja suundade kui ka sajandeid kestnud antropogeensete mõjutuste selgitamisel. Loodusliku, agraarajaloolise ja kultuurilooli-se ainulaadsuse ning komp-lekssuse poolest kujutab Re-bala endast erakordset arheo-loogilist kompleksi, mis tu-leks kuulutada arheo-loogilis-maastiku-liseks kaitsealaks, ra-kendades riikliku kaitse statuuti.

Seda kõike alles tuleks teha. Praegu kuulub maa koos seal all asuva fosforiidimaagiga tootmiskoondisele «Eesti Fos-foriit» ja lahtisele kaevanda-misele.

Vello Lõugas: Vastavalt NSV Liidu ajaloo- ja kultuuri-mälestiste kaitse ja kasu-tamise seadusele 1976. aastast kuuluvad uurimistööde käi-gus väljatuulnud senitundma-tud elemendid automaatselt riikliku kaitse alla. Arvesta-des nende ajalooli-kaalu, pöördus ENSV TA president

akadeemik Karl Rebane ENSV Ministrite Nõukogu poole: «Kos avatud kivikalmetega moodustavad nii vanad põl-lud kogu maailmas harva esineva arheoloogilise komp-pleksi, millel on suur teadus-lik ja kultuurilooline väärtus. ENSV pealinna vahetus läheduses maastikul ekspo-neerituna oleksid nad ka tu-ristidele ja õpilasekursiooni-dele hästi külastatavad. Seda silmas pidades pöördub ENSV Teaduste Akadeemia Presii-dium teie poole tungiva pal-vega leida võimalus avasta-tud unikaalsete mälestiste säi-litamiseks, s. t. jätta kõnes-olev maa-ala (oriienteeruvalt 50 ha) kaevandamata. Vaja-duse korral võiks kaevanda-miseks eraldada mingi muu maa-ala, soovitatav Lenin-gradi maanteest lõuna pool.»

Kuid vaatamata kõigele ei ole niisama lihtne kaevandu-se üht osa päevapealt seisma panna. Koondisele on eralda-tud maagivarudega maa, ning kaevandamine, millega on elektri, transpordi jm. kaudu seotud suured materiaalsed kulutused, juba käib. Ka on tehasele kinnitatud plaan, ning Rebala alused varud moodustavad sellest osa.

Vello Lõugas: Meil ENSV-s on esmakordselt nii teravalt kokku põrganud tootmise ja kultuuri huvid. Kuid me ei tooda ju tootmise pärast, me toodame homse kultuuri ni-mel ja seda ei ehitata ometi minevikukultuuri varemetele.

Vabariikliku fosforiidiprogr-rammi juhataja, TPI anorgaan-ilise keemia kateedri juha-taja, akadeemik Mihkel Vei-derma: Tingituna õhukest fosforiidikihi (alla 1 m) ning kasuliku aine madalast sisaldusest selles on Maardu fosforiidimaardla produktiiv-sus väga madal — 9 korda madalam kui Kabala maard-las Rakvere rajoonis. Peale selle on fosforiidi kaevanda-mine Maardu karjääril seotud keskkonna saastamisega, toodetav lõppsaadus läheb aga senini põhiliselt kasutusele väheefektive fosforiidijahu-na. Maardu fosforiidivarudest jätkub praeguse tootmise mastaapide ja varude reaalse jäägi juures vaid sajandi lõ-puni. Rebala kaitseala säilita-mine vähendaks kaevanduse eluiga vaid paari aasta võrra.

Fosforiiditööstuse laienda-mist ENSV-s planeeritakse ik-kagi Rakvere suurmaardla baasil. Püüame seista selle eest, et see toimuks kaasaeg-selt, keskkonda minimaalselt kahjustades ning väärtusliku produktiooni väljastamisega. Esimene kaevandus luuakse seal nähtavasti 1990. aastatel, sealt saadav toodang kom-penseeriks kaugelt selle, mis Rebala arvelt Maardus saa-mata jääks.

Maardus peaks olemasole-vate tootmisvõimsuste säilita-mine võimalik olema, laienda-des tootmist maardla teistes piirkondades, kus see ei tooks kaasa sellist korvama-tut kahju nagu Rebala kaitse-ala hävitamine.

2000 aasta ajalugu contra paariteistkümmet lähima aasta pakilised vajadused — see on ülimalt keerukas vastandus. Rebalas avastatud muinaspõl-dude säilitamise-mittesäilita-mise küsimuse otsustab lähemal ajal Eesti NSV Ministrite Nõukogu.

Vello Lõugas: Ma olen suur optimist ja usun, et asjad lah-endatakse positiivselt.

ENE PAAVER

Moskvas jõuti möödunud nädala lõpul veel üks viik produtseerida — juba viieteistkümnend järjest. Võib arvata, et neid on ajalehe ilmutamisajaks juurdegi tulnud. Targutame palju tahes, nähtavasti on pretendent siiski raudkindlale positsioonile asunud. Oma kaotused sai ta tänu liigsele impulsivsusele, kergekäeliste otsustele. Nüüd toimib Kasparov risti vastupidiselt, mustadega on valmis end iga hinna eest kaitsma, ei jätta vastase initsiatiivi mahajutamiseks kasutamata ühtki võimalust, valgetega aga hoiab end tagasi, väldib vähimatki riski. Säärane taktika võib näida ebamõistlik ja tuim, ometi on siin oma tera sees. Pretendent on füüsiliselt tugevam ja pärast seda, kui ta on suutnud enda jõunamaise temperamendi rusikasse pigistada, peaksid tema nooremad närvid ka teatavat plussi tähendama. Karpov on muidugi võrratu kui ülitark võitleja, ent ei maksa unustada — male on tšempioni juba küllalt kulutanud, mida ei saa sugugi öelda tema partneri puhul. Kõik see on nüüd põhiliselt selles, mis juhtub enne, kas jaksab Karpov valgetega läbi murda või tabab teda mustadega mingi nõrkusehetk. Viimases variandis võib lõke uuesti lõomama hakata.

Niisiis, tiitlimatšis on praegu ainuvalitsevad sportlikud kaalutlused. Selle alusel võiks igivaidluse male olemuse ja koha üle lõpetatuseks lugeda. Mis seal kunstist rääkida, kui kõige suuremad kunstnikud publikule midagi ei paku, vaid üksnes omaenda kasule mõtlevad.

Tegelikult on male seni ikka jäänud kusagile kahe vahele. Kui Rahvusvahelise Maleföderatsiooni asutajad pöördusid ROK-i poole sooviga, et nendegi ala olümpiamängudele pääseks, vastati neile ainult kerge muigega. Hilisematel

MALEKOMMENTAAR

aegadel otsiti tagajärjetult kontakte UNESCO-ga. Aga just Moskvas leidis aset tähelepanuväärne sündmus. ROK-i nüüdne president Samaranch tuli matšile ja tunnistas pidulikult mõlema malemängija teeneid (loomulikult siis ROK-i seisukohalt). Veel teine asi, mis küll veidi varem, kuid mida FIDE juht

elamusi ei paku, võib oma pilgu pöörata Saloniki suunas, kus äsja algas maleolümpia (ei lastud kunagi päris olümpiale, olgu, teeme siis oma!). Kahjuks oleks seda vaja ise pealt näha, selle atmosfääri sisse hingata. Tõsi, ka seal käib kibe konkurents, kollektiivne konkurents, mis tihti ülimalt sõlmeline. Seal võib

NÜÜD KA SALONIKIS

Campomanes jälle nimelt Moskvas uhkusega esile tõi. Rahvusvaheline Maleföderatsioon on lõpuks võetud UNESCO-sse: «Oleme rõõmsad, et male on kutsutud selles ÜRO organisatsioonis etendama tänuväärset humanitaarset rolli». Veel Campomaneselt: «Teen ettepaneku luua FIDE-s komisjon, kes tegeleks male õpetamisega koolides. See mitmes Nõukogude koolis alguse saanud eksperiment, mida on järgitud teistes riikideski, annab hämmastavat efekti: male õppivad noored omandavad paremini muidki teadmisi, neil ilmnevad muudki positiivsed jooned. Oletan, et loodava komisjoni järeleandrad UNESCO spetsialistide huvi. Male on inimvaimu üks fenomen, sõpruse ja koostöö usaldatav instrument.»

Nõndaks. Male jääb siiski iseendaks, (üksnes?) maleks, mida igaüks tõlgitseb nagu oskab. Ta ei vaja liigset kiitust, teda ei ole jaksanud kahjustada pahasoovijad. Kellele Moskva matš praegu erilisi

äge võidutahtmine vähekegenud võita-tahtjaid vahel lausa uperpallitama panna. Aga kõigepealt on see ikkagi ülemaailmne malepidu, paljudele ainuke võimalus ennast järele proovida, teisi tundma õppida. Mõelgem näiteks Neitsisaarte esindusele, kus üldse rahvast mitusada korda vähem kui meil Nõukogude Liidus maletaidajaid. Võib ette kujutada, missugusest loomungupalangust kõik säärased olümpiaosalised haaratud on.

FIDE-sse kuulub 122 riiki (viimati võeti vastu Afganistan), Salonikis on neist väljas sadakond. Mäherdune globaalne esindatus! Ilus sümbol on seegi, et maleolümpia on viimaks jõudnud ehtsate olümpiamängude sünnimaale, poeetidest olümpiaavõistlejate sünnimaale. Peab ütleva, et males pole Kreeka eales silma paistnud. Jah, juba Homerosel oli juttu mingist petteia nimelisest mängust, mida hilisematel sajanditel on ekslikult peetud maleks. Jah, male leiutamise au on omistatud ka Trooja sõja kangelasele Pala-

medesele (1836. aastal Pariisis ilmuma hakanud maailma esimene maleajakiri kandiski nime «Le Palamède»), kuid see kõik ei ulatu legendist kaugemale. Viimasel maleolümpial Luzernis 1982 jäi Kreeka meeskond 33.—37. kohale, seni on kreeklased kodus korraldanud vaid paar tähtsamat turniiri (näit. noorte MM-võistlused 1971). Seda rohkem kõlab praegune olümpia.

Vist ei tasu siin prognoosidega tegelda. Loomulikult sõitis NSV Liidu esindus kohale ilma Karpovi ja Kasparovita, aga peale Polugajevski on kõrval jäetud ka kõik teised ammutuntud tuusad. Seetõttu võib arvata, et esikoha kaitsmine pole kerge ülesanne. Peamiste konkurentidena arvatakse Ungarit ja Inglismaad. Ungarlastel on väljas koguni kolm meest, kes on varem pretendentide matšidele pääsenud (Portisch, Ribli, Adorján), inglastel pole neid ühtegi, ent ungarlastel on ehk veidi akadeemilised, inglased löögivõimsamad. Olgu märgitud, et äsjase Suurbritannia tšempionaadi võitja Short on vaid 18-aastane, noorim võitja nende tšempionaatide pikas ajaloos. Niikuiin noorele meeskonnale peaks see olema ergutav enne.

Malet jätkub nüüd vist iga maitse jaoks.

VALTER HEUER

SEMINARIL ODESSAS

* 19.—23. nov. toimub Odessas üleiluline ajakirjanduse kuulduse seminar. Meie vabariigist said osavõtukute ENSV Ajakirjanike Liidu kunstnike ja satirikute sektsiooni esimees Edgar Spritt ning «Sirbi ja Vasara» kunstnik Tõnu Soo.

Esinemismeisterlikkuse võistlus

16.—18. nov. toimus Tallinnas J. Tombi nim. Kultuuripalees kultuuriorganisaatorite-mängujuhtide esinemismeisterlikkuse võistlus. Zürii, mida juhtis mängujuhtide vabariikliku nõukogu esimees Mart Puust, vaatas kolme päeva jooksul läbi 32 mängude kava. Laureaatideks tulid Maret Aruoja, Põlva kultuurimaja, Reet Külaots Põlva «Mudila» lastepäevakodust, Raivo Riim Rakvere KEK-ist, Jutta Johanson Tartu Liikuvast Mehhaniseeritud Kolonnist, Malle Kuusk Avinurme kultuurimajast, Maire Kuusk Viilandi Kultuurikoolist ja Vilve Piht Põltsamaa kultuurimajast.

* Kunstnike Liidu külalistena viibisid Tallinnas Saksa DV ajakirja «Bildende Kunst» peatoimetaja Hans-Peter Michel ja toimetaja Erika Klingenberg. Külalised tutvusid Tallinnas ja meie vabariigi kunstiga ning pidasid Kunstnike Liidu juhtkonnaga plaane edasiseks kaasa- ja koostööks.

* NSVL Kunstnike Liidu loominguilisel lähetusel oli kaks nädalat Süürias Enn Põldroos. * Olüüidulise Kunstnike Liidu turismigrupiga käis Mehhi-kos Leili Muuga ja Hispaanias Malle Leis.

* Novosibirskis on eksponeeritud Tiit Pääsuke ja Ando Keskküla maalide näitus, mille avamisest võtsid osa ka autorid.

(Vt. «Sirp ja Vasar» nr-d 42—46)

Praegusaja vangivalvurite meetodid pole mitte ainult keerukamad ja rafineeritumad kui need, mida kasutati sada või nelikümmend aastat tagasi, vaid ka kindlamad. Kusjuures peale farmakoloogia ja elektronarvutustehnika on nende arsenalis veel üks relv — lausa virtuooslik silmakirjalikkus. Kui maailmas eksisteeriks silmakirjateenimise doktori teaduslik kraad, siis vääraks seda ühe esimesena Westall. Genfi vaatega postkaardist oli juba juttu, kuid saatmata postkaart on muu kõrval tühi.

«Te astute vabasse maailma,» õpetas Westall mind. «Ja mis siis sellest, et sattusite siia oma tahte vastaselt? (Erinevalt teistest ei eitanud tema seda tõsiasja kunagi.) Nagu te teate, on juhus üksnes vajaduse väljasegitamise vorm. Käimas on sõda, kahe süsteemi, kahe diametraalselt vastandliku elu- ja mõttelaadi sõda. Igas sõjas on haavatuid, tapetuid, aga ka vange. Ma ei eita, te olete vangis, kuid auväärses vangis. Te ju näete, me oleme teile pakkunud maksimaalselt mugavusi, teile on üüritud suurepärase korter. Me garanteerime, et teil on elupäevade lõpuni auto, pangavarve ning võimalus reisida maakera igasse paika. Kas siis seda on vähe, et anda andeks meie väike eksitus?»

Olgu kohe öeldud, et Westalli ülaltsiteeritud sõnad on pärit eri aegadest (ka ajast, mil narkoosi esialgu vähendati ning hiljem üldse ära jäeti). Säärast režiimi nagu «Old Feldbridge'i» oma ei kannata välja mitte kellegi tervis, ei kannatanud ka mina. Kuid vangivalvureid, sealhulgas ka Westalli mu tervis ei huvitanud.

«Te olete praegu kapitalimahuus,» lausus mulle üks teine vangivaht, «kapitalimahuusi aga on vaja säästa...»

Omalt poolt lisan, et vähemalt nii kaua, kuni nad on end tasa teinud.

Õigustades end lehemeeste ees pärast minu pressikonverentsi Moskvas 18. septembril kinnitas üks salatalituse ametnik, et «kokkuvõit kaa-lutlusel» lakati mind valvamast kahe kuu möödudes. See on vale! Westall oli minu juures kuni märtsikuu keskpaigani, mil teda ülendati ning ta sai uue, küllap mitte vähem alatu ülesande. Pärast seda aga jäin ma Michael Wilmonti, seejärel Peter Haylori, siis jälle Michaeli hoole alla, ka George Hartland ei pidanud paljude külas käia. Nad olid mures oma «kapitalimahuuse» pärast, ja nagu selgus, polnud see mure üle-arune.

Ent veel Westallist. Olen teda seni nimetanud ees- ja perekonnanime pidi, tegelikult hüüdsin teda Jimiks ja tema mind Davidiks. Mind Olegiks kutsuma ei õppinud ta kuni meie viimase kohtumiseni, ehkki lõpuks oli vajadus varjunimesid kasutada justkui ära langenud... Üks kõige varajasemaid, vist novembri algul Westallilt kuulnud «sõbrameheõpetus» aga kõlas nii: «Te kaalute, kas mitte minna Nõukogude saatkonda? Helistama te muidugi ei hakka, seda taipate isegi — kõne niikuinii kohale ei jõua.»

Pärastpoole kontrollisin: Westall oli õigust rääkinud. Mitte ainult saatkonda helistamine, vaid ka katse valida millist tahes ebasoovitavat te-

lefoninumbrit tõi kaasa selle, et telefon jäi kohe pikaks ajaks vait.

«Aga mis puutub rännakusse omal jalal... Eks tehke proovi — ütlen isegi aadressi, kui soovite: Kensington Palace Gardens. Ainult et: esiteks ei lasta teid siit välja ja teiseks — tänav on mõlemalt poolt valve all ja seal jalutavad bobby'd on viimseini meie mehed. Tänav oli otsast lõpuni meil peo peal...»

Kuid vaatamata kõigile mainitud ettevaatusabinõudele viisid Westall ja kompanii mu ometi Londonist ja seega kiussatusest kaugemale, Yorkshire'i. Aja möödudes sai mulle selgeks, et see oli standardne ettevaatusabinõu: nii kui ma kas või hetkekski perutasin, viidi mind kusagile kaugemale. Tänu sellele külastasingi Sotimaad, Wales'i ning 1984. aasta alguses muidki paiku. Mõistagi oma vangivalvurite saatel.

* * *

BBC kinnitusele teatati Londonis kohe pärast minu esimese reportaaži ilmumist, et mu jutt Itaaliast vägisi äratoomise kohta Suurbritannia võltspassiga on «absurdsne ja solvav». Nagu arvasingi, hävitati see valepass niisiis aegsasti. Aga kuidas on lood teise võltspassiga, mis anti samuti välja David Locke'i nimele, kuid millel oli minu õige sünnikuupäev? See pass anti välja 25. jaanuaril 1984 kümneks aastaks nagu igale Suurbritannia täieõiguslikule kodani-

kule, passi number oli 226246 E, väljaandjaks Home Office (Siseministeerium) ise. See passinumber on fikseeritud kõigis kohtades, kus olin sunnitud viibima...

Niisiis, juba mu esimene katse Briti luure kerberostele vastu hakata tõi kaasa pagendamise Londonist Lääne-Yorkshire'i, turismimarsruutidest kaugesse väikesesse külla. Küla nime mulle ei öeldud, küll aga on hästi meele minu saatja, turske sell Briti sõjaväelusest. Muide, seda, et ta on sõjaväelusest, ütles ta ise! Kuid sõjaväega seotud asjad teda kii-givõrd ei huvitanud — ja mida mina, kes ma polnud kunagi armees teeninud, võinuksingi talie rääkida? Jutud temaga olid kuidagi unised ja abstraktsed, rohkem huvitas teda viski, mille vastu püüdis minugi huvi äratada. Mõistagi pidid minu viski juurde kuuluma ka «medikamendid» — neid ei unustanud ta kunagi. Olin endiselt vang.

Äkki aga asendus mõttetu piinav oleskelu meeletruutuga. Hommikul helistas turske sell kuhugi ja seejärel muutsin silmapilkselt uljaks autojuhiks, peaaegu kõige uljamaks, keda olen elu jooksul näinud. Isegi kitsastel külavaheteedel läbis «Ford» kurve kummide vingudes, maanteele jõudes aga kasvas kiirus peagi 100 ja seejärel koguni 120 miilini tunnis. Olgu öeldud, et ametlik piirkiirus on Inglismaal 70 miili tunnis ning kiiruse ületamise eest trahvitas halastamatult või koguni antakse kohtu alla. Seda korda aga vaatasid liikluspolitseinikud nagu kokkurääkinud teisele poole. Näinud «Fordi» maagilist numbrit, andsid autopatrullid aupaklikult teed.

Kiirustamise põhjus selgus kohe. Kui olime Londonisse jõudnud. Tol vingel novembril tuli mind vaatama

«mees, kes langetab otsuseid». Mainisin seda meest 18. septembril pressikonverentsil, nüüd pisut pikemalt.

«Meie töös kehtib üks seadus — igasuguste seaduste täielik puudumine,» teatas ta hakatuseks.

Selle sententsi paikapidavuses veendusin omal nahal. «Mees, kes langetab otsuseid» jätkas külmaverelisel:

«Teid peeti kellekski teiseks, see viga parandati, siis lepitati kokku, et teid võetakse David Locke'i nime all ametisse läbikuulamisjaama. Nüüd on päevakorral uus variant. Leian, et teil tuleb esineda ajakirjanduses. Tõelise nime all. Avaldus, mis teie nimel publitseeriti, mulle isiklikult ei meeldinud — kõlas ebaveenvalt. Oli koostatud ülepeakaala.»

Sähvasin: «Nagu teate, polnud see minu avaldus.»

Ta ei kergitanud kulmugi. «Ja mis siis sellest, et see polnud teie kirjutatud? Tean, et teie ei kirjutatud. Võtke seda nii, et pakkusime teile eeskujuga, kuidas interpreteerida nõukogude elu meie positsioonilt. Kirjutage midagi samas vaimus, ainult paremini. Kui tulete toime, hakkate rahast ujuja, kui ei tule, süüdistage iseennast. Peaasi: mis tahes ajaleht teid ka ei trükkis, pidage meeles, et tellijad olid meie. Et meie aga oskame oma tahet läbi suruda, sellest olete loodetavasti juba aru saanud...»

Olles kindlalt veendunud, et Briti «vabla ajakirjanduse» võti on tema taskus, tegi «mees, kes langetab otsuseid» pausi, et mul jääks aega tema ähvardus läbi seedida, ning tuli siis välja järjekordse sententsiga:

«Lingvistika on samuti relv.»

(Järgneb)

Ennustemöö

OSKAR KIRRET,
Eesti NSV TA kirjavahetaja-
liige, keemik, Oleeidulise
D. I. Mendelejevi nim.
Keemia Seltsi Eesti Osakonna
esimees, Eesti NSV teeneline
teadlane. Saab 27. novembril
75-aastaseks.

VSEVOLOD GRUNTAL,
Tallinna Vabariikliku Psühho-
neuroloogia Haigla endine
peaarst. Saab 25. novembril
70-aastaseks.

MARIS VALK-FALK,
Tallinna Riikliku
Konservatooriumi vanem-
õpetaja. Sai 21. novembril
50-aastaseks.

ROLAND HURT,
ajakirja «Kehakultuur»
peatoimetaja. Saab täna
50-aastaseks.

VÄRDI ERNITS,
Tihemetsa Sovhoostehnikumi
direktor, teenekas kultuuri-
tegelane, Eesti NSV teeneline
insener. Saab 25. novembril
50-aastaseks.

AUTASUSTAMISI

● Kauaaegse viljaka tea-
duslik-pedagoogilise töö eest
ja seitsmekümnenda sünni-
päeva puhul vääris E. Vilde
nim. Tallinna Pedagoogilise
Instituudi filosoofia ja po-
liitökonoomia kateedri dot-
sent, Eesti NSV teeneline
õpetaja, filosoofiakandidaat
Ferdinand Eisen Eesti NSV
Olemnõukogu Presiidiumi au-
kirja.
● Kuuekümnenda sünnipäeva
puhul ning kauaaegse viljaka
teadusliku ja pedagoogilise
töö eest anti Eesti NSV Riik-
liku Kunstiinstituudi kunsti-
ajaloo kateedri professori ko-
husekäitjale, Eesti NSV teene-
lisele kunstitegelasele Boris
Bernšteiniile Eesti NSV
Olemnõukogu Presiidiumi au-
kiri.
● Kauaaegse viljaka teadus-
liku tegevuse ja aktiivse osa-
võtu eest ühiskondlikust elust
ning viiekümnenda sünnipäe-
va puhul vääris ENSV TA
Eksperimentaalbioloogia Ins-
tituudi direktori asetäitja Udo
Marga Eesti NSV Minist-
rite Nõukogu ja Eesti NSV
Ametiühingute Nõukogu au-
kirja.

● Pikaajalise viljaka töö eest
taidluskunsti arendamisel au-
tasustati Eesti NSV Ameti-
ühingute Nõukogu presiidiumi
otsusega puuvillakombi-
naadi «Kreenholmi Manu-
faktuur» V. Gerassimovi nim.
Kultuurimaja teenelise an-
sambliliiet Tatjana Fomi-
nat Oleeidulise Ametiühin-
gute Kesknõukogu rinna-
märgiga «Saavutuste eest
isetegevuslikus
kunstis».

● NSV Liidu Riikliku Kinema-
tograafia Komitee ja Kultuuri-
ala Töötajate Ametiühingu
Keskkomitee aukirja said
kauaaegse kohusetruu töö
eest büroo «Eesti Filmiinfor-
matsioon» vanemtoimetaja
Kalli-Merike Karis, trükkija
Lii Põldnark, teostus-
kunstnik Jevgeni Starkov
ja vanemtoimetaja Eva-Mari
Tamkõrv.

● NSV Liidu Riikliku Kinema-
tograafia Komitee ja Kultuuri-
ala Töötajate Ametiühingu
Keskkomitee rinna-
märgi «NSV
Liidu kinematograafia ees-
rindlane» pälvitud büroo
«Eesti Filmiinformatsioon» va-

nemtoimetaja Helle-Mai
Aaremäe, toimetaja Marge
Pikner ja trükkija Veera
Rõbovitseva ning «Eesti
Filmitondi» vanemtoimetaja
Vaike Kalda ja massposi-
tiivi kontrollija Valentina Ka-
ratajeva.

● Kauaaegse tulemusrikka töö
eest taidluskunsti arendamisel
pälviti Eesti NSV AUN Tartu
Kultuurihoone E. Vilde nim.
Rahvateatri näitleja Helgi
Ruubel Eesti NSV Ameti-
ühingute Nõukogu aukirja.

● Eesti NSV Kultuuriministeer-
iumi aukirja pälvitud:

— kauaaegse viljaka töö eest
ning seoses kuuekümnenda
sünnipäevaga RAT «Estonia»
solist Endel Simmer-
mann;

— aktiivse tegevuse eest
koorikultuuri arendamisel ja
seoses 25. aastapäevaga El-
va Linna Kultuurima-
ja meeskoor;

— kauaaegse töö eest koori-
muusika viljelemisel ning seos-
es Elva Linna Kultuurimaja
meeskoori 25. aastapäevaga
Kalju Kenner ja Anne
Raudsaar.

● Eesti NSV Riikliku Kirjas-
tuste, Polügraafia ja Raama-
tukaubanduse Komitee aukir-
ja said:

— kauaaegse kohusetruu töö
eest trükkija «Õhisel» inse-
neritehnoloog Maie Lõoke;
— viiekümnenda sünnipäeva
puhul ja kauaaegse kohuse-
truu töö eest Võru raamatu-
kaupluse «Koht» müüja Silvia
Kelt.

● Eesti NSV Riikliku Kinoko-
mittee aukirja said:

— eduka töö eest Filmlaenu-
tuse ja Reklaami Valitsuse
filmibaasi meister Linda Aet-
tik, lähtematerjalide etteval-
mistaja Sofia Eero, meister
Erika Jerina, teostus-
kunstnik Martin Jurikson,
trükkija-kontrollör Valdek
Langovits, kujundusosa-
konna vanemmeister Tsetsilla
Lõtsova, masspositiivi
kontrollija Niina Omelina,
vanemmeister Margarita Zu-
kova, masspositiivi kontrol-
lija Ilse Talvis, subtiitri-
jaoskonna meister Zinaida
Vassilevskaja, Filmlae-
nutuse ja Reklaami Valitsuse
juhataja Ahto Vesmes.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 23. XI kl. 19 «Kaba-
ree»; laup., 24. XI kl. 19 re-
serveeritud etendus; kolmap.,
28. XI kl. 19 «Kabaree»; neljap.,
29. XI kl. 19 «Lendav hollandla-
ne»; reedel, 30. XI kl. 19 pla-
neeritud esietendus «Pihtimus»;
laup., 1. XII kl. 19 «Carmen»;
pühap., 2. XII kl. 12 «Pipi Pik-
suke», kl. 19 «Pihtimus».

* Alla 16-a. vanustele keelatud.
**V. KINGISSEPA NIM.
TRA DRAAMATEATER**

Reedel, 23. XI kl. 19 «Ja sajan-
dist pikem on päev» (reserveerit-
ud), kl. 19 «Pöörduolitud»
(vähikeses saalis reserveeritud);
laup., 24. XI kl. 19 «Ela ja mäle-
ta», kl. 19 «Võru laulik ja
Koidula» (Rakvere Teatris); pü-
hap., 25. XI kl. 12 «Nii see just
ongi», kl. 19 «Ja sajandist pik-
kem on päev», kl. 19 «Prohvet
Maltset» (vähikeses saalis); teis-
p., 27. XI kl. 19 «Pihtimise vär-
vid», kl. 19 «Vedeldorst» (vähike-
ses saalis); kolmap., 28. XI kl.
19 «Ela ja mäleta», kl. 19 «Nii
see just ongi» (Jõhvi Kultuuri-
palees «Oktoober»; neljap., 29. XI
kl. 19 «Lesed» (Pärnu Draama-
teatris); kl. 19 «Keisri huli»;
reedel, 30. XI kl. 19 «Nii see just
ongi», kl. 19 «Jutujamine Steini
majas» (vähikeses saalis); laup.,
1. XII kl. 19 «Lesed», kl. 19 «Päi-
ke näkku» (vähikeses saalis); pü-
hap., 2. XII kl. 12 «Postimaja»,
kl. 12 «Päike näkku» (vähikeses
saalis); kl. 19 «Pihtimise värvid»,
kl. 19 «Prohvet Maltset» (vähike-
ses saalis).

ENSU RIILIKU NOORSOOTEATER
Reedel, 23. XI kl. 19 «Pink»
(Viljandi teatris «Ugala»); pü-
hap., 25. XI kl. 18 «Lilled Alger-
nonile» (kaminaruumis); es-
masp., 26. XI kl. 20 «Pink» (vähike-
ses saalis); teisip., 27. XI kl.
20 «Pink» (vähikeses saalis); kol-
map., 28. XI kl. 18 «Sajandi ar-
mastuslugu» (kaminaruumis); kl.
20 «Kummitused» (vähikeses saa-
lis); neljap., 29. XI kl. 18 «Läbi-
lõige» (kaminaruumis); kl. 19
«Härra Amilcar» (suures saalis);
kl. 20 «Kummitused» (vähikeses
saalis); reedel, 30. XI kl. 20
«Verinoor pilka ja pilgeni klaas»
(vähikeses saalis).

«VANALINNA STUUDIO»
Reedel, 23. XI kl. 20 «Kolmest
kuueni»; laup., 24. XI kl. 12
«Kolmest kuueni»; pühap., 25.
XI kl. 12 «Kes on südi?», kl. 19
«Tuuleil».

ENSU RIILIKU NUKUTEATER
ETENDUSED STATSIONAARIS
(Lai t. 1): laup., 24. XI kl. 12

**RIILIKUS KUNSTIMUSEU-
MIS** (A. Weizenbergi tn. 37) on
välja pandud «Eesti kunst»,
«Lääne-Euroopa klassika»
(ERKM-i kogudest) ja Nikolai
Triigi 100. sünniaastapäevale pü-
hendatud näitus (28. nov. vii-
mast päeva).

KUNSTHOONES (Võidu väl-
jak 6) on vabariiklik tarbekunst-
inäitus.
KUNSTISALONGIS (Võidu väl-
jak 6) tarbekunsta grupinäitus
ja Heino Kivihalli kirjagraafika
näitus (25. nov. viimast päeva);
28. novembril kl. 16 avatakse
näitus «Figuur keraamikas» ja
Silja Lambi tekstiililäbipaane.

DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn.
18) Naime Neidre teoste näitus-
müük (24. nov. viimast päeva);
28. novembril avatakse tarbe-
keraamika näitusmüük.

RAEMUSEUMIS (Raekoja tn.
4/6) Läti tekstiilkunstnike tööde
näitus.

TARBKUNSTIMUSEUMIS (Lai
tn. 17) saab vaadata väljapanek-
kut «Eesti tarbekunde läbi aeda-
de» ja Nõukogu Eesti portse-
lanimaalijate tööde näitust.

TARTU KUNSTIMUSEUMIS
(Vallikraavi tn. 14) on noorte
skulptorite Tamara Dittmani, Kõli
Tammiku, Ekke Väli ja Anu

«Okasroosike», kl. 17 «Valge
muinasjutu»; pühap., 25. XI kl.
12 «Kelluke ja kikerikü», kl. 19
«Romeo ja Julia» (esietendus
täiskasvanutele); neljap., 29. XI
kl. 11 «Naeris naeris».

Külalisedendused lavastusega
«Petja ja Hunt»: esmasp., 26. XI
kl. 14.30 Mooste kultuurimajas;
teisip., 27. XI kl. 11 ja kl. 14
Võru kultuurimajas «Kannel»;
kolmap., 28. XI kl. 11 ja kl. 14
Võru kultuurimajas «Kannel»;
neljap., 29. XI kl. 11 Põlva kul-
tuurimajas; reedel, 30. XI kl. 14
Linte kultuurimajas.

Külalisedendused lavastusega
«Printsess ja kaja»: esmasp., 26.
XI kl. 16 Mustla kultuurimajas;
teisip., 27. XI kl. 12 Võhma kul-
tuurimajas; kl. 16 Suure-Jaani
kultuurimajas; kolmap., 28. XI
kl. 12 Abja kultuurimajas; kl. 16
Nuia kultuurimajas; neljap., 29.
XI ja reedel, 30. XI kl. 11 ja kl.
16 Viljandi Noortemajas.

RAT «VANEMUINE»
TEATRISAAIS: reedel, 23. XI
kl. 19 «Tiina»; laup., 24. XI kl.
19 «Vana daami külastäik»; pü-
hap., 25. XI kl. 12 «Polgu poeg»;
kl. 19 «Figaro pulm»; esmasp.,
26. XI kl. 19 «Maja pihtimise»;
kolmap., 28. XI kl. 19 «Ma lan-
gesin esimesel sõjasuvel»; neljap.,
29. XI «Satanilla ehk Ar-
mastus ja põrgu»; reedel, 30. XI
kl. 19 «Valge õõ»; laup., 1. XII
kl. 19 «Tuli mees naise juurde»;
pühap., 2. XII kl. 12 «Polgu
poeg», kl. 19 «Rõõvlid».

KONTSERDISAALIS: neljap.,
29. XI kl. 19.30 «Lahtihüpe»;
pühap., 2. XII kl. 19.30 «Onu-
poeg Bataaviast».

KOLALISETENDUSED: reedel,
23. XI kl. 19 «...mina pean
teed juua saama!» (TRÜ klubis);
kl. 19.30 «Tuli mees naise juur-
de» (Viljandi Noortemajas);
laup., 24. XI kl. 19 sümfonia-
konstert (TRÜ aulais); pühap.,
25. XI kl. 19 «Tuulemurd» (Põl-
va kultuurimajas); esmasp., 26.
XI kl. 19 «Onupoeg Bataaviast»
(TRA Draamateatris); kl. 19
«...mina pean teed juua saa-
ma!» (TRA Draamateatri väike-
ses saalis); teisip., 27. XI kl. 20
kammerkonstert (TRÜ aulais);
neljap., 29. XI kl. 20 «Tuli mees
naise juurde» (Nuia kultuuri-
majas).

**Põderi tööde näitus ning Silvia
Jõgeveri personaalnäitus.**
TARTU KUNSTNIKE MAJAS
(Vanemuise tn. 26) avatakse 24.
novembril Kaljo Põllu graafika
näitus.

**ADAMSON-ERICU MAJAMU-
SEUMIS** (Lühike jalg 3) ülevalde
kunstniku loomingust ja näitus
«Adamson-Ericu vaibakavandid».

**KRISTJAN RAUA MAJAMU-
SEUM** (Raua t. 8) on avatud
kella 11–18. Esmaspäeval ja
teisipäeval suletud. Ekskursioo-
nid ette tellida tel. 51 18 81.

**EESTI NSV RIILIKUS ETNO-
GRAAFIAMUSEUMIS** (Tartu,
Rahvaste rahvakunsti».)
LASTE LOOMINGU MAJAS (Ni-
gulist tn. 6) Jaapani laste tööde
näitus.

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 23. XI kl. 19 «Võla-
usaldajad», kl. 19.30 «Musta
kassi õõsel ei näe» (RAT «Vane-
muise» kontserdisaalis); laup.,
24. XI kl. 19 «Tõlkijad»; pühap.,
25. XI kl. 12 «Lumekuninganna»;
esmasp., 26. XI kl. 19 «Vai-
mude tund Jannseni tänaval» (L.
Koidula Memoriaalmuuseumis);
teisip., 27. XI kl. 19 «Õhtu», kl.
15 ja kl. 18 «Lumekuninganna»
(RAT «Vanemuises»); kolmap.,
28. XI kl. 19 «Tõlkijad», kl. 19
«Vaimude tund Jannseni täna-
val» (L. Koidula Memoriaalmu-
seumis); laup., 1. XII kl. 19
«Tantsuõpetaja» (viimast korda);
pühap., 2. XII kl. 18 «Viktoria»;
kl. 18 «Linnud» (vähikeses saa-
lis).

VILJANDI DRAAMATEATER
«UGALA»

Laup., 24. XI kl. 19 «Pikk päe-
vatee kaob õõse»; pühap., 25.
XI kl. 12 «Eesti muinasjutud»,
kl. 17 «Päikes õpetus» (vähike-
ses saalis); teisip., 27. XI kl.
19.30 «Kihnu Jõnn»; kolmap., 28.
XI kl. 19.30 «Diletantide tee-
kond»; neljap., 29. XI kl. 19.30
«Džinnimäng», kl. 19 «Pikk päe-
vatee kaob õõse» (Valga kul-
tuurimajas); reedel, 30. XI kl.
19.30 «Valge katk».

RAKVERE TEATER
Pühap., 25. XI kl. 18 «Neli-
kümmend küünalt» (Rakvere
Teatris); esmasp., 26. XI kl. 19
«Rakvere romanss» (J. Tombi
nim. Kultuuripalees); teisip., 27.
XI kl. 19 «Rakvere romanss»
(J. Tombi nim. Kultuuripalees);
kl. 20 «Saaremaa onupoeg» (Voka-
a/ü klubis); kolmap., 28. XI
kl. 20 «Saaremaa onupoeg»
(Narva-Jõesuu sanatkubis); neljap.,
29. XI kl. 18 «Eskadri
hukk» (Rakvere Teatris).

KIRJANIKE MAJA, Harju 1.
Laupäeviti 1., 8. ja 15. XII kl.
12 ja kl. 15 lastele «Purjekas
pudelil». Pääsmed müügil Harju
1, II korrus. Ettetellimine tel.
44 41 44 ja 44 45 83.

**BAARVARIETEE «TALLINN»,
Harju 6.**

Teisip., 27. XI kl. 22.30 kirjan-
duslik kabaree «Nuppudest ni-
kastatud» — esinevad Priit Aima-
la ja ansambel «Hampelmann».

**V. I. LENINI NIM. TALLINNA
KULTUURI- JA SPORDIPALEE**

Laup., 24. XI kl. 19.30, pü-
hap., 25. XI kl. 15 ER Filhar-
moonia koondkava «Kadrikont-
sert». Osa võtavad «Kaseke»,
Eesti NSV teeneline kunstnik
Kalmer Tennosaar, Jaanus Nõ-
gisto ja lõõklauansambel «CON

**TEATRI- JA MUUSIKAMUSEU-
MIS** (Müürivahe tn. 12) on näitus
«Paul Pinna 100». Laup., 24. nov.
kl. 12 rahvalik konstert. Esine-
vad Kalini raj. naiskoor «Loit»,
Nõmme kultuurimaja naiskoor
«Nõmme» (juhatab Ludvig Ehala)
ja Draamateatri näitleja J. Re-
bane.

KIEK IN DE KÜKIS (Nõukogu-
de tn. 1) on Moskva karikaturis-
tide Karavajevite tööde näitus,
Kalju Suure (AFIAP) näitus
«Päevapilte kultuurilust» ja
Peeter Sirge fotoväljapanek
«Võoras linnas» ning «Sügisest
taimeseaded» Eesti NSV Loodus-
kaitse Seltsi ikebanakursuselt.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) on
vaadata Ann Tenno fotod.

**RIILIKU KUNSTIMUSEUMI
KOHTLA-JARVE FILIAALIS** (Kul-
tuuripalees «Oktoober») — ava-
takse täna prof. Voldemar Vaga
joonistuste ja akvarellide näi-
tus.

**A. A. TAMMSAARE MEMO-
RIAALMUSEUMIS** (Kadriorus,
Koidula tn. 12-a) võib külastada
Budapesti Etnograafiamuseumi
näitust «Inimese kujutamine rah-
vakunstis».

**AMORES I», Raul Sepper ja «Ka-
siino», Gunnar Grapsi grupp.**
Kadrinalju Lembit Sibulalt. Ka-
va juhib A. Joorits.

ENSU RIILIKU FILHARMONIA

RAKOJA SAALIS: reedel, 23.
XI kl. 19.30 esitab Brno keelpil-
likvartett (Tšehhoslovakkia SV)
Vanhali, Smetana ja Dvoraki loo-
mingut; neljap., 29. XI kl. 19.30
esitab NSV Liidu rahvakunstnik
Hendrik Krumm (tenor) Bach,
Mozart, Gluck, Beethoveni,
Mahleri, Rossini jt. vokaaloo-
mingut, klaveril Ivo Sillamaa;
reedel, 30. XI kl. 19.30 tšellooh-
tu. Mängib Vene NFSV teeneline
kunstnik, rahvusvaheliste kon-
kurside laureaat Valentin Fei-
gin (Moskva), klaveril Tatjana
Zelevnikova. Kavas Vitalli, Va-
lentini, Locatelli, Dalia-Piccola,
Martini, Paganini.

**ENSU RIILIKU NUKUTEATRI
SAALIS:** reedel, 30. XI kl. 19
«Naarden ta mul vastu tullis»,
loeb, laulab, mängib, vilistab
Tõnis Rätsep.

**«ESTONIA» KONTSERDISAA-
LIS:** laup., 24. XI kl. 19.30 ENSU
Riikliku Akadeemilise Meeskoori
kontsert RAM-i 40. aastapäevaks
korraldatud konkursi lauludest,
dirigendid Olev Oja ja Kuno
Aren; pühap., 25. XI kl. 19.30
sonaate õhtu. Mariann Boett-
cher (viulil) ja Ursula Trede
(klaver) (Lääne-Berlin) esitavad
Händeli, Mozarti, Mendelssohni,
Bartholdy, Debussy ja Bartóki
sonaate; esmasp., 26. XI kl. 19.30
vabariikidevahelise konkursi lau-
reaadi Ivo Sillamaa klaveriõhtu
Beethoveni, Sostakovitši ja Schu-
manni loomingust; kolmap., 28.
XI kl. 19.30 sümfonia-kontsert,
dirigeerib Sergio Lauricella
(Itaalia), klaveril solist Mario
Delli Ponti (Itaalia), kavas Buso-
ni «Saraband ja rongkäik» op.
51, Beethoveni Klavrikontsert
nr. 4 op. 58, Brahmsi Sümfonia
nr. 1 op. 68.

TALLINNA RIILIKU KONSERVATOORIUM

OLEVI SAAL: pühap., 25. XI kl.
12 Kristel Pappel viulil, Tiina
Kärblane — klaver. Kavas Isaye,
Mozart, Franck.

KUNSTIMUSEUMI SAAL: pü-
hap., 25. XI kl. 16 Hannes Ait-
rov — klarnet, Andres Lepnurm
— fagott, Toomas Velmet
— tšello, Peep Lassmann — klav-
er. Kavas Beethoven, Villa-Lobos,
Poulenc.

TALLINNA LOOMAEAD

Avatud iga päev kella 10–17.
Loomaead asub Paldiski mnt. 145
(trollid nr-d 6, 7, 8, «Zoo» pea-
tus). Ekskursioonide tellimine
tel. 53 88 76.

LASTERAAMATUKOGU-

TÖÖTAJATE KONVERENTS

Eesti NSV Kultuuriministeer-
ium ja ENSU Riiklik Laste-
ja Noorteraamatukogu korraldab
28. ja 29. novembril Tallinnas,
Kirjanike Majas (Harju 1) vaba-
riikliku lasteraamatukogutööta-
jate teaduslik-praktilise konve-
rentsi, pühendatud Eesti NSV
vabastamise 40. aastapäevale.
Konverentsist võtavad osa ja
esinevad ettekannetega ka raa-
matukogutöötajad Moskvast, Le-
ningradist, Pihkvast, Armeenia
NSV-st jm. Avatekkandega kon-
verentsi esimesel päeval alguse-
ga kell 10.30 esineb Riikliku
Raamatukogude Inspektsiooni ju-
hataja I. Tingle. Konverentsi ka-
vas on 18 ettekannet.

TÄNUAVALDUS

Täna oma rohkeid sõpru
südamlike juubelitervituste
eest.

Elar Kuus

IRINA SAVUSKAN

80. eluaastal suri Eesti NSV teeneline kunstnik, vabariikliku tähtsusega personaal-pensionär Irina Savuskan.

I. Savuskan sündis 1905. aastal Odessas talupoja peres. 1929. aastal astus ta T. Ševtšenko nimelise Harkovi Draamateatri stuudiosse. Aastail 1930—1941 töötas ta Ukraina teatrites, 1941—1948 — Vene NFSV teatrites ning 1948—1950 Daugavpilsis Draamateatris.

1950. aasta novembris asus I. Savuskan elama Tallinna ja liitus Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri trupiga. Selle teatriga olid seotud kõik tema edasised eluaastad. E. Vilde «Tabamata ime», A. H. Tammsaare «Armastus ja elu», V. Rozovi «Rõõms otsingul», P. Calderóni «Armastusega ei naljatakse», J. Patricku «Kummaline mrs. Savage» — nendes ja teistes lavastustes mängis ta kokku 72 osa.

1952. aastal astus I. Savuskan NLKP ri-dadesse. Kogu elu juhindis ta kõrgest ühiskondlikust vastutusest, millega päl-vis teatrikollektiivi üldise austuse ja usal-

duse. Ta valiti rajooni rahvasaadikute nõu-kogu saadikuks, teatri parteibüroo ja kuns-tinõukogu liikmeks. Vaatajad hindasid tema näitlejameisterlikkust, ilmekust ja lavasar-mi, töökaaslastel aga tema alatist tagasi-hoidlikkust, heasoovlikkust ja osavõitlikkust.

1971. aasta augustis jäi I. Savuskan teeni-tud puhkusele, kuid ei katkestanud side-meid teatriga.

I. Savuskani näitlejalooming ning tema aktiivne ühiskondlik tegevus pälvisid kõrge hinnangu. Teda autasustati ordeniga «Aus-tuse märk» ja medalitega. 1968. aastal anti talle Eesti NSV teenelise kunstniku nime-tus.

Mälestus Irina Savuskani jääd alaliseks nende südamesse, kes teda tundsid.

Eesti NSV Kultuuriministeerium
Eesti NSV Teatriühing
Eesti NSV Riiklik Vene Draamateater

I. Savuskan maeti Metsakalmistule.

JÜRI MÜÜR

Eesti filmikunsti on tabanud valus kao-tus. 17. novembril lahkus meie hulgast 56. eluaastal isikupärane ja mitmekülgse anda-ga filmirežissöör Jüri Müür.

Jüri Müür sündis 7. jaanuaril 1929. a. Tartus. Ta lõpetas 1960. a. Üleliidulise Riikliku Kinematograafiainstituudi filmire-žissöörina ja asus tööle Tallinna Kinostuudiosse. 1961. aastast oli ta NLKP liige.

1960. aastatel oli J. Müür meie filmi-kunsti esimese tõusu üks väimseid juhte, lavastades «Ohe küla mehed» (1962) ja koos G. Kromanoviga «Põrgupõhja uue Vanapagana» (1964).

1970. aastatel algatab J. Müür probleem-se põllumajandusfilmi («Võõras hige», 1973), mille hulka kuulub ka «Künnimehe väsimus» (1982), teostatud koos E. Sädaga. Paljude ajakohase probleemiasetusega fil-mide juures («Põllul pole lage», 1974; «Adra järel», 1976; «Ärge tapke vihma-ussi», 1978; «Kus kasvavad kivid», 1983 jmt.) oli J. Müüri stsenaarisiikisi, tema vai-mukast sulest on pärit ka arvukate multi-

filmide stsenaariumid («Verine John», 1974; «Inspiratsioon», 1975; «Kuldne eesel», 1975). Viimase aja mitmete filmidebüütidetega on J. Müüri head nõuandvad sõnad. Viimasel töökojal Eesti Kinoliidu vanem-konsultandina aitas ta oluliselt elavdada meie filmielu.

J. Müür oli ere ja nakatav publitsisti-isiksus, tema energiaküllane ja asjatundlik sekkumine lahendust vajavatesse problee-midesse leidis alati ühiskondlikku vastu-kaja. Mitmed tema filmid on saanud auhin-du üleliidulistel festivalidel.

Oleme kaotanud mitmekülgset andeka, aktiivse ja mehise kunstniku, asjatundliku ja teravpilgulisterialameistri, elus head ja halba teravalt tajuva inimese.

Eesti NSV Kinokomitee
Eesti Kinoliit
«Tallinnfilm»
«Eesti Telefilm»

Jüri Müür maeti Pärnamäe kalmistule.

OLI JA ON

● Eelmisel nädalal toimunud ühtsel poliitpäeval olid vaatuse all noorsoo kommunistliku kasvatamise küsimused. Poliitpäeva raames kõneles Kohtla-Järvel TPI üldhõldekateedri ja Põlevkivikeemia Tootmiskondide noor-tele EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja A. Soidla, Võru kultuurimajas «Kannel» kohtus linna kultuuritöötajatega ning esines Varstu keskkoolis EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja K. Tammi, Kohtla-Järve rajooni «Oktoobri» kolhoosis esines Eesti NSV Teaduste Akadeemia asepresident A. Kõrma, Haapsalu rajooni Kullamaa kolhoosis ja keskkoolis käis Eesti NSV Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee esimees A. Kul-laste, Paide rajooni Alliku sovhoosis ja Roosna-Alliku 8-klassilises koolis vest-les Eesti NSV kultuuriministri esimehe asetäitja U. Nõmm, Rapla aja-lehe «Ühistöö» toimetuse töötajate ning rahvaülikooli ajakirjanduse osakonna kuulajatega ning rajooni keskhäigla töötajatega kohtus ajalehe «Sirp ja Vasar» toimetaja I. Rattus.

● 17. novembril oli Tallinnas Eesti Kinoliidu juhatuses pleenum, millest osa-võtjate tähelepanu keskmes olid amatöörfilmi arengusuundad. Pleenumi avas Kinoliidu juhatuses esimehe sekretär K. Kiisk. Meie vabariigilisi amatöörfilmiklu-bid, -studiosid ja -ringid ühendavad ligi 500 inimest. Pleenumil kõneldi vaja-dust tugevdada nende materiaal-tehnilist baasi ja rõhutat, kui tähtis on tundu-filmielundite abi amatööridele. Samuti märgiti vajadust luua ühtne Eesti NSV filmiamatöörilise organisatsioon. Pleenumist võttis osa EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja K. Tammi.

● Tallinnas 7. keskkooli aulas toimus 16. novembril Eesti NSV Riikliku Aka-deemilise Meeskoori 40. aastapäeva pühendatud esinemissarja esimene kont-seri, kus esinesid ka kooli kolm taidluskoori. Koori liikmed avaldasid austust oma veteranidele ja tänu neile, kes on aidanud laulukunsti edukalt propagee-rida. RAM-i lauljaid õnnitles EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja K. Tammi.

● Pärnu Raekoja saalis sai teoks Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Eesti Tele-visiooni, EKP Pärnu Linnakomitee ja ühingu «Teadus» Pärnu linnaorganisat-siooni ühisettevõtmine — linna töötajate ja õpilaste kohtumine Teaduste Aka-deemia akadeemikute ja kirjavahetajaliikmetega. Pärnlastega ajasid juttu ja vastasid küsimustele Eesti NSV TA akadeemik Gustav Naan, NSV Liidu Medi-tsiniaakadeemia kirjavahetajaliige Jüri Saarna, Eesti NSV TA kirjavahetajaliige Agu Aarna, NSV Liidu Põllumajandusakadeemia akadeemik Elmar Valdmann ja Eesti NSV TA kirjavahetajaliige Erast Parmasto.

● Rakvere rajoonis algas 17. novembril ENSV Riikliku Filharmoonia viien-dad muusikapäevad. Nädala kestel antakse Rakveres ja rajooni teistes paika-des ümmarguselt kaksikümne kontserti ning esinevad enam kui paarsada muusikatega ja -loojat. Muusikapäevad lõpetatakse pühapäeval, 25. novemb-ril kl. 19 Roela klubis RAM-i kvartettide kontserdiga.

● Neil päevil oli Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi saalis üle-vabariigiline teaduslookonverents (esimene leidis aset 1979, teine 1982). Avasõna ütles eesti nõukogude entsüklopeedia peatoimetaja asetäitja H. Oiglane, kõne-lesid EKP Keskkomitee teaduse ja õppeasutuste osakonna juhataja asetäitja V. Rajangu, TRÜ rektor A. Koop, ENSV TA asepresident A. Kõrma, TRÜ dot-sent R. Vihaalme, TPI prof. U. Mereste ja TRÜ Teadusraamatukogu direktor L. Peep. Konverentsi puhul ilmus kogumik «Teadusluugu ja nüüdisaeg». Järg-mine teaduslookonverents otsustati korraldada 1986. a.

● Eesti NSV Haridusministeeriumi kunsti- ja joonestamisõpetuse ning Eesti NSV Kunstnike Liidu esteetilise kasvatusse ühise komisjoni järjekordsel koos-olekul rääkis T. Lepiksaar koolireformi elluviimisele kunstilise kasvatusse as-pektist. L. Tõnisson tegi kokkuvõtte joonistuste konkursi «Olgu jääv meie päike» tulemustest ning R. Võrk kunsti- ja joonestusõpetuse kabinettide vaba-riiklikust ülevaatest. Kunstnikuisiksusest ja humorist kasvatusvahendina kõneles H. Valk.

● Neil päevil andis «Eesti Projekt» Eesti NSV Kultuuriministeeriumile üle Kreutzwaldi-nim. raamatukogu uue hoone projekti. Maia projekteeriti Tõnis-mäe ja Vabastajate väljaku äärde. Projekti autorid on NSV Liidu riikliku pree-mia vastne laureaat Raine Karp ja arhitekt Peep Soopere. Raamatukogu ma-hutab 5 miljonit köidet. Lisaks põhioonele on projekteeritud tiibehitis, milles on 400 kohaga konverentsisaal ja 90 kohaga auditoorium.

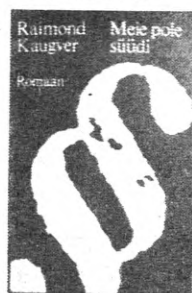
● Emakeele Selts korraldab teisipäeval, 27. novembril koosolekut Tallinnas ja Tartus. Esimene toimub algusega kell 16. 30 Keele ja Kirjanduse Instituudi saalis, Lauristini 6 ning sellel võtab sõna Peeter Päll teemal «VÕK-i otsus väliskohanime kohta: poolt ja vastu». Ceské Budějovice akustikakonverent-sist kõneleb Hille Piir ja murdeainestiku kogumise 1984. a. võistlusest Mari Must. Tartus peab kell 16 koosoleku ENSV Kirjanike Liidu Tartu osakonnas pühendatud koosoleku päevakorras on Peeter Oleski «Värsi uurimise seis Eestis ja värsianalüüsi õpetamine». Värsisüsteemide kontseptsioonist kaas-aegses värsiõpetuses räägib Mihhail Lotman, Jaak Põldmäe vabavärsikäsitlu-sest Ain Kaalep, eesti luuleteoorias XIX saj. lõpul Sirje Olesk, Doris Kareva meetriakast Kajar Pruul jml.

UUSI RAAMATUID

Raimond Kaugver. MEIE POLE SOODI.

Ajalehtede, raadio- ja tele-visioonisaadete järgi on noo-red kurjategijad peaaegu eranditult pärit purunenud või haigestest perekondadest, nad on ilma jäänud kodusoo-jusest ja vanemate armastu-sest. Kuidas oli aga võimalik, et neli absoluutselt korra-likust perekonnast pärit noo-rukut tungisid tänavale kallale kahele vanale inimesele ja peksid neid nii, et üks suri ja teine pidi kaua haiglas la-mama. Oma uues romaanis «Meie pole süüdi» käsitleb autor mõningaid noorte seaduserikkumistega seotud probleeme. Peategelane, ühe 18-aastase kurjategija isa, püüabki selgitada põhjusi, mis viivad seadustest ja mo-raalinormidest üleastumisele

nn. heast perekonnast pärit noori. Kujundatud Jüri Kaar-ma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 45 000 eks. 240 lk. Hind 1 rbl.

Jaan Kaplinski. TULE TAGASI HELMEMÄND.

Luuletaja seitsmes kogu, mida juhatab seitsme kimbuke juba ilmunud luuletusi. Tsük-lite «Tule tagasi metasek-voia», «Koos Tiigaja kirjutat-ud», «Ma olen madalal sün-dinud» luuletused on jätkuvalt kaplinskiilik — maailma üht-sus ja haprus, polükonna-sidemed, inimese vastutus oma aja ees.

satud avasilmi seisma suure taeva alla

ammutuntu ammunähtu äkki uus ja lähem elu saanud aina rohkem sind jääb ikka vähem

kõik on lihtne maa ja meri tuul ja ilmavalgus kivid pilved inimesed aeg ja lõpp ja algus

Valu oskab olla targem vahvusest ja vihasest kahetsus kui tuletera löikab läbi lihast

kõigest mis kord tahtsid olla päästab vaimu valla

Ardi Liives. TÄNA RAADIOTEATRI.

Ardi Liives on meie vaba-riigi üks viljakamaid drama-turge, samuti viljakaim kuul-demängude autor. Viimasel kahekümne kolme aastal on ta kirjutanud tervelt kaks-kümmend üks kuuldemängu, seega siis peaaegu igal aastal uue kuuldemängu. Viisteist aastat tagasi ilmunud esime-ne ja seni ainuke kuuldemängukogumik «Pilk nähtama-tusse» sisaldas kümme pala eri autoritelt. 1983. aastal jõudis lugejateni Jüri Tuuli-ku «Hirvesarvetuba», kus kõrvuti monoloogidega oli ka viis kuuldemängu autori viimaste aastate paremikust. Ja nüüd on siis valminud esimene päris ühe mehe kuul-demängude kogumik, milles on avaldatud kuus lugu: «Sammud» (1960), «Neljas, lõpetamata portree» (1971), «Kuninganna Maudi maa» (1974), «Koer» (1978), «Höbe-paber» (1979) ja «Õhtul» (1982). Ardi Liivese kuulde-mängud on leidnud tunnust-tust ka väljaspool koduvaba-riiki. Traditsioonilisel üleliidulisel kuuldemängude festi-valil «Sõpruse lint», mida korraldab Leedu Raadio, päl-vis «Kuninganna Maudi maa» 1975. a. esimese preemia.

Nõukogude Liidu moodusta-mise 50. aastapäeva pühen-datud kuuldemängude festi-valil Riias sai «Neljas, lõpe-tamata portree» samuti esi-mese auhinna. Tema kuulde-mängud on kõlanud üleliidu-lises Raadios, Läti, Saksa DV, Tšehhoslovakkia, Soome, Root-si, Taani, Saksamaa LV, Ju-goslaavia, Ungari ja Bulga-ria raadios. Järeleosa kirju-tanud Eesti Raadio kuulde-mängude toimetaja Aili Lem-mik, kujundanud Linda El-ken. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 172 lk. Hind 70 kop.

Robert Walser. ABILINE.

«Loomingu» Raamatukogu nr. 43—46 (1403—1406). Sveitsi prosaisti ja lüüriku Robert Walseri (1878—1956) kirjanduslikud tippsaavutu-sed on autobiograafilised roma-anid «Oed-vennad Tanne-rid», «Jakob von Gunten» ning «Abiline», mida kirjanik on nimetanud «väljavõtteks sveitsi argielust». «Pärast Gottfried Kellerit ja Conrad Ferdinand Meyerit on Robert

Walser sveitsi kirjanduse tähtsamaid esindajaid. Palju-de kaasaegsete silmis oli R. Walser oma ajastu väikeses inimese saatuse kõige peene-tundeliseim ning ausam ku-utaja,» märgitakse saatesõ-nas. Saksa keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Rita Tasa. Trükitud 19 000 eks. 160 lk. Hind 80 kop.

Voldemar Miller. MERE-HUNDI JUTUD.

Meie tuntud raamatua-ja-loolase teoses pajatab vana meremees oma lugusid, milles nagu meremehejuttudes ikka on mõndagi ebausutavat ja väljamõeldut. Ent meeldiv on autori suhtumine võrastesse rahvastesse, loodusesse, loo-madesse. Raamat nooremale koolileale. Illustreerinud Hen-no Käo. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 64 lk. Hind 35 kop.

«EESTI LOODUS» nr. 11.

On pühendatud Haapsalu rajoonile. Endisest Läänemaast annab ülevaate Endel Vapre («Mereäärne maa — Läänemaa»). Läänemaa muist-est asulatest kirjutab Mati Mandel, Looe-Eesti rahvakul-tuurist Ants Viires, Läänemaa kohamuistenditest Ellen

Liiv, mineviku Lihulast Uno Hermann. Mõningaid jooni Läänemaa murdekeelest esi-tab Aino Valmet, Vormsi saar-tele teeb matka Ants Varblane, kirjutab «E. Eichwald ja Osmussaar» on andnud Lem-bit Põlma jne. 64 lk. Hind 50 kop.

«TEATER, MUUSIKA, KINO» nr. 11.

Avaldab rubriigis «Kes?» Ülev Aaloe kõneleuse Ingar-Bergmanist kui teatriteži-söörist. Teatritehkeüldedel on antud veel Karin Kase kirja-paneik «Suur klassika, seekord väketeatrites», Andres Heinapuu repiliik «Näidendi instseneeringu seade?» jml. Paide rajooni Alliku sovhoosi keskuses kohtusid Eesti NSV Kultuuriministeeriumi algatu-sel rajooni põllumajanduse spetsialistid ning maaelust näitekirjanikud ja kirjutavad vestlusringis teatritöötused

räägitust valis ja kommenteer-sid Kuidar Raudnask. Muusi-ka osa algab intervjuuga «Vastab Tiit Randviir». Jutu-ajamise põhiteemaks on esi-mene küsimus: «Oled elanud kaks talve Viinis. Mida sa seal tegid?» (usutles Kustav-Agu Püüman). Dzässijuttu armeenia lauljatarit Tatevi-k Hovanesjaniga ajab Avo Tam-me, Heino Aassalu kirjutise pealkirjaks on «Balletihooaja märkideks said Kaie Kõrb ja Ülo Vilimaa «Tiina», soom-laste esimesest laulupeost 100 aastat tagasi annab ülevaate

Рихард Маяк. НАЧАЛО ДОЛГОГО ПУТИ.

Käesoleva kuu algul meie keskelt lahkunud, tuntud eesti revolutsioonitegelase Ri-chard Majaku huvitavad mälestused Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni, Kodu-sõja ning nõukogude ühis-konna rajamise mitmepalge-listest sündmustest. Raamat ilmus eesti keeles 1975. a. nimetuse all «Tee tuli endal-leida». Illustreeritud fotode-ga. Kaane kujundanud S. Kovtjuk. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 8000 eks. 264 lk. Hind 1.80 rbl.

Reginald Kallas. PIKK OLI ÖINE TEEKOND.

Raamatu autor Reginald Kallas on Suure Isamaasõja veteran, endine partisan. Kui Suure Isamaasõja lahingud jõudsid Eestimaa pinnale astus autor, tollal noor miilitsa-kooli kursant, Tartu miilitsa-ja hävituspataljoni ridades võitluses fašistide ja nende kohalike käsilaste vastu. 1943. a. sügisest kuni 1944. a. alguseni võitis R. Kallas osa Eduard Aartee partisanisalgala lahingutegevusest vaenlase tagalas — Leningradi ja Pihkva oblastis. Sõja lõpetas ta Eesti laskurkorpuse rida-des. Mälestusraamatus mee-nutab autor suure südame-soojusega oma võitluskasla-si, nende mehisust ja kange-laskikkust teisel pool rinde-joont. Illustreeritud fotode-ga. Kujundanud R. Mägar. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 80 lk. Hind 25 kop.

Uno Annus, Olo Hint. OHU-TUS KODUKÄSITÖÖDEL.

Latale lugejaringile mõel-dud raamatus tutvustatakse enamlevinud kodutööde pea-misi ohutusnõudeid, et välti-da õnnetusjuhtumeid. Käsit-latakse puidu-, metalli-, elekt-ri-, ehitus-, remondi-, aja- ja majapidamistööde ohutut te-gemist, kusiures tuuakse näited ohutusnõuete eiramise juhtude kohta. Esitatakse esmaabi- ja elustusvõtteid ning selgitatakse olmetrau-made juurdlemise ja nende tagajärjel tekkinud materiaa-les kahju heastamise korda. Illustreerinud Jüri Kerem-kaane kujundanud Kersti Tormis. Kirjastus «Valgus». Trükitud 25 000 eks. 120 lk. Hind 40 kop.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 11.

Sisaldab 16 kirjanepikut, sealhulgas PTUI vanemteadu-ri Anne Nahkurit «Loovtööd teatri- ja filmiõpetuses». «Koolimuusika» veergudel kirjutab muusika kuulamistest algklassides TPed'i õppejõud, ped.-kand. Malle Nilson. Eyald Laanpere jätkab juttu lauluhingamisest. 56 lk. Hind 30 kop.

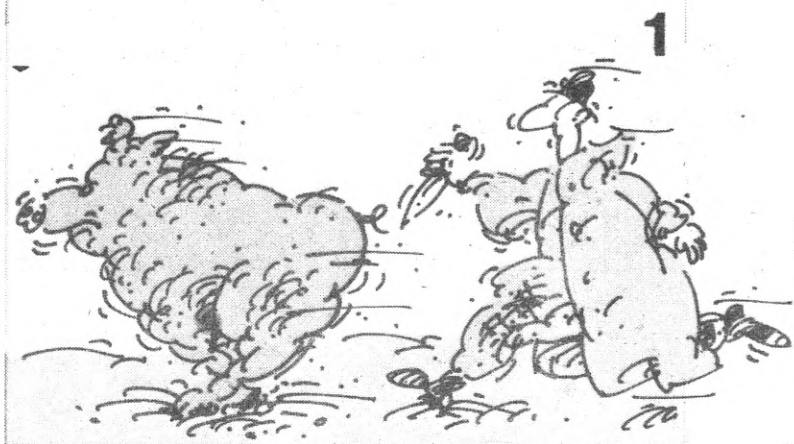
«KULTUUR JA ELU» nr. 11.

Novembrinumbri leia-me leheküljed «Kultuur ja Elu» Tormas I.» (Margot Visnap ja Madis Jürgen), Kalju Saaberi kirjutise «Märksõnu Salme ja Sulevi küla saajandaks aasta-päevaks», Valter Ojakäärut järje «Muusikasõbra ABC-le» jml. Muusikapõllul on olnud harijad, kelle künnivaod õi-ges pikad ja üsna sügavad, kuid kes ise on jäänud üle-eestiliselt tundmatuks. Ohest sellisest (Enn Killaapea) kir-jutab oma töös «Pikad künn-ivaod» Juhan Teder, kes sai nimetatud kirjutise eest ENSV Heliloojate Liidu, Riik-liku Filharmoonia ja «Noorte Hääl» muusikapublitsistika võistlusel 1981. a. žürii eri-preemia. «Leigarite» esine-misest rahvusvahelisel folk-loorifestivalil Rootsis jagab muljeid Kristian Torop, värsi-estuse aabitsast esitab ühe-teistkümnenda õppetunni Einar Kraut. 44 lk. Hind 35 kop.

Maris Männik. Filmi osast loe-me Viivi Grosschmidt «Foto ja film koolituleks», filmiõpe-tust koolis peatub ka Anne Nahkur. Tatjana Elmanovitš on andnud teise osa artiklile «Eesti filmikunsti žanriloone», rubriigis «Teised meist» loe-me refereeringut filmikriitiku V. Turovski ülevaatest, milles heidetakse pilk Eesti nüüdisfilmile jne. Kunstitee-madel võtab sõna Evi Pihlak — «Nikolai Triigi näitlejan-nade portreed». 96 lk. Hind 75 kop.

1

2

3

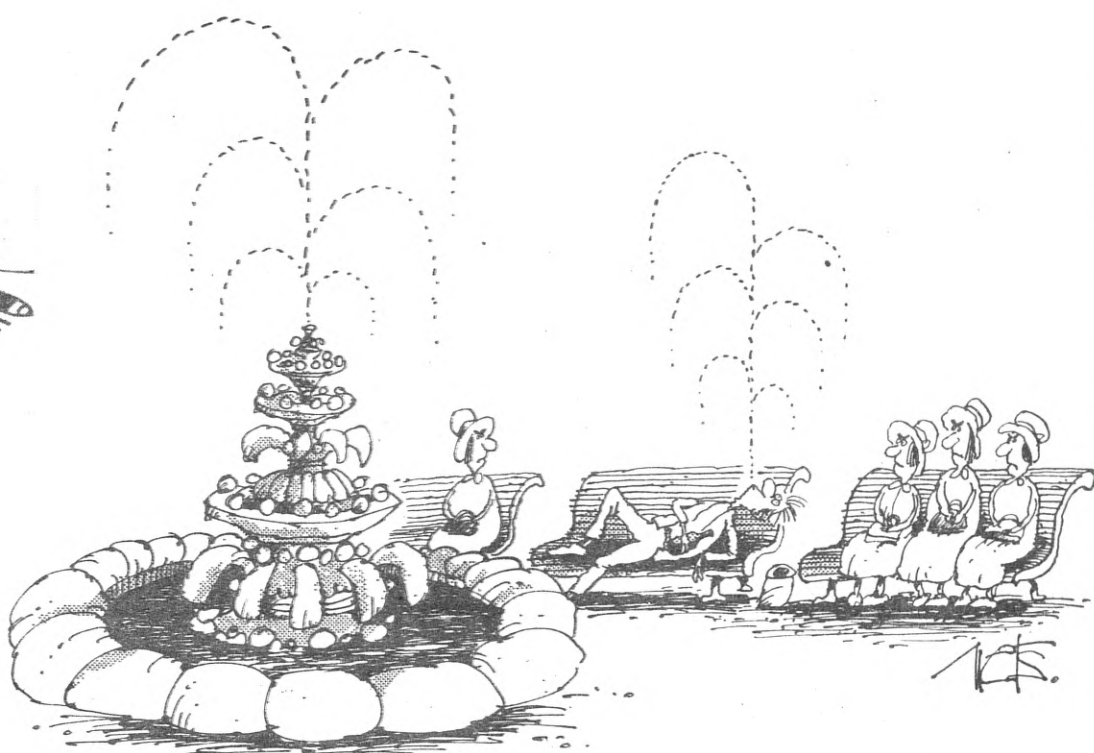
4

TSÜKLON LIIGUB LÕUNA-
ROOTSIST ÜLE LÄTI ITTA.
HOMME ON TALLINNAS
OODATA PILVES
SELGIMISTEGA ILHA...

RIHO UNDI

KAJA PÖDER

HILLAR METS

KARIKATUURIVÕISTLUS ON LOPPENUD!

«Sirbi ja Vasara» karikatuurivõistlusele laekus 184 karikatuuri 46 autorilt. Žürii (T. Kallas, P. Pärn, I. Rattus, S. Lättemäe) ENSV Kunstnike Liidu juhatuse esimese sekretäri H. Valgu juhtimisel kuulutas võitjaks
HILLAR METSA — I preemia (75 rbl.),
AARNE VASARA — II preemia (55 rbl.),

RIHO UNDI — III preemia (40 rbl.).

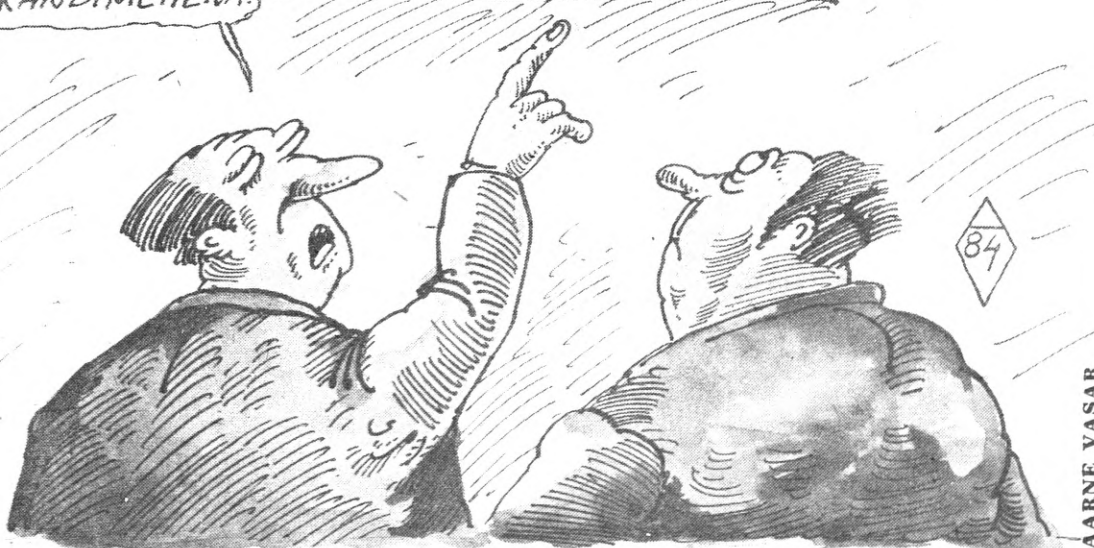
Ergutuspreemia (à 20 rbl.) said **KUULO VAHTER**, **KAJA PÖDER** ja **EDUARD TÕUR**. Ergutuspreemia (20 rbl.) parima karikatuuri debüüdi eest anti **TÖNU KUKKELE** (vt. «Sirp ja Vasar» nr. 44 ja 45, lk. 16).

Äramärkimist väärivaid karikatuure oli nii palju, et žürii otsustas seekord ergutusseks nimeliselt esile tõsta eelkõige uusi ja noori autoreid, kel erksam naljataju — **MA-REK STRANDBERGI**, **URMAS PIIRI** ja **ANDRUS TUISKU**.

Aitäh kõigile osavõtjatele!

SEE SEAL ON
MINU VANAISA
TA SURIGI
VAESE
KANDIMEHENA.

AARNE VASAR

«СИРП Я ВАСАР»
(«Серп и молот»)
Индекс 69786

TOIMETAJA
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: **E. ANUPÖLD**
(toimetaja asetäitja), **V. HERKEL**, **J. KANGI-
LASKI**, **K. KISK**, **M. MIKIVER**, **I. MOSS**,
L. REMMELGAS, **J. RÄÄTS**, **A. TAMM**, **I. TORN**,
P. UUSMAN, **D. VAARANDI**.

Toimetust: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toime-
taja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond
ning kunstiosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22,
teatriosakond — 60 12 46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks
1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn,
Pärnu mnt. 8.

«Sirp ja vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих
соезов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, Пярнуское шоссе, 8.
EKP Keskkomitee Kirjastuse trüükoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.
Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 75 100. Tellimise nr. 4211

MB-10838

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10